



T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**AVRUPA’NIN ÖTEKİSİ BAĞLAMINDA ALMANYA’DA
YÜKSELEN İSLAM KARŞITLIĞI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aras DOĞRUDİL

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
GÖÇ POLİTİKA VE ARAŞTIRMALARI PROGRAMI

ANKARA, 2021

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**AVRUPA’NIN ÖTEKİSİ BAĞLAMINDA ALMANYA’DA
YÜKSELEN İSLAM KARŞITLIĞI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aras DOĞRUDİL

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
GÖÇ POLİTİKA VE ARAŞTIRMALARI PROGRAMI

Dr. Öğr. Üyesi Ali Zafer SAĞIROĞLU

ANKARA, 2021

KABUL VE ONAY SAYFASI

Aras DOĞRUDİL tarafından hazırlanan “Avrupa’nın Ötekisi Bağlamında Almanya’da Yükselen İslam Karşıtlığı” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvan Adı Soyadı	Kurumu	İmza
Dr. Öğr. Üyesi Ali Zafer SAĞIROĞLU	AYBÜ/İTBF/Sosyoloji ABD	
Prof. Dr. Emrah AKBAŞ	AYBÜ/İTBF/Sosyoloji ABD	
Doç. Dr. Müşerref YARDIM	NEÜ/SBBF/Sosyoloji ABD	

Tez Savunma Tarihi: 23.12.2021

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Unvan Ad Soyad

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. 23/12/2021

Aras DOĞRUDİL



İTHAF

Aileme...



TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim süresince başta değerli tez danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Ali Zafer SAĞIROĞLU'na tüm destekleri ve yardımları için teşekkürü bir borç bilirim. Tez savunma jürimde yer alan değerli hocalarım Prof. Dr. Emrah AKBAŞ ve Doç. Dr. Müşerref YARDIM'a da tüm değerli yorumları ve tavsiyeleri için şükranlarımı sunarım. Ayrıca AYBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Seyfullah YILDIRIM hocama da yaşanan problemlerde vermiş olduğu destekler için çok teşekkür ederim.

Tez yazım sürecinde her daim yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen başta annem Tunay DOĞRİDİL'e, babam Oktay DOĞRUDİL'e, kardeşim Arda DOĞRUDİL'e, teyzelerim Doç. Dr. Gülay Güleç CEYLAN ve Sunay GÜLEÇ'e, değerli arkadaşlarım Ziya KÜPELİ ve kıymetli eşi Ebru KÜPELİ'ye, Melike Merve SOYSAL'a, Rahmi Burak ERGÜL'e ve Ünal TÜRLÜDÜR'e de tüm kalbimle teşekkür ederim.

ÖZET

Avrupa'nın Ötekisi Bağlamında Almanya'da Yükselen İslam Karşıtlığı

Eski zamanlardan beri farklı dinler, toplumlarda zaman zaman bir ihtilaf ve dışlanma konusu olagelmıştır. Bu bağlamda İslam karşıtlığı da Avrupalılarda sürekli var olan bir olgu olmuştur. Hristiyan dünyasının geçmişten beri İslam dünyasıyla olan mücadeleleri ve Batı dünyasının kendisini tek bir kimlik altında toplama arzusu ise İslamofobik düşüncelerin sürekli pekişmesini sağlamıştır.

Bir kimliğin inşa edilebilmesi açısından en önemli husus, karşıda bir düşmanın yani bir ‘‘ötekinin’’ yaratılmasıdır. Bu doğrultudan hareketle de Avrupa kimliğinin oluşturulması için gerekli olan ortak düşman ise Batı dünyası tarafından İslamiyet ve Müslümanlar olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda Müslüman toplumlar Avrupalılar açısından birer ‘‘öteki’’ olarak konumlandırılmış; farklı özelliklere, inançlara ve kültürlere sahip kişiler olarak zihinlere kazınmışlardır. Bu durumun sonucunda da Müslüman toplumlar Avrupa ülkelerinde kültürel bir ırkçılığa maruz kalmıştır.

Geçmiş yüzyıllardan beri Avrupa'nın diğer toplumlarında olduğu gibi Almanların zihinlerinde de mevcut olan İslam karşıtlığı Müslüman ülkelere gelen göçler ve radikal cihatçı terör örgütlerinin saldırıları sonrasında daha da yaygınlaşmış ve somut bir hale gelmiştir. Özellikle 11 Eylül 2001'de ABD'de gerçekleşen terör saldırıları bu hususta çok önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu saldırılar sonrasında ise İslam karşıtlığı Avrupa'nın genelinde olduğu gibi Almanya'da da artık hemen hemen her alanda kendisini göstermeye başlamış hatta Müslümanlara karşı şiddet içerikli ırkçı hareketlerin çok daha fazla artmasını sağlamıştır. Bu duruma ilaveten batı medeniyeti tarafından çizilmiş olan ‘‘kötü’’ İslam ve Müslüman imajı ise küreselleşen dünyada medyanın da etkisiyle sürekli olarak toplumların zihinlerine işlenmiştir. Bu durumda insanlar arasında İslamofobik düşüncelerin daha da artmasını sağlamıştır. Böylelikle İslam karşıtlığı Avrupalı toplumların genelinde olduğu gibi Alman toplumunda da devamlı olarak güncel tutulmakta ve sürekli harlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Irkçılık, Batı, Almanya, İslamofobi, Göç, Kimlik, Öteki, Tehdit, 11 Eylül.

ABSTRACT

The Rising Anti-Islamism in Germany Within The Context of Europe's Other

In the process from old times to the presents, Islamophobia has been a constant phenomenon in Europeans. The struggles of the Christian World with the Islamic World and the desire of the Western World to gather itself under a single identity have provided the reinforcement of Islamophobic thoughts constantly.

The most important case in term of consructing an idantity is the creation of an enem, that is an ‘other’. Moving from this direction, the common enemy, that is necessary for the creation of the European identity, was determined by the Western World as Islam and Muslims. In this context, Muslim societies were based as ‘others’ for Euripeans; they were engraved in the minds of people with different characters, bliefs and cultures. As a result of this situation, Muslim societies were exposed to cultural racism in the European countries.

Anti-Islamism, which has been present in the minds of Germans as well as in other European societies for centuries, has become more widespread and concrete after immigration from Muslim countries and the attacks of radical jihadist terrorist organizations. Especially the terrorist attacks, that took place in the USA on September 11, have been a very important turning point in this regard. After these attacks, anti-Islamism started to show itself in almost every field in Germany as in the whole of Europe, and even it led to the increasing of violent racist movements against Muslims. In addition to this situation, the image of ‘bad’ Islam and Muslims, drawn by Western Civilization, is constatnly ingrained in the minds of Europeans with the influence of the media in the globalizing World. This situation leads to an increasing of Islamophobic thoughts among people even more. In this way, anti-Islamism constantly kept up to date in German societies as well as in European societies and is constantly inflamed.

Key Words: Racism, West, Germany, Islamophobia, Migration, Identity, Other, Threat, September 11.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	ii
BEYAN	iii
İTHAF	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	x
TABLolar DİZİNİ	xi
1. GİRİŞ	1
2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	5
2.1. Kavramsal Çerçeve	5
2.1.1. Irkçılık	5
2.1.2. Kültürel Irkçılık	7
2.1.3. Yabancı Kavramı ve Xenophobia	9
2.1.4. İslam Karşıtlığı (İslamofobi)	10
2.1.5. Kimlik	12
2.1.6. Oryantalizm	14
2.1.7. Öteki ve Ötekileştirme	16
2.1.8. Göç	17
2.2. Araştırmanın Konusu	22
2.3. Araştırmanın Problemi	23
2.4. Araştırmanın Amacı	23
2.5. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi	24
3. AVRUPA(BATI) KİMLİĞİ, ÖTEKİLEŞTİRME VE GÖÇLER SONRASI DEĞİŞEN YAKLAŞIM	26
3.1. Avrupa Kimliği ve Ötekileştirme	27
3.1.1. Antik Dönemlerden Yirminci Yüzyıl'a Avrupailik	27
3.1.2. Modern Dönemlerde Avrupailik	30
3.1.3. Ötekileştirme Süreci	33

3.2. Avrupa Ülkelerine Göçler ve Değişen Yaklaşım	36
3.2.1. II. Dünya Savaşı ve Sömürgecilik Sonrası Dönem.....	38
3.2.2. Misafir İşçi Dönemi	39
3.2.3. Kontrollü Göç Dönemi	41
3.2.4. Soğuk Savaş Sonrası Dönem	42
4. ALMANYA’DA YÜKSELEN İSLAM KARŞITLIĞI	46
4.1. Batı’nın İslamiyet Algısı	47
4.2. Bir Dönüm Noktası: 11 Eylül ve Sonrası	51
4.3. Almanya’daki İslam Karşıtlığı	53
4.4. Almanların İslam Medeniyeti ile İlk Temasları	57
4.5. Almanya’ya Yapılan Müslüman İşçi Göçleri.....	59
4.6. Almanya’da İslam Algısının Şekillenmesi	61
4.7. Almanya’da İslamofobi Söylemi.....	64
4.8. Almanya’nın Yeni İslam Karşıtı Hareketleri: Pegida ve AFD.....	67
4.8.1. Pegida Hareketi	68
4.8.2. Almanya İçin Alternatif Partisi (Alternative Für Deutschland-AFD)	74
4.9. Ayrımcı Tutumlar Işığında Almanya’daki Müslümanların Karşılaştığı Problemler.....	80
5. SONUÇ	84
6. KAYNAKÇA	89

KISALTMALAR DİZİNİ

AB: Avrupa Birliği

ABA: Avrupa Birliği Antlaşması

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ABİA: Avrupa Birliği'nin İşleyişine ilişkin Antlaşma

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu

AFD: Almanya İçin Alternatif Partisi

AKT: Avrupa Kömür ve elik Topluluğu

CDU: Hristiyan-Demokrat Partisi

EC: Avrupa Komisyonu

IOM: Uluslararası G Örgütü

OEEC: Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü

SDE: Stratejik Düşünce Enstitüsü

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TDK: Türk Dil Kurumu

USAK: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Merkezi

yy: Yüz Yıl

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. ARD ve ZDF kanallarında İslam'ın nasıl ele alındığını gösteren tablo	56
Tablo 2. Müslümanların nasıl algılandıklarına dair tablo	56
Tablo 3. Müslümanların uyum sağlayamamasının nedenini gösteren tablo	57
Tablo 4. Almanya'da aşırı sağ grupların sayısı.....	67
Tablo 5. 2017 Almanya genel seçim sonuçları	75



1. GİRİŞ

Avrupa ülkelerinde özellikle son yıllardaki gerçekleşmiş olan göçler sonrasında yabancılara karşı milliyetçi söylemlerin giderek arttığı ve siyasi seçimlere giren aşırı sağ partilerin de giderek yükseldiği bir durum söz konusu olmaktadır. Bu ülkelerde artan milliyetçilik ve ırkçılık, Avrupa ülkelerinin her zaman kendini öncü gördüğü bir konu olan temel hak ve özgürlüklere ilişkin birçok tartışmalarda da odak noktası konumundadır.

Geçmişe bakıldığı zaman aslında ırkçılık Avrupa'da yeni bir kavram değildir. İnsanların biyolojik özellikleri kadar kültürel ve dinsel özelliklerinin de ırkçılık olarak tanımlandığı düşünüldüğünde, Hristiyan Batı ülkelerinin Doğudaki İslam ülkeleriyle olan tarihi mücadelelerinden beri kendilerinin karşısına bir öteki yaratarak sürdürmüş oldukları bir politika olarak geçmişten günümüze kadar devam etmiştir. Bir dönem ırkçılık Avrupa ülkelerinde önem kaybetmiş olsa da özellikle 1980'lerden sonra tekrardan artışa geçmeye başlamış ve ırkçılığın bu dönemlerde yaygın bir sorun olması da birçok nedene bağlanmıştır.

Temeli sosyal, siyasi, ekonomik, kurumsal veya hukuki problemlere dayanan ırkçılığın Avrupa'da yayılması ve artmasındaki en büyük paya küresel eşitsizliklerin giderek yaygınlaşması ve Batı merkezli kapitalist toplumların farklı kültürlerle olan tahammülsüzlükleri sahip olmuştur. Bu eşitsizlikleri ve tahammülsüzlükleri de en çok Müslüman toplumlar hissetmiştir. Özellikle 20. yy'ın sonlarından itibaren Avrupa ülkelerindeki Müslümanların sayıları gelen göçlerle birlikte daha fazla artışlar göstermiş; bu durumun bir sonucu olarak Müslüman toplumlar geldikleri ülkelerde azınlık durumuna gelmişlerdir (Akyüz, 2020: 5). Ayrıca kamusal alanlarda sıklıkla görünmeye başlamış ve bulundukları ülkelerde toplumların birer parçası haline dönüşmüşlerdir. Bu bağlamda Avrupalıların alışık olmadıkları bu farklı kültürlerin giderek yaygınlaşması ve farklılıkların daha da belirgin bir hale gelmiş olması ise bir kaygı ortamı yaratmış ve İslam'ın Batı medeniyetine ne kadar uyum sağlayabileceği, Avrupa değerleri ve yaşam tarzına nasıl ayak uydurabileceği sorgulanmaya başlanmıştır (Göle, 2015: 21).

Dinsel, etnik ve kültürel olarak kendilerinden olmayan yabancılara karşı yapılan ayrımcılık sonucunda bu tutumlara maruz kalan insanlar bir araya gelerek bir kümelenme oluşturabilmektedir. Bu kümelenme de grup kimliğinin oluşumunda ve kalıplaşmış ayrımcı yargılar yoluyla "ötekilerin" kimler olduğunun belirlenmesi ve tanımlanmasıyla

gerçeklemektedir (Knox ve Marston, 2014: 414). Bu durumda, göçmen veya azınlık olan gruplar kendi kültürel çevrelerini dışlanmayı hissettikleri zaman daha da sağlamlaştırmakta ve dışarıya karşı daha savunmacı ve tutucu bir yapıya büründürmektedir (Yüceşahin, 2017: 1306-1309). Böylelikle ayrımcılığa maruz kalan bu grupların yaşamaya başladıkları toplumlara entegrasyonu zorlaşmakta ve bu gruplar baskın toplumun temel değerlerinden uzaklaşmaktadır. Dolayısıyla bu insanların bir arada toplu bir şekilde bulunmaları ve beraber hareket etmeleri yaşadıkları ülkelerdeki yerel halkı rahatsız edip korkutmakta ve politik söylemlerle birlikte bu insanlara karşı önyargıları giderek arttırmaktadır. Bunun yanı sıra Avrupa halklarında geçmişten beri süregelen mevcut önyargılarda somut bir gerçeklik kazanmakta ve ırkçılık olumsuz temellere dayandırılarak rasyonel bir şekle dönüştürülmektedir. Böylece Avrupalı insanlar kendi kültürel kimlik ve değerlerini koruyarak bir kültürel milliyetçilik olgusunu yaratmaktadır.

Avrupa ülkelerinde göçlerle birlikte ortaya çıkan toplumsal yapıdaki değişim ve dönüşüm beraberinde birçok sorunu getirmiş ve bu sorunlar yerel halklar nezdinde yabancılara karşı olumsuz bir bakış açısı oluşmasına neden olmuştur. Örneğin yapılan araştırmalara bakıldığında Avrupalı yerel halkların ülkelerinde yaşanan işsizliğin temel sebebi olarak göçmen ve azınlık grupları suçladıkları görülmektedir. Bunun yanı sıra ülkelerinde artan suç oranlarını da bu göçmen ve azınlık gruplarla ilişkilendirmektedirler. Bu verilen örnek durumlarda bizlere önyargıların aynı zamanda ırkçı duyguları arttırdığını göstermektedir. Bunun gibi önyargılara ilaveten Avrupa ülkelerinde yaşayan yerel halkların mevcut durumdan ziyade daha çok geleceğe yönelik endişe ve olasılıklardan yola çıkarak da Müslüman göçmen ve azınlık gruplara karşı olumsuz bir algı oluşturduğu görülmektedir. Göçlerle birlikte ekonomik refahın düşeceği, ekonomik kaynakların bu insanlarla paylaşılacağı ve ileride işsizliğin giderek artacağı korkusu da bu tutumu tetikleyen diğer unsurlardan bazılarıdır.

İrkçılık sadece biraz önce bahsedilen durumlarla değil aynı zamanda öteki kavramıyla da gelişen bir olgudur. Genellikle ötekileştirme toplumlar tarafından bir tanımlama unsuru olarak kullanılmış ve ırkçılıkta bu ötekinin farklı biçimlerde ele alınmasına bağlı olarak tarih boyunca süre gelmiştir. Bu bağlamda aidiyet ve kimlik öteki ile tanımlanmış; ayrımcılık ise “ben ve öteki” temelinde gerçekleştirilmiştir (Yurdusev, 1997: 20). Bu çerçeveden hareketle, Avrupa geçmiş dönemlerde "ötekiyi" Doğudaki Müslüman ve Yahudiler olarak tanımlarken, özellikle 1970'lerden itibaren sadece İslam'ı

öteki olarak adlandırmaya başlamıştır. 1979 İran Devrimi ile başlayan ve başka eylemler ile devam eden, 11 Eylül saldırılarıyla doruk noktaya ulaşan ve ardından yine Avrupa'da meydana gelen terör saldırılarıyla artmaya devam eden "Müslümanlar teröristtir" algısı ise Avrupa'daki İslam dinine ve mensuplarına karşı duruşun ana omurgasını oluşturmuştur.

Batıda İslam ve Müslümanlara karşı oluşturulan bu ötekileştirme zaman zaman kırılmalar göstermiş ve öteki olarak İslam yerine başka tehditler yerine koyulmuş olsa da, İslam'a ve Müslümanlara karşı var olan negatif algı her zaman var olmuştur. Bunun en açık örneklerinden biri soğuk savaş döneminde yaşanmıştır. Soğuk savaş döneminde öteki olarak Komünizm ve Sovyetler Birliği görülüyorken, Soğuk Savaşın bitmesiyle İslam ve Müslümanlar tekrardan öteki olarak görülmeye başlanmıştır. Özellikle 1990'lı yıllarda ve 2000'li yılların başlarında radikal İslamcı örgütlerce gerçekleştirilen terör saldırıları İslam'ın radikalizmle Müslümanların ise terörizmle ilişkilendirilmesine neden olmuştur. Böylece radikal İslamcılık ve terörizm İslam'ın ötekiliğinin bileşenleri olarak kurgulanırken, Avrupa'daki Müslüman ve İslam imajının yeni bileşenleri haline gelmiştir. Ayrıca 11 Eylül saldırıları ve ardından gerçekleşen Londra ve Madrid terör saldırıları da Müslümanların Avrupalılar nezdinde birçok açıdan tehdit olarak görülmesine neden olmuştur.

İslam'ın ve Müslümanların ötekileştirilmesinde Avrupa'daki medya ve entelektüellerin de önemli bir rolü olmuştur. Birçok Avrupalı yazar ve tarihçi eserlerinde İslam ve Batı medeniyetini birbirine iki zıt olgu olarak ve birbirlerine düşmanmış gibi ele almıştır (Tosun, 2016: 68). Ayrıca İslami değerler ve İslam konusu, oryantalist düşüncelerle birlikte Avrupalı yayınlarda sıklıkla işlenir bir hale gelmiştir. Bu hususta bir örnek vermek gerekirse, 1979'da Time Dergisi'nin kapak konusu "İslam: Militan Uyanış" tır (<http://content.time.com/time/covers/0,16641,19790416,00.html>). Yine başka bir örnek vermek gerekirse yine Time Dergisi 2005'te Leonardo Da Vinci'nin Mona Lisa tablosuna türban takarak "Avrupa'da Kimlik Krizi" başlığı ile çıkmıştır (<http://content.time.com/time/covers/europe/0,16641,20050228,00.html>). Böylelikle iki medeniyet arasındaki farklılıklar sürekli canlı tutularak Batı toplumunun İslam karşıtlığı yoluyla bir bütün haline getirilmesi amaçlanmıştır (Kula, 2005: 3-4).

Avrupa'da ırkçılığın artışı hususunda biraz önce sayılmış olan durumların yanı sıra bir başka bu olguyla ilişkilendirilen konu ise Avrupalı insanların, küreselleşme ile birlikte

yaşanan göçlerin sonucunda özellikle kültürel ve dini olarak farklı ve öteki olan Müslümanların Avrupa'daki demografik yapıyı değiştireceği üzerine var olan kuşkulardır. 1950'li ve 1960'lı yıllardan itibaren başlamış olan işgücü göçlerinden günümüze Avrupa'daki Müslüman sayısı her zaman bir artış göstermiştir. Avrupa ülkelerinin yerel halkları giderek yaşlanmakta ve doğum oranı düşmekteyken buna karşın Avrupa'ya yerleşmiş olan Müslümanların doğum oranlarının fazla olması ve aynı zamanda halen Müslümanların Avrupa'ya doğru göç etmesinden dolayı Müslüman nüfusun artması ise yerel halklar nezdinde var olan önyargıları devam ettirmektedir.

Müslümanların Avrupalı insanların zihinlerinde bu şekillerde düşünölmeleri ve belirli kavramlarla beraber kullanılmaları yerel halklar açısından bu insanların hiçbir zaman Avrupa'ya entegre olamayacakları düşöncesini yaratırken aynı zamanda bu insanların Avrupa'da sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel problemlere de sebep olacakları düşünölmektedir. Bu nedenle de ya gittikleri ölkelerde görmezden gelinip dışlanmanın her türlüşüne maruz kalmakta ya da entegrasyon yerine asimilasyoncu politikalarla kendi kimlik ve kültürleri yok edilmeye çalışılmaktadır. Bununda en temel nedeni Müslümanların terör ve radikalizmle ilişkilendirilmesidir. Müslümanların negatif algılanmasına neden olan bu faktörler de Avrupa ölkelerinin ‘‘ötekiler’’ olarak konumlandırıdıkları Müslümanlara yönelik dışlayıcı politikalarını, yerel halkların Müslümanlara karşı olumsuz algılarını, kültürel ve dini farklılıklara karşı hoşnutsuzluğu, farklı kimlikleri ve kültürleri Avrupa'ya sokmamayı, ırkçılığın ve milliyetçiliğın artmasını ve sürekli görünür hale gelmesini ve bunların aşırı sağ söylemlere malzeme olmasını tetikleyen başlıca unsurlardır. Bu negatif algılar devam ettikçe ve var olan sorunlarda çözölmedikçe Avrupa'da kültürel milliyetçilik ve ırkçılık halen yükselmeye ve yayılmaya bir yandan devam edecekken bir yandan da Müslüman azınlıklara karşı yapılan politikaların daha da sertleşmesine sebep olacaktır.

2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

2.1. Kavramsal Çerçeve

2.1.1. Irkçılık

Dünya genelindeki tartışmalarda ve olaylarda sıklıkla duyduğumuz ırkçılık kavramı, geçmiş yüzyıllardan beri var olan gelen bir olgu olmuştur. Bu olgunun temelini ise ırk kavramı oluşturmıştır.

Kavramsal olarak ırk, belirli bir soyu veya türü tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Tam olarak hangi toplumdan türetildiği konusunda farklı düşünceler bulunsa da özellikle Fransızcadan türediği savunulmaktadır. Fransızcada kullanılan kavram daha sonra İngilizce ve Almanca dillerine de geçerek İngilizcede “race”, Almancada ise “rasse” şeklini almış ve böylelikle kavram Avrupa dillerine yerleşmiştir.

İngilizcedeki “race” sözcüğünün farklı anlamlarda kullanılması ile birlikte ırk kavramı da net bir şekilde tanımlanmıştır. Böylelikle ırk sözcüğü; insan türü, insan soyu anlamlarında kullanıldığı gibi aynı zamanda üzerinde net bir görüş birliğine varılmayan belirli fiziksel özelliklere sahip insan topluluklarını tanımlamak için de kullanılmıştır (Şenel, 1984: 83).

Yukarıda bahsetmiş olduğumuz ırk kavramının Fransızcadan türediğiyle alakalı savunmanın yanı sıra farklı görüşlerde olan savunmalarda mevcuttur. Örneğin Albert Memmi ırk kavramının Latince “ratio” kelimesinden geldiğini savunurken, ırk ve ırkçılık üzerine yazılar yazan Immanuel Geiss ise kavramın Arapçadan geldiğini iddia etmektedir. Bu iddiasını da öne sürerken İspanya ve Portekiz’in Araplar ile olan o dönemki ilişkilerini göz önünde bulundurarak, Avrupa çapında ırk kavramının ilk defa İspanya ve Portekiz tarafından kullanıldığını ispatlamaya çalışmıştır (Araz, 2019: 7). Arapçadan gelen söz konusu bu ırk kavramı ise ailelerin insan toplulukları arasındaki soyluluklarından anlam kazanarak, bir kuşak anlamında kullanılmıştır.

Hakkında birçok yazılar yazılan ırk kavramına genel olarak bakıldığında kavram, belirli bir sınıflandırma yapılarak tanımlanmıştır. Bu çerçeveden hareketle de kültürel ve biyolojik özellikler kavramı tanımlarken göz önünde bulundurulmuş en önemli esaslardan olmuş ve belirli coğrafi alanlara atfedilmiştir. Avrupalı, Asyalı,

Afrikalı, Amerikalı gibi yapılan ayrımlar bu duruma örnek olarak gösterilebilmektedir. Bazen de ırklar tanımlanırken deri rengi, ten rengi hatta insanların fiziksel şekilleri gibi esaslarda ön planda tutularak bu esaslara göre değerlendirmeler de yapılabilmektedir. Kısacası ırk tanımı yapılırken kullanılan genel standart bir ölçüt yoktur. İçlerinden en fazla kültürel veya ten rengi gibi kıstaslar üzerinden tanımlamalar yapılmaktadır.

İrkçilik ise davranışların, eylemlerin, dünya ve toplumdaki her türlü gelişme ve değişimin, egemenlik ilişkisinin ırk faktörüne bağlanarak açıklanması; bir ırkı diğerlerinden ayırıp ona üstünlük atfederek anlayış ve eylemlere meşruluk kazandırma olarak tanımlanmaktadır (Araz, 2019: 8-9). Bu bağlamda belirli bir ırk kendisinden farklı olan ırklar üzerinde kendisinin üstün ve ayrıcalıklı olduğunu iddia ederek bir baskı ve hegemonya kurar ve bu durumu da meşru bir zemine işler. Bu çerçeveden hareketle de ırkçılık, insanların toplumsal özelliklerini biyolojik ve ırksal özelliklerine indirgeyerek bir ırkın başka ırklara üstün olduğunu öne süren öğreti anlamına gelmektedir (Araz, 2019: 9).

İrkçilik kavramının oluşmasında ekonomik temelli sebeplere ilaveten düşünsel sebeplerde etkin rol oynamaktadır. Günümüzde eskiden olduğu gibi, ırk kavramı sadece bir ırkın sahip olduğu temel özelliklere dayandırılmaktan ziyade birçok faktöre dayandırılabilir. Dayandırılan bu faktörlere bakıldığında da ırkçılık kavramının genellikle öteki kavramıyla bir ilişkide olduğu gözlemlenebilmektedir. Böylece ırkçılık, etniği merkeze alarak biz ve onlar anlayışı içinde bir anlam kazanmaktadır.

İrkçilik genel olarak ideolojik bir kavramdır ve bu ideoloji bünyesinde kendinden olmayan farklı etnik gruplara karşı bir ayrımcı tutum barındırmaktadır. İrklar, üstün ırk ve üstün olmayan ırklar şeklinde sıralanmakta ve bu durumun sonucunda da ortaya bir etnik eşitsizlik çıkmaktadır. Bu eşitsizlikte en çok kaynakların paylaşımında görülmektedir. Oluşan bu eşitsizlik de aşağı görülen ırklar üzerinde bir egemenlik ve meşruluk kurmakta, ayrıca bir ideoloji veya inanca dayanan ırkçı davranışlara sebep olmaktadır (Marger, 1985: 15-16).

İrkçilik eşitsizlikçi dünya görüşlerini açıklayan bir ideoloji olarak tanımlansa da emperyalizm, faşizm ve milliyetçilik gibi kavramlardan da etkilenen ve bu kavramların bir parçası olan bir ideoloji olarak da karşımıza çıkmaktadır (Araz, 2019: 11). Bazı yazarlar tarafından ise kavram daha çok psikolojik temellerle

açıklanmaktadır. Örneğin Şenel (1982: 511) ırkçılığı, otoriter toplumların bir ürünü olan saldırganlık biçimi olarak tanımlamaktadır. Buna ilaveten bazı yazarlar da ırkçılığı siyasal ve sosyolojik açılardan açıklamış, ayrıca olağanüstü koşullarda oluşan endişe ve korku gibi faktörlerin ırkçı düşüncelere etkilerini sorgulamıştır.

İrkçılık, insanların etik eşitliğine inanmayan toplumları ve insanları sıradüzen içerisinde gören eşitsizlikçi dünya görüşünün bir parçasıdır (Şenel, 1982: 511). İdeolojik bir kavram olan ırkçılık, eşitsizlikçi bir dünya görüşüne sahip olan insanların başvurdukları adeta bir silah gibi karşımıza çıkmaktadır. İrkçılık sadece ırkçı düşüncelerden meydana gelmediği gibi sadece ırkçı düşüncelerin yok edilmesiyle de ortadan kalkmayacaktır. Başta ekonomik ve tarihsel temeller olmak üzere ırkçılıkla mücadele edilmedikçe de toplumları ve toplumların birbirleri ile olan ilişkilerini olumsuz bir şekilde etkilemeye devam edecektir.

2.1.2. Kültürel İrkçılık

İrkçılık kavramı denildiği zaman yukarıda da bahsetmiş olduğumuz üzere akla birçok tanımlama gelmektedir. Bunların içerisinde akla öncelikli olarak ten rengi veya bir ırkın diğerlerine olan üstünlüğü üzerine kurgulanmış tanımlamalar gelmektedir. Zamanla ırkçılık, ten rengi ve ırk üstünlüğü gibi özellikler yanında farklı kültürlere sahip toplumların birbirlerine karşı yapmış oldukları ayrımcı ve dışlayıcı davranışların üzerine inşa edilmeye başlanmıştır. İşte kültürel ırkçılık da bu noktada ortaya çıkmıştır.

İrkçılığın yeni bir tipi olarak karşımıza çıkan kültürel ırkçılık, özellikle son dönemlerde sıklıkla dile getirilen bir kavram olmuştur. Göç olgusunun da gün geçtikçe etkisini artırması ile bu kavram daha fazla kullanılmaya başlanmıştır (Çakır, 2019: 15).

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde küreselleşmenin de giderek yaygınlaşması ile pek çok alanda olduğu gibi ırkçılık tiplerinde de bir değişim yaşanmıştır. Özellikle biyolojik temellere dayanan ırkçılık temelinde yapılan ayrıştırıcı tutumların yaşandığı ve farklı olanların toplumlardan dışlandığı bir dönemden kültürel bir temele dayanan yeni ırkçı pratiklerin olduğu bir döneme geçilmiştir (Çakır, 2019: 16). Böylelikle kültürel ırkçılık ile ten rengi ve biyolojik özellikler gibi unsurların

yerini dil, din, alışkanlıklar, normlar, gelenekler ve kültürler gibi etmenler almıştır (Goldberg, 1993: 70).

Blaut (1992:294) kültürel ırkçılığın Avrupa tarihi ile birlikte başladığını öne sürmüştür. Ona göre Avrupalılar tarihleri boyunca kendilerini hep üstün göstermeye çalışmışlardır. Bu üstünlüklerini de biyolojik özelliklerinden ziyade tarihsel olarak kültürel ilerlemeyi meydana getiren kültürel yeniliklerin önce Avrupa’da ortaya çıkarak buradan diğer medeniyetlere yayıldığı düşüncesi etrafında şekillendirmişlerdir (Blaut, 1992: 294). Ayrıca Avrupalılar tarih boyunca kendilerinin Avrupalı olmayanlardan daha üstün olduklarını ve yenilikçi görüşlere sahip oldukları iddiasında bulunmuşlardır. Kapitalizmin giderek güçlenmesi ile birlikte de Avrupalı bazı devletler kendi coğrafyalarından olmayanları farklı vasıflandırmışlar ve kendi ırklarından daha aşağı görmüşlerdir (Miles, 2000: 34).

Kültürel ırkçılık, toplumlar arasındaki farklılıkları açıklamak için kültürel özellikleri baz almaktadır (Çakır, 2019: 17). Bunu da yaparken bir grubu diğerine biyolojik olarak aşağı değil, kültürel olarak farklılaştırmaktadır. Klasik ırkçılıkta olduğu gibi kültürel ırkçılıkta da kendinden olmayanları, başka bir deyişle “ötekileri”, kontrol altında tutmayı amaçlayan hiyerarşik olarak baskın bir toplum bulunmaktadır. Buradaki hiyerarşiden kastedilen ise egemen grubun kendinden olmayana medeniyetsiz ve yetersiz olarak algıladığı ve “öteki” olarak adlandırdığı gruba karşı kendisini üstün ve uygar olarak nitelendirmesidir (Bosetta, 2012: 5).

Duffield’e (1984: 30-31) göre de kültürel ırkçılığın temelini farklılıklar oluşturmaktadır ve benzer özelliklere sahip veya aynı yapıdaki gruplar bir araya gelerek farklı olarak gördükleri gruplardan ayrılmaları gerektiğini savunmaktadır. Çünkü bu durumun bireyin doğası gereği gerçekleşebilmesini ifade etmektedir. Toplumlar bu birlikteliği de ortak bir kültürle sağlayabilmektedir.

Sonuç olarak kültürel ırkçılık, ırkçılığın kültürel farklılıklar üzerine inşa edildiği bir ideoloji olarak karşımıza çıkmaktadır. Batı dünyasında da özellikle son yıllarda sıklıkla rastlanmakta ve giderek yaygınlaşmaktadır. Avrupa’da kültürel ırkçılık etkisini en çok Müslüman toplumlar üzerinde hissettirmektedir. Çünkü Müslümanlar Avrupalılar nezdinde farklı kültürlerle sahip kişilerdir.

2.1.3. Yabancı Kavramı ve Xenophobia

Yabancı dışarıdan gelen, grupla organik bağları bulunmayan, grup üyelerinden farklı olan ya da grup üyelerinin kendileriyle benzerlik ilişkisini henüz kuramadıkları kişidir (Sucu, 2016: 3). Yabancı sözcüğü Batı dillerinde etimolojik olarak dıştan, dışarıdan gelen aileden ülkeden olmayan kişi anlamındaki Latince extraneous sözcüğünden gelmektedir (Bilgin, 2007: 423). Simmel (2009: 149) ise yabancı kavramını mesafe ile birlikte ele almış ve yerli topluma uzak olan kişileri yabancı olarak tanımlamıştır ve bu kişilerin yabancı olması bu toplumların bir parçası olmadıkları anlamına gelmemektedir. Fakat her ne kadar toplumların içerisinde yer almış olsalar da toplum üyelerinin zihinlerinde farklı ve öteki kişiler olarak kodlanmışlardır. Bu çerçeveden hareketle de farklılıkların ön plana çıkarılmış olduğu zaman ise yabancılar grup dışına itilmekte, grup içine alınmamakta ve bunlara karşı bir düşmanlık oluşmaktadır (Bilgin, 2007: 424).

Xenophobia ise köken olarak Latince'den türemiştir ve yabancı düşmanlığı anlamına gelmektedir. Bir ülkedeki yerli toplumların ülkelerine gelmiş olan yabancılar karşı olmaları ve bütün yabancıların ülkelerinden gitmesini arzulamaları olarak tanımlanır ve temelinde yabancı korkusu yatmaktadır. Bireysel veya gruplar halindeki yabancılar karşı korku, nefret, güvensizlik ya da hoşgörüsüzlüktür. Milliyetçilik ve etnik merkeziliğin aşırı formlarıyla yakından ilişkilidir ve genellikle kendini yabancılar yönelik düşmanca ifadelerle gösterir (Evans, 2007: 671). Bu durumda siyasi, ekonomik, kültürel ve dini boyutların içerisinde oluşabilmektedir. Bu çerçeveden hareketle ırkçılığın bir biçimi olarak tanımlanan yabancı düşmanlığı sosyal ve kültürel tabana yayılan bir davranış biçimi olarak da karşımıza çıkmaktadır (Yılmaz, 2008: 18). Bu hususa bir örnek vermek gerekirse İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden inşa sürecine giren Avrupa ülkelerindeki yerli toplumların ülkelerine gelen işçi göçmenlere karşı takındıkları tutumlar gösterilebilmektedir. Örneğin bu süreç içerisinde birçok Türk Almanya'ya işçi göçmen olarak gitmiştir. Ülkeye gelen işçi göçmenlerle birlikte de Almanlar ve yeni gelenler arasında kimlik ve kültür farklılıkları nedeniyle sorunlar oluşmaya başlamıştır. Gelen bu yabancılar ilk zamanlarda yerli toplumlar tarafından misafir gözüyle bakılmış ve geldikleri ülkelere geri dönecekleri algısıyla yaklaşılmıştır. Ancak gelen işçilerin zamanla artık geldikleri ülkelere yerleştikleri ve geri dönmeyecekleri anlaşıldığı zaman da bu göçmenlerin yabancılıkları daha da pekişmiş ve böylelikle yerli toplumlarla yabancılar arasındaki

farklılıklar görüldükçe yabancılara karşı negatif tutumlar daha da keskinleşmiştir. Alman toplumu ile işçi göçmenler arasındaki ırk, din ve kültür farkı zamanla bu yabancıları istenmeyen konumuna getirmiş ve yabancı düşmanlığına dönüşmüştür (Sucu, 2016: 6).

Xenophobia, uzak olanın yakın olmasından gelen tedirginliğin yol açtığı bir korku ve düşmanlıktır (Sucu, 2016: 5). Bu korku ve düşmanlık sonucunda da yabancı, hem bir öteki olarak konumlandırılışı hem de var olan farklılıkları nedeniyle asıl gruplarca dışlanmaktadır. Irkçı toplumlarda bu dışlama sürecini ontolojik ve maddi temellere dayandırır ve ‘öteki’ temelinde yaptıkları ayrımlara göre gerçekleştirirler. Ayrıca çok kültürlülük, uyum ve birlikte yaşama gibi fikirlere de karşı çıkarlar (Canatan, 1995: 17).

Bireyler gibi devletlerde xenophobic davranışlar içerisinde olabilirler. Fakat devletler açısından yabancı düşmanlığı, siyasi sistemlerine göre şekillenmektedir (Sulu, 2016: 7). Evans’a göre savaş dönemlerinde yabancı düşmanlığı daha da teşvik edilmektedir. Çünkü savaş dönemleri biz ve öteki algısının zirvede tutulduğu dönemlerdir. Barış zamanlarında ise yabancı düşmanlığı içerideki ve dışarıdaki başarısızlıkları manipüle etmek amacıyla kullanılmaktadır (Evans, 2007: 672).

2.1.4. İslam Karşıtlığı (İslamofobi)

İslamofobi kelimesi, İslam ve Yunancada korku anlamına gelen ‘phobos’ kelimesinin birleştirilmesiyle ortaya çıkarılan bir kelimedir. Kavramsal olarak İslam korkusu anlamına gelmektedir. İslam ve Müslümanlara karşı duyulan önyargı, düşmanlık, nefret, korku, ayrımcı ve ırkçı söylemler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Aktaş’a (2014: 36) göre İslamofobi genel olarak; İslam ve Müslümanlara karşı kin, nefret veya düşmanlık besleme veya onlara güvenmeme, onlardan şüphe duyma, İslam’dan korkma olarak tanımlanmaktadır. Aliboni’ye (2006: 2) göre ise İslam korkusu ve düşmanlığının ifadesi olarak tanımlanan İslamofobi, bir ülke vatandaşlarının başka ülkelerden gelen insanlara tahammül gösterememesinin geniş bir spektruma yansıyan ifadesinin bir parçasıdır.

İslamofobi kelimesinin tarihsel süreçteki gelişimine bakıldığı zaman xenophobia ve homophobia kelimeleri ile kıyaslanarak ortaya çıkarılmış bir kelimedir (Uzun, 2012:

14). Özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra Batı dünyasında artan İslam ve Müslüman karşıtı görüşlerin birleştiği ortak tutumu temsil etmek üzere yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Günümüzde de Batı dünyasının İslam'ı ve Müslümanları tam olarak tanıyamamasından kaynaklanan önyargıların bazı güç odakları tarafından manipüle edilmesiyle güncelliğini korumaktadır (İnanç, 2011: 11).

İslamofobi, bir kavram olarak ilk kez 1997 yılında ortaya çıkmıştır. Bu kavram ilk olarak bir İngiliz düşünce kuruluşu olan Runnymede Trust'ın 1997'de yayımladığı bir raporunda kullanılmıştır. "Islamophobia: A Challenge for Us All (İslamofobi: Hepimiz İçin Bir Meydan Okuma)" adlı rapor, bu düşünce kuruluşunun dinsel önyargının nedenlerini ve sonuçlarını ortaya koymak için oluşturduğu bir komisyon tarafından kaleme alınmıştır (<https://www.runnymedetrust.org/companies/17/74/Islamophobia-A-Challenge-for-Us-All.html>). Rapor genel olarak İslam dini ile ilgili genel tartışmalarda ve Müslümanların karşı karşıya olduğu sorunlarda İslam karşıtı bir önyargının hâkim olduğunu ve bu önyargının iş ve okul alanında Müslümanlara yönelik ayrımcılık yapılmasını, onlardan nefret edilmesini ve onların medyada ve günlük yaşamda yanlış karakterize edilmelerini körüklediğini ifade etmiştir (Akdemir, 2009: 16). Ayrıca Batı Dünyasında Müslümanların sosyal, ekonomik ve toplumsal hayattan dışlandığı, İslam dininin Avrupalı değerleriyle bağdaşmadığı ve şiddet içeren bir din olduğu algısını da ortaya koymuştur.

11 Eylül saldırıları, bu kavramın Batı dünyasında iyiden iyiye yayılmasını hızlandıran en önemli faktör olmuştur. Bu saldırıların akabinde İslam karşıtlığı Batı coğrafyasında çok daha fazla yayılmaya ve benimsenmeye başlamıştır. Ayrıca İslam ve terör kelimesi yan yana sıklıkla anılmaya başlanmış ve bütün Müslümanların "terörist" olduğu gibi bir düşünceye kapılanılmıştır. Bu düşüncenin yayılmasında hiç kuşku yoktur ki küreselleşen dünyada medyanın etkisi de göz ardı edilemeyecek kadar çok olmuştur. Sinemadan dizilere kadar birçok yapımda kötü ve olumsuz karakterler hep bir Müslüman imajı altında birleştirilmiş ve bu durumda Batılı insanların zihinlerine "Müslümanlar kötüdür" gibi bir imajın yaratılmasında katkı sağlamıştır.

İslamofobi sadece din temeline dayanan bir ayrımcılık olmayıp; bu temelin yanı sıra etnik, coğrafik, ırksal, kültürel ve sosyal farklılıkları da temel alan bir ayrımcılık türüdür. Kavramsal olarak daha yakın zamanlara dayanmış olsa da aslında mantıksal

olarak daha eski dönemlere kadar uzanmıştır. İslamiyet'in Hristiyan kültürü ile hem eski Hristiyan topraklarında hem de Avrupa'da karşılaşması, İslam karşıtlığının ilk tohumlarını atan durumlardan olmuştur. Karşılarında oluşan kendilerine göre bu yeni "düşmanla" mücadele edebilmek için de topluca hareket edebilmeye, topluca hareket edebilmek için ise bir kimlik inşa etmeye ihtiyaç duymuşlardır. Bu çerçeveden hareketle de kendi din ve ırklarından olmayanları dışlamaya başlamışlardır. Bu dışlama süreci de zamanla İslamofobi'ye dönüşmüştür (Akgönenç, 2011: 31-32). Bu durumların akabinde gerçekleşen Haçlı Seferleri ise Batı dünyasının bu süreçte oluşturmuş olduğu İslam karşıtlığının somutlaşmış bir hali olmuştur. Haçlı zihniyetinin İslam'ı hoşgöründen uzak, çatışmacı ve düşmanca görüşü 900 yıl önce ne ise günümüzde de aynı şekilde devam etmiştir (Gasper, 2012: 9).

Genel olarak bakıldığında İslamofobi kavramı İslam karşıtlığı, Müslüman düşmanlığı gibi anlamları ifade etmesine karşın Avrupalı ülkeler tarafından farklı bir anlam altına da sokulabilmektedir. Ayrıca yukarıda da bahsetmiş olduğumuz Runnymede Trust'ın 1997'de yayınlamış olduğu raporda da görülebileceği üzere İslamofobinin son yıllarda daha belirginleşerek giderek daha tehlikeli noktalara ulaşması ve Müslüman düşmanlığının giderek artması doğrultusunda İslam'ı bir "nefret objesi" olarak tanımlayarak Müslüman karşıtlığını meşru hale getiren bir durum da oluşmaktadır (<https://www.setav.org/runnymede-trust-raporlari-baglaminda-islamofobi/>). Bu bağlamda İslamofobi, Avrupalı ülkelerce kendi toplumlarını tek bir kimlik altında toplayabilme ve Avrupalı insanları birleştirebilme açısından da olumsuz bir motive aracı olarak kullanılmakta ve suiistimal edilebilmektedir.

2.1.5. Kimlik

Kimlik, toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özellikler ile birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü olarak tanımlanmaktadır (TDK, 200: 577). Ayrıca birçok bileşeni bünyesinde barındıran çok boyutlu bir özellik taşımaktadır. Sadece kendi kimliğini açıklamanın ötesinde farklı bileşenleri de açıklamaktadır (Kılıç, 2019: 5).

Kimlik, birey ve grupları tanımlayan, ayrıca bunlar arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri sunan toplumsal bir süreci ifade etmektedir. Bu toplumsal süreç içerisinde de bir kimlik oluşum süreci yaşanmaktadır. Bu süreç çok boyutlu, dinamik

ve sürekli bir biçimde karşımıza çıkmaktadır ve sadece grupların veya bireylerin bir araya gelmesiyle ya da karşı tarafta yer alan gruplara karşı oluşturulabilmektedir. Toplumsallığın olmadığı bir yerde kimlik oluşturulamayacağı gibi toplumun içerisinde var olmayan bir kimliğin varlığından da bahsedilememektedir (Kılıç, 2019: 5). Bu nedenle de kimlik ancak toplumsal bir süreç içerisinde anlam kazanmaktadır (Yurdusev, 1997: 18).

Toplumsal süreç, insanların kendi öz kimliklerinin tanımlamalarının yanında kendilerinden olmayan diğer toplumlar ile aralarındaki farklılıkları da ortaya koymaktadır. Bu bağlamda kimlik sadece kendinden olanı değil aynı zamanda öteki olanı da tanımlayan çok boyutlu bir kavramdır. Yani kısacası “öteki” kavramı “kendi” kavramının dışında başka bir yerde var olan bir kavram değildir, aksine kimlik kavramının içerisinde yer almaktadır (Hall, 1996: 344-345).

Kimlikler ne ifade ettiklerinin yanı sıra farklılıklarıyla beraber bir bütünlüğü temsil etmektedir (Kılıç, 2019: 6). Yani kimlik oluşurken kendinden olmayanın farklılıklarına göre de şekillenmektedir. Var olan bu farklılıklar da kimliklerin birbirlerinden ayırt edilebilmelerini sağlamaktadır. Örneğin aşağıdaki bölümlerde daha geniş olarak bahsedeceğimiz Avrupa kimliği oluşturulma sürecinde öncelikli olarak bir karşı tarafa ihtiyaç duyulmuş ve bu karşıdaki başka bir deyişle “öteki” Müslüman Doğu olarak tanımlanmıştır. Avrupalılar bu Doğu’yu da eski zamanlardan beri esrarengiz olayların var olduğu, bilimden uzak, cahil toplumların var olduğu bir coğrafya olarak tanımlamışlardır. Olumsuz durumlar ve özellikler hep Doğu kaynaklı varsayılırken, olumlu olan her şey de Batı’ya atfedilmiştir. Böylelikle Avrupalılar öncelikle bir Doğu tanımı yaparak Avrupa’yı tanımlamışlar ve bir Avrupa kimliği oluşturmuşlardır.

Bir kimliğin oluşum sürecinde gruplar arasındaki var olan farklılıkların yanı sıra grupların benzerliklerinin de önemli etkisi bulunmaktadır. Kimlikler kültürel, inanış gibi çeşitli etmenlerde birbirlerine yakın olan toplumların benzerliklerini ve ötekide var olan farklılıkları birlikte kapsamaktadır. Bir kimliğin var olabilmesi için sadece ötekinin tanımlanması tek başına yeterli değildir. Kimlik, ötekiyi kavramsallaştırırken aynı zamanda kendini de anlamlandırmaktadır.

Kimliğin oluşum sürecinde var olan diğer önemli bir husus ise aidiyettir. Yukarıda da bahsetmiş olduğumuz üzere kimlik, bünyesinde çok yönlü bir süreç

barındırmaktadır. Bu oluşum süreci içerisinde de kimliğin varlığını sürekli kılması için toplumların bir aidiyet hissine sahip olması gerekmektedir. Örneğin Avrupa Birliği (AB) bir Avrupa kimliği ve Avrupalılık bilinci etrafında şekillenmektedir. Kısacası aidiyet hissini varlığı dinamik ve değişken olan kimliğin devamlılığını sağlamaktadır (Erdenir, 2017: 55).

Kimliklerin oluşum sürecinde semboller, din, dil, coğrafya, ortak değerler gibi öznel öğelerin yanı sıra nesnel öğelerde yer almaktadır (Kılıç, 2019: 8). Ayrıca nesnel öğeler ile öznel öğeler arasında bir bağlantı bulunmaktadır. Nesnel öğeler, öznel öğelerin toplumlar tarafından benimsenmesiyle ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle dil, din, kültür, coğrafya gibi ortak temellerin benimsenmesiyle genel bir kimlik paylaşılmaktadır. Paylaşılan kimliğe dair bir bilincin olması da kimliğin önemli bileşenlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Yurdusev, 1997: 27). Yani kimlik, ortak değerlerin benimsenmesi ve bireylerin bunun bilincine varması sonucu gerçekleşen sürekli bir bilince dayanmaktadır (Erdenir, 2005: 42).

2.1.6. Oryantalizm

Geçmiş Müslümanlar ile Hristiyanlar arasında dini ve siyasi mücadelelerin başlangıcı olan Haçlı seferlerine kadar dayanan oryantalizm, Doğu medeniyetinin Batılı değerler üzerinden yorumlanması suretiyle bir bilim dalı olarak ortaya çıkmıştır. Bir kavram olarak ilk defa 1779 yılında İngiltere’de kullanılmış ve 1838’den itibaren de sözlüklerde yer almaya başlamıştır (Akyüz, 2020: 47). Başlangıçta hem Yakın Doğu hem de Uzak Doğu açısından kullanılan bu kavram zamanla sadece Yakın Doğu’yu içine alan çalışmaların yapıldığı bir alana dönüşmüştür.

Oryantalizm, üzerine birçok yazıların yazıldığı ve araştırmaların yapıldığı bir kavram olmuştur. Bu çerçeveden hareketle de kavramla ilgili birçok tanımlama yapılmıştır. Özdal’a (2013: 61) göre Doğu’yu tanımak ve anlamak amacıyla Batılı araştırmacılar tarafından yapılan çok yönlü bilimsel çalışmalar olarak adlandırılmıştır. Bu kavram hususunda önde gelen araştırmacılardan biri olan Edward Said ise (1989: 15) oryantalizmi; Şark ile uğraşan toplu bir müessese yani Batı zihniyetine göre bir Şark’ın yaratıldığı, şark hakkında tasvirlerin yapıldığı, Şark’ın dinginleştirilerek üzerinde bir hâkimiyet kurulmak ve yönetmek istendiği, yani kısacası Batı’nın Doğu’nun amiri konumunda olması için Batı tarafından kurgulanan bir yol olarak

tanımlamıştır. Said bu tanımlamasını yaparken de oryantalizmi üç alan üzerinden incelemiştir. Bu alanlardan birincisi üniversite ve akademisyenlerin yaptığı çalışmalarken; ikincisi ise Doğu'yu ve Batı'yı epistemoloji ve ontolojik anlamda ayıran düşünce biçimi olmuştur. Son alanı ise Doğu'yu tasvir eden tüzel kurumsallaşmalar oluşturmuştur (Okumuş, 2015: 53). Said, bu üç alan üzerinden hareket ederek Doğu ve Batı arasındaki etkileşimi anlamaya çalışmıştır. Cerrahoğlu ise (1990: 98) kavramı, kökleri Hristiyan ve Müslüman çekişmelerinin yaşandığı savaşlara dayanan eski oryantalizm ve hakkında akademik incelemelerin yapıldığı dönemlere dayanan modern oryantalizm olmak üzere ikiye ayırarak incelemiştir. Ayrıca oryantalizmi; Avrupa'nın yani Hristiyan âleminin İslam karşısında duyduğu korkusunu aksettirme olarak tanımlamıştır.

Oryantalizmin gösterdiği Doğu; Batı'nın şekillendirmeye ve kurgulamaya çalıştığı bir Doğu olmuştur. Bu bağlamda oryantalizm Doğu'yu anlamaya çalışmaktan çok bir Doğu fantezisini yerine getirme çabası olarak görülmüştür (Sucu, 2016: 26). Turner'a göre (2003: 66) oryantalizm dört temel üzerine inşa edilmiştir. Bu temellerden ilkinin Doğu medeniyetinin durağanlığı ile Batı kültürünün hareketliliği arasındaki karşıtlık oluşturmuştur. İkinci temel ise Doğu'nun durağan yapısını açıklayan, özel mülkiyetin olmadığı, köleliğin ve despotik yöneticilerin var olduğu anlayış tarafından şekillenmiştir. Bu temellerden üçüncüsünü ise Müslümanların "boyun eğme tutumu" ve kaderci inanışları oluşturmuştur. Son temel ise Doğu'nun Batı gibi demokratik ve sanayileşmiş bir topluma dönüşümdeki başarısızlığının nedeninin İslam dini olduğu anlayışı çevresinde şekillenmiştir. Bunlara ilaveten oryantalizm Doğu ile varılmış bir uzlaşma olarak da konumlandırılmıştır. Böylece Batı kültürleri ile bir bağ kurularak Batı'nın Doğu'yu Doğu'dan daha çok inşa ettiği bir alan olmuştur. Bu şekliyle oryantalizm, Batı'nın Doğu'yu var ettiği muazzam bir disiplin haline gelmiştir (Süphandağı, 2004: 112).

Oryantalizme süreklilik kazandıran ve güçlenmesine olanak sağlayan temel unsur hegemonya kavramı olmuştur (Akyüz, 2020: 52). Batı'nın hegemonya düşüncesi de kimlik ve kültür üzerinden Doğu'ya karşı kurulan üstünlüğe dayandırılmıştır. Bu bağlamda oryantalizm de Batı'yı ötekilerden ayıran kolektif bir kavram olmuştur. Edward Said'te oryantalizmin varlığının güçlenmesini sağlayan başat etmenin kültürel hegemonya olduğunu savunmuştur (Said, 2017: 25). Ona göre batı medeniyetinin üstünlüğü Doğu'nun varlığına dayandırılmıştır. Böylelikle Batılı kimlikler ötekilerin

kimliklerine göre daha üstün bir konuma çıkartılmıştır. Bunun yanı sıra Doğu'nun geri kalmışlığı sürekli dile getirilerek Batı'nın ileri bir seviyede oluşu vurgulanmış, böylece kimlik üstünlüğüne ilaveten Said'e göre pozisyonel üstünlük adı verilen ikinci bir hegemonya düzlemi de inşa edilmiştir (Said, 2017: 25).

2.1.7. Öteki ve Ötekileştirme

Bir kavram olarak öteki; bahsedilmiş olan veya benzer iki şeyden daha uzak olan anlamına gelmektedir. Köküne baktığımızda ise "öte" kelimesinden türemiştir. Öte; konuşandan veya konuşanın temel olarak aldığı bir şeyden daha uzak, bir şeyin arkasından gelen bölümü anlamına gelmektedir (Püsküllüoğlu, 2000: 760). Türk Dil Kurumu'na göre mevcut kültür içerisinde dışlanmış olan olarak tanımlanan öteki kavramı, toplumca normal kabul edilenler dışındaki her şey olarak tanımlanabilmektedir (Türkyılmaz, 2015: 305). Nahya (2011: 27) ise kültürel, sınıfsal, dinsel veya etnik olarak geçmişten günümüze farklı değerlerdeki ilişkiler temel alınarak bir kişi, grup, sınıf ya da toplumun farklılaştırılması ve ayrıştırılması olarak tanımlamıştır.

Ötekileştirme ise önyargılar ve etiketleme yoluyla ortaya çıkan bir düşünce ve algılama şeklidir. Özellikle çoğunluğu oluşturan gruplarınkinden farklı olan dini inanışlar veya etnik kimlikler ötekiyi oluşturmaktadır. Bu çerçeveden hareketle de ötekileştirme, kendinden farklı olanları anlamının önünde bir engel yaratmaktadır. Buna ilaveten kendinden farklı olanlar ile duygudaşlık kurabilmeyi ve onlarla uyum içinde bir yaşam sürdürebilmeyi de engellemektedir. Bu engellerde gruplar arasındaki ilişkilerin değerler üzerinden yürütülmesine neden olmaktadır. Böylece değer biçme sırasında "ötekiye" bir değer biçilirken "ben" in kültürel ölçütleri kullanılmaktadır (Köse ve Küçük, 2015: 107). Ben ve öteki şeklinde yürütülen bu ilişkide rolleri belirleyen, kuralları koyan, sınırları çizen ve akılcı olan taraf "ben" iken; "öteki" ise yabancı olan, kurallara tabi olan, dinleyen, oluşturulan düzene ve sisteme uyması beklenen ve uyması gereken tarafı temsil etmektedir (Kundakçı, 2013: 65-79). "Biz" e ayrıcalıklar atfeden ötekileştirme, bir yandan da farklılıklara olumsuzluklar atfederek "ötekiyi" dezavantajlı konuma getirmekte ve ayrımcılığa da bir zemin hazırlamaktadır.

Ötekileştirmenin mantığında kendini diğerlerinden üstün görme ve daha değerli bulma anlayışı yatmaktadır. Ayrıca daha üstün ve değerli görme tutumunun hayatın her alanında var olduğunu savunmaktadır. Ötekileştirme, özünde dogmatiktir ve insanlar arasındaki eşitsizliği kabul etmektedir (Sağlam ve Yaşar, 2017: 140). Ekonomik değişimler, siyasi krizler ve savaşlarla da yakın bir ilişkisi bulunmaktadır. Çünkü bu gibi dönemlerde yaşanan olaylar ya toplumlarda bazı önyargıların oluşmasına neden olmakta ya da zaten mevcut olan önyargıların artmasını sağlamaktadır.

Öteki, tek bir kalıptan ziyade birden çok kalıpla ilişkilendirilebilen bir olgudur. Bu kalıplarlar da özellikle düşman algısı etrafında şekillenmektedir. Yani kısacası öteki, düşman olarak görülen her şey olabilme özelliğine sahiptir ve tarih boyunca da kendisini sürekli göstermiştir. Örneğin Antik Yunanlılar “ötekiyi” Yunanlılar ve Yunanlı olmayanlar temelinde belirlemişlerdir. Yunan olmayanları “barbar” olarak adlandırmış, öteki olarakta “barbarları” konumlandırmışlardır. Romalılarda bu çizgide hareket etmiş ve Yunanlılar gibi “ötekiyi” Romalılar ve diğerleri düzleminde belirlemişlerdir. Bu iki uygarlığın devamı olarak görülebilen Batı medeniyeti ise Hristiyanlığın kabulü ile birlikte bir “öteki” olarak İslam Medeniyetini ve Müslümanları belirlemişlerdir.

2.1.8. Göç

Toprağın işlenmeye başlanıp yerleşik hayata geçilmesi, sanayileşme süreci ve küreselleşmenin giderek hızlanması gibi durumlar göçün tanımını oldukça genişletmiştir. Bu çerçeveden hareketle de kavram ile ilgili literatüre bakıldığında birçok tanım bulunabilmektedir.

TDK’ya göre göç; “ekonomik, toplumsal, siyasal sebepler ile bireylerin veya toplumların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhacerettir” denilmektedir (TDK, 2005: 769). Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından hazırlanan Göç Terimleri Sözlüğünde ise “bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya devlet içinde yer değiştirmesi” şeklinde tanımlanmıştır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2013: 35). Buna ilaveten Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanmış olan Sığınma ve Göç Sözlüğünde (Asylum and Migration Glossary 6.0) ise göç, genel ve AB bağlamında olarak iki farklı

şekilde tanımlanmıştır. Bu sözlüğe göre genel tanım ‘‘Küresel bağlamda bir insanın uluslararası sınırlar üzerinde ya da ülke içerisinde sebebine, gönüllü veya zorunlu olduğuna ve göç etmek için kullandığı araçlara, düzenli ya da düzensiz olduğuna bakmaksızın bir yıldan fazla olan hareketidir’’ şeklindeyken; AB bağlamında yapılan tanımda ise bir kişinin şu eylemleri göç sayılmaktadır:

- ✓ Önceden AB üyesi devlette veya üçüncü bir ülkede yaşayan birinin en az 12 aylık bir süre boyunca başka bir AB üyesi ülkede kalması ya da
- ✓ Yaşamakta olduğu AB üyesi olan ülkedeki yaşantısını en az 12 aylığına kesmesi.

(Asylumand Migration Glossary 6.0, 2018: 255)

Bu kavram üzerine yazılar yazan bazı araştırmacıların kitaplarında yapmış oldukları göç tanımlarına bakacak olduğumuzda, Tekeli (2008: 11) göçü bir yerleşim alanında yaşayanların belirli bir süre zarfında kendi kararları ile mevcut yaşadığı mekânların dışında yeni yaşam alanlarına gidenlerin sayısıdır şeklinde tanımlamışken; Türkoğlu (2011: 2) ise bu yer değiştirme işlemini gönüllü ve zorunlu değişim olarak iki temele dayandırarak yorumlamıştır. Türkoğlu bu açıdan bakarak yer değişimini; eğer gönüllü olarak gerçekleştirilirse göç, zorunlu olarak gerçekleştirilirse iltica etmek olarak tanımlamıştır. Başka bir tanımlamaya göre ise göç; siyasi, ekonomik, ekolojik, nüfus gibi itici veya çekici faktörler nedeniyle bireysel veya kitlesel olarak bir yerden başka bir yere doğru orta, kısa veya uzun vadeli yapılabilen, varılan yerde kalıcı veya geçici olmak amacıyla gerçekleştirilen bir yer değiştirme hareketidir.

Farklı bir bakış açısından değerlendiren Ünalın (1998: 91-92) ise göçü coğrafi bölgeler ya da idari (kamusal) alanlar arasında ikametgâh değişikliği olarak tasvir etmiştir. Aynı zamanda Ünalın bu tanımlamasını üç temel kavrama dayandırmıştır. Bunlar uzaklık, zaman ve kalıcılıktır.

Yukarıda bahsetmiş olduğumuz tanımlamalara baktığımız zaman farklı bazı yorumlamalar ve tanımlarda bazı farklı kelimeler geçiyor olsa da aslında göçün anlamının herkes için aynı veya benzer olduğunu görmekteyiz. Bu tanımlamalar ışığında göçü bir kavram olarak ekonomik, siyasi, savaş ve doğa olayları gibi zorunlu sebepler veya ana amaç olarak daha iyi bir hayat ya da daha iyi bir eğitim gibi ihtiyari sebepler sonucunda insanların yaşadıkları ülkelerden hedef ülkelere doğru bireysel veya kitlesel olarak yaptıkları hareketler olarak tanımlayabiliriz.

Genel olarak türlerine baktığımızda ise göçün sosyal, siyasi, ekonomik veya doğal afetler gibi çeşitli sebepleri olabilmektedir. Göçler; amacı, tarzı, nedenleri, göç hareketine katılanlar, gidilen yerin özellikleri gibi birçok faktöre göre sınıflandırılabilir (Adıgüzel, 2016: 19).

Sebebine yani gönüllü olup olmamasına göre göçler iki şekilde incelenmektedir. Bunlar: gönüllü göçler ve zorunlu göçlerdir.

Göç sürecine katılan insanlar yaşadıkları ülkeleri kendi hür iradeleriyle, bilerek ve isteyerek kendi verdikleri kararlar ile terk edebilirler. Bu durum gönüllü göçü oluştururken, buna karşın bazen de savaş, işkence, ölüm tehlikesi, baskı, kendilerine uygulanan dışlayıcı politikalar gibi çeşitli sebeplerden ötürü yaşadıkları yerleri zorunlu olarak terk edebilirler. Bu durum da zorunlu göçü oluşturur.

Gönüllü göçler; insanların yeni yerler keşfetme, yaşadıkları ülkedeki olanakları beğenmeme, gideceği ülkedeki iş imkânlarından yararlanarak ekonomik durumlarını iyileştirme, daha iyi eğitim olanaklarına kavuşma gibi kişisel arzularla gerçekleştirilen göçlerdir. Bu türe en belirgin örnekler; işçi göçleri ve beyin göçleri olarak verilebilir.

Zorunlu göçler ise insanların ülkelerindeki savaş, işkence, siyasi baskı, soykırım gibi durumlar ya da bir doğal afet gibi zorlayıcı sebepler sonucunda istemeyerek yaşadıkları ülkeleri zorunlu olarak terk etmeleridir. Bu duruma da özellikle son yıllarda Suriye’de yaşanan iç savaştan kaçanlar ve Afganistan’da terörün yarattığı tehlikelerden kaçanlar örnek olarak verilebilir.

Boyutuna göre göçler ise iki gruba ayrılmaktadır. Bunlar; bireysel olarak yapılan bireysel göçler ve toplumsal olarak yapılan kitlesel göçlerdir.

Bireysel göçte, kişilerin göç etme kararını almasını etkileyen temel unsur var olan bireysel durumlardır. Bireyler, göç kararını kendi hür iradeleriyle alır ve gerçekleştirirler. Bu göçler genellikle kişilerin bir arayış içinde olmasından kaynaklanan göçlerdir. Göç etmeye karar verecek olan kişinin yaşadığı yerdeki olanaklardan tatmin olmaması, daha refah bir hayat yaşayabilme arzusu gibi sebepler bu göç türünü tetikleyen nedenlerdir. Kişi hangi yaşta olursa olsun eğer yaşadığı yerden tatmin değilse ve bazı arzulara sahipse göç etmeye karar verip göç hareketini gerçekleştirmektedir.

Kitlesel göçler ise, kişilerin önceden bireysel olarak göç etmiş insanlarla aralarında birtakım bağlar kurmaları sonucunda veya zorunlu sebeplerden ötürü kaynaklanan toplumsal olarak gerçekleştirilen göçlerdir. Önceden göç etmiş olan bireylerin kendi ülkeleriyle bağlar kurmaları sonucunda çekici faktörler oluşur ve bu faktörler göç etmeyi düşünenler açısından cazip hale gelir. Bu durum göçün sürekli olmasını sağlar ve göç hareketleri artarak kitlesel hale dönüşür.

Süresine göre göçlere baktığımız zaman, iki tür karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; geçici göçler ve kalıcı göçlerdir.

Geçici göçler genel olarak iş, ticaret, eğitim, staj, turizm, aile ziyaretleri gibi sınırlı bir süreyi kapsayan amaçlarla yapılan göç çeşididir (Tavas, 2015: 377). Gerçekleştirilen bir göçün geçicimi yoksa kalıcımı olacağını bireyin kendi tercihleri, gittiği yerlerdeki hayat şartları ve uygulanan göç politikaları belirlemektedir. Örneğin, 1960'lı yıllarda Almanya'da işgücü alımları sonucunda bu ülkeye giden göçmenler önceleri geçici kalmak amaçlı gitmişlerken zamanla bu ülkede kalıcı hale gelmişlerdir. Aynı şekilde 1980'li yıllarda Almanya'nın uygulamış olduğu göç politikaları sonucunda birçok göçmen kalıcı statüsünü yitirerek geri gönderilmişlerdir.

Kalıcı göç ise geçici göçlerin tam karşısında yer alan bir göç türüdür. Göç edilen ülkeye yerleşmenin ve orada süresiz olarak kalmanın hedeflendiği göçler bu türe örnektir. Özellikle aile birleşimi, ekonomik, iş bulma gibi sebeplerle gerçekleştirilmektedir. Ayrıca gidilen devletin uygulamış olduğu göç politikaları da geçici olan göçmenlerin kalıcılışmasına neden olabilmektedir.

Alanına göçler ise iki şekilde ele alınmaktadır. Bunlar; iç göçler ve dış göçlerdir.

İç göç, herhangi bir ülkede yaşayan birey veya toplulukların çeşitli sebeplerle bulunduğu ülke içindeki bir yerden yine o ülkedeki başka bir yere doğru bir yıldan fazla süreliğine yer değiştirmesidir. Bir ülkenin büyüklüğü, ekonomik gücü, sanayileşmesi ve tarihi iç göçün bölgeler arasında nasıl gerçekleştiğini belirler. Genellikle bu göç türü kırsal alandan kentsel alanlara doğru gerçekleşmektedir. Bunun yanında kırsaldan kırsala, kentten kente veya kentten kırsala doğru olarakta gerçekleşebilmektedir.

İç göçü tetikleyen birçok farklı sebep bulunmaktadır. Tarım arazilerindeki yetersizlik, kırsal alanda eğitim olanaklarının yetersiz oluşu, işsizlik, ekonomik seviyenin düşük olması, özellikle sağlık gibi kamusal olanakların eksikliği gibi nedenler iç göçün itici faktörlerini oluştururken, kentsel alanlardaki iş olanakları, eğitim imkânları, kamusal imkânlar, sağlık imkânları, insanların gelirlerini yükseltebilmeleri, üretim faaliyetlerinin çeşitliliği, kentlerde yaşayan akrabalar gibi nedenler de iç göçün çekici faktörlerini oluşturmaktadır. Ayrıca siyasi etkenler ve ülkenin uyguladığı göç ve nüfus politikaları da bu göç hareketlerini etkilemektedir (Kaya, 2015: 22).

Dış göç ise, bir ülkede yaşayan birey veya toplulukların çeşitli sebeplerle yaşadıkları ülkenin sınırlarını aşarak belirli bir süre için ya da kalıcı olarak başka bir ülkeye doğru yapmış oldukları yer değiştirmedir. BM'ye göre gerçekleşen bir göç hareketinin dış göç yani uluslararası bir nitelik kazanması için yer değiştirme eyleminin bir yıldan daha fazla bir sürede yapılmış olması gerekmektedir. İç göç ülke nüfusuna herhangi bir eksi veya artı yönde etki etmezken, dış göç ise ülke nüfusunu azaltmaktadır. Ayrıca dış göç ülkelerce iyi yönetilmesi gereken bir olgudur. Dış göçler kapsamında değerlendirilen beyin göçleri ve nitelikli işgücü göçleri iyi yönetilemediği ve de engellenemediği takdirde bu durum kaynak ülkede birçok negatif etki yaratmaktadır. Bunun yanı sıra, dış göçün olumsuz etkilerinden kaynak ülke kadar varılan ülkede etkilenmektedir. Göçmen sayıları, bu insanların dağılımı ve nitelikleri göç edilen ülkelere birçok negatif etkiye neden olabilmektedir.

Yasal statüsüne göre göçler ise iki şekilde incelenmektedir. Bunlar; yasal göçler ile yasadışı göçlerdir. Literatürde düzenli ve düzensiz göç olarakta geçmektedir.

Düzenli göç, ülkelerin yapmış oldukları yasal düzenlemeler çerçevesinde göç için gereken prosedürler dâhilinde gerçekleşen bir göç hareketidir. Bu göç hareketi, kişinin göç talebinin gitmek istenen ülkenin kabul etmesiyle olabileceği gibi, bazı ülkelerin nüfus ve iş gücü eksikliği nedeniyle bu eksikliklerin tamamlanabilmesi amacıyla bu ülkeler tarafından talep edilmesi şeklinde de gerçekleşebilmektedir.

Göç, özellikle 2000'li yıllara kadar daha düzenli ve kontrol edilebilir bir şekilde gerçekleşmiştir. Batılı ülkeler sanayileri için gerekli olan işgücü eksikliğinin karşılanması amacıyla ülkelerine bazı dönemlerde planlı ve programlı bir şekilde birçok göçmen kabul etmiştir. Bu durum da dünya genelinde göç hareketlerinin

artmasına neden olmuştur. Günümüze doğru yaklaştıkça göçün çekici ve itici faktörlerinin etkisiyle birlikte göç hareketleri daha da artmış ve daha çok düzensiz yani yasadışı bir şekilde göç edilmeye devam edilmiştir.

Düzensiz göç ise, ülkelerin kontrolü dışında gerçekleşen ve denetlenemeyen göç hareketleridir. Düzensiz göç, göçmen kaçakçılığı, yasal veya yasadışı göçmenlerin kaçak olarak ya da zorla çalıştırılması veya yasal olarak ülkeye giren kişilerin almış oldukları vizenin süresinin geçmiş olmasına rağmen yine de gittiği ülkede kalmaya devam etmesi gibi birçok yasadışı eylemi içine alan bir kavramdır. Devletler ülkelere gelen yabancıları sadece sınırdan geçerken denetlemez, aynı zamanda bu kişilerin sınırları içindeki hareketlerinin sınırlarını da belirler ve kontrol ederler. Gerçekleştirmiş oldukları bu uygulamaya pratikte vize uygulaması denilmektedir. Devletlerin getirmiş oldukları vize uygulamaları çerçevesinde belirledikleri sınırların dışına çıkılması halinde bu durum düzensiz göçmen kavramını ortaya çıkarır ve bu da göçmenleri yasadışı bir hale getirir. Aynı zamanda sınırlardan izinsiz geçen, sınırlar içinde izinsiz bir şekilde yaşayışını sürdüren, oturma izni veya çalışma izni gibi yasal prosedürlere uygun hareket etmeyenler de ülkeler nezdinde birer tehdit olarak görülürler. Ülkeler göç hareketlerini kontrolleri altında tutabilmek adına düzensiz göçlerle ilgili bazı politikalar geliştirirler. Bu doğrultuda sınır kontrollerini daha da genişletir, derinleştirir ve yeni teknolojiler sayesinde daha da kontrol ve denetim altında tutarlar.

2.2. Araştırmanın Konusu

Bu çalışmanın konusunu, Avrupa'nın geçmiş zamanlardan günümüze kadar geçen süreçte bir öteki olarak konumlandırmış olduğu İslam Dinine ve Müslümanlara yönelik yükselen karşıtlık oluşturmaktadır. Bir "öteki" yaratabilmek için kültürel veya dini inanışlar bağlamında kendinden farklı olan bir karşı varlığa ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çerçeveden hareketle de Batı Medeniyeti kültürel ve dinsel olarak farklı olan İslamiyet'i ve bu dine mensup Müslümanları "öteki" olarak belirlemiştir. Kendi kimliğini de bu ilke etrafında şekillendirmiştir. Bu bağlamda çalışmamızda öncelikle Avrupa (Batı) kimliğinin oluşum süreci ve kimlikle bağlantılı olarak ötekileştirme süreçleri hakkında bazı bilgiler verilmiş olup, ardından Avrupa'nın gelişmiş ülkelerine yapılan göçlerle birlikte Batı dünyasının özellikle göç ve

göçmenler temelinde Müslümanlara karşı değişen tutumu gösterilmeye çalışılmıştır. Son bölümde ise öncelikle İslamofobi kavramı hakkında bazı bilgiler verilmiş olup; Avrupa’da yükselen İslam karşıtlığı konusu Almanya ile sınırlandırılarak Almanya’da yükselen İslam karşıtlığı hakkında açıklamalar yapılmıştır.

2.3. Araştırmanın Problemi

Batı dünyası geçmiş yüzyıllardan beri kendisini ortak kültürler, inanışlar ve değerler etrafında toplamaya çalışmış ve bu doğrultuda Avrupa’yı tanımlayan ortak bir kimlik yaratmaya çalışmıştır. Çalışmamızın sonraki bölümlerinde sıkça dile getireceğimiz “bir kimlik, inşa sürecinde bir ötekiye ihtiyaç duyar” mottosu doğrultusundan hareketle de Avrupalılarda öteki olarak, İslam Dininin Hristiyan topraklarına yayılmaya başlamasından beri bir mücadele içinde olunan Müslüman Doğu dünyasını belirlemişlerdir. İslamiyet ve Müslümanlar kendilerinden farklı kültürlere, değerlere ve inanışlara sahip kişiler olarak gösterilmiş, ayrıca oryantalist bakış açısının etkisiyle de kendilerince kötü bir imaj çizilmiştir. Özellikle siyasi emeller ve medya gibi faktörlerin de etkisiyle sürekli olarak bu imaj Batılı insanların zihinlerine empoze edilmiştir. Bu durumların etkisiyle de özellikle Almanya gibi Avrupa’nın önde gelen ülkelerinde İslam’a ve Müslüman toplumlara sürekli bir karşıtlık söz konusu olmuştur. Günümüzde ise dünyanın çeşitli yerlerinden Avrupa’nın gelişmiş ülkelerine doğru yapılan Müslüman göçleri, yaşanan terör saldırıları ve özellikle Orta Doğu ülkelerinde yaşanan sıkıntılar gibi faktörlerde bu karşıtlıkların daha da pekişmesine, artış göstermesine ve toplumlar arasında yaygınlaşarak daha fazla somutlaşmasına olanak sağlamıştır.

2.4. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Avrupalılarca öteki olarak konumlandırılmış olan İslam’a yönelik yükselen karşıtlığın oluşum süreci hakkında bilgiler vererek İslamofobiyi Almanya özelinde genel olarak değerlendirmektir. Çalışmamızın içerisinde bu değerlendirmeler yapılırken de bazı kıstaslar ön plana çıkarılmıştır. Bu bağlamda özellikle ortak bir Avrupa kimliği ve ortak politikalar oluşturarak tek bir vücut şeklinde hareket edebilme yetisi oluşturma ve Batı dünyasının İslamofobi bağlamında şekillenen İslamiyet algısı gibi hususların üzerlerinde durularak

Almanya'daki var olan İslam karşıtlığı hakkında bilgiler verilmesi ve açıklamalar yapılması amaçlanmıştır.

2.5. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi

Bu araştırma, literatür değerlendirmesi sonucunda elde edilen bilgiler ile hazırlanmış ve oluşturulmuştur. Bir literatür değerlendirmesi, bilginin biriktiği ve insanların başkalarının yaptıkları araştırmalardan öğrendiği bilgileri temel aldığı varsayımına dayanmaktadır (Neuman, 2007: 164). Ayrıca birçok araştırmacı tarafından yapılan bilimsel araştırmalar sonucunda ortaya çıkan bilgilerin birbirleriyle paylaşıldığı kolektif bir çabadır. Bu çerçeveden hareketle de araştırmacılar öncelikle çalışmaları okur ve sonrasında da bir değerlendirme yaparak elde etmiş olduğu bilgi birikimini yazıya döker. Yapılan bu değerlendirmeler ise kapsamı ve derinliğine göre çeşitlilikler gösterir (Neuman, 2007: 164). Bu doğrultuda; bağlam değerlendirmesi, tarihsel değerlendirme, bütünleştirici değerlendirme, metodolojik değerlendirme, kendi çalışmalarını değerlendirme ve kuramsal değerlendirme olmak üzere altı çeşidi bulunmaktadır. Bu farklı değerlendirme türleri ile birlikte de literatür taramasının; bir alandaki bilgiye aşinalığı gösterme, araştırmanın ana hatlarını çizme, farklı bilgileri bir araya getirerek sentezleme ve öteki bilgilerden yararlanarak yeni fikirler kazanma gibi hedeflerine ulaşabilmek amaçlanmaktadır. Yapılan bu çalışma da yazarın bir konuyla ilgili mevcut bilgi durumunu sunduğu ve özetlediği, o konudaki önemli hususların daha vurgulandığı bir değerlendirme türü olan bütünleştirici değerlendirmeye dayanmaktadır (Neuman, 2007: 166).

Literatür dendiği zaman aklımıza farklı birçok doküman gelmektedir. Bunlar; kitaplar, akademik dergi ve makaleler, yüksek lisans ve doktora tezleri, resmi veya özel kurum ve kuruluşların belgeleri ve raporlarıdır. Bu çalışmanın oluşturulmasında da saymış olduğumuz bu kaynakların hemen hemen hepsinden faydalanılmış olup; özellikle konu ile alakalı akademik makaleler ve yüksek lisans tezlerinden çok daha fazla bir şekilde yararlanılmıştır.

Yukarıda saymış olduğumuz hususlar çerçevesinde öncelikle araştırmanın konusu belirlenmiş olup; sonrasında konuyla alakalı kaynaklar açısından bir arama stratejisi planlanmıştır. Bu planlama yapılırken de değerlendirme türünün ne olacağı ve hangi kaynaklardan yararlanılacağı tespit edilmiştir. Sonrasında araştırma

belgelerinin yerleri belirlenmiştir. Yer belirlemede dikkat edilen en önemli nokta ise kolay erişilebilirlik olmuştur. Bu çerçeveden hareketle de kitap, tez ve makaleler daha ön planda tutulmuştur. Yayınlanmış çalışmaların belirlenmesinden sonra ise elde edilen belgeler okunup değerlendirilmiş ve yazı aşamasına geçilmiştir.



3. AVRUPA(BATI) KİMLİĞİ, ÖTEKİLEŞTİRME VE GÖÇLER SONRASI DEĞİŞEN YAKLAŞIM

En sade haliyle kimlik, kişilerin veya toplumların kendilerini tanımak ya da tanımlamak olarak ifade edilmektedir. Başka bir deyişle, kimlik bir kimsenin kim olduğunu veya o kişiyi ya da grubu diğerlerinden ayırt etmeye yarayan ve farklı kılan özelliklerin tümü olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım, 2020: 9). Kişilerin veya toplumların kendilerini tanımlarken bahsetmiş oldukları özellikleri kimliklerini oluşturmaktadır.

Literatüre baktığımızda ise kimlik kavramı, Latince ‘idem’ (aynı) ve ‘identitas’ (aynı olma, özdeş olma) kelimelerinin köklerinden türemiştir. “Bir kimsenin, bir grubun bireyselliğini, ayırt edici özelliğini oluşturan, onun başkalarından ayırt edilmesini ve kendini kendi olarak bilmesini sağlayan sürekli ve temel özelliği” olarak tanımlanmaktadır (Büyük Larousse, 1992: 6780). TDK’nın sözlüğünde ise “Toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü” olarak ifade edilmektedir.

Yukarıda bahsetmiş olduğumuz üzere kimlik, bireylerin veya toplumların ayırt edici özelliklerini diğer gruplardan ayırarak tanımlanmasını sağlayan bir kavramdır. Bir taraftan bireylerin veya toplumların kendilerini betimleyen özelliklerini işaret ederken diğer taraftan diğerlerine karşı, yani “öteki” karşısında, kendilerini farklı kılan özelliklerinin de ortaya konulmasını içermektedir. Bu bağlamda kimlik, sadece kişisel bir boyuta değil, aynı zamanda sosyal bir boyuta da sahiptir. ‘Kimsiniz’ sorusuna verilen cevaplar kimliği tanımlamaktadır (Güvenç, 1994: 3). Bu soruya benzer cevapları veren kişilerin oluşturduğu grup toplum olarak adlandırılmakta olup, toplumlarda sosyal birer varlık olarak değerlendirilmektedir (Cole, 1999: 25). Bu nedenle kimlik kavramı yalnız kişisel bir kavram değil, aynı zamanda sosyal bir kavramdır.

Yukarıda bahsetmiş olduğumuz tanımlar çerçevesinde Avrupa kimliği, kimliğin kişisel boyutunda değil, toplumsal boyutunda kendisini göstermektedir. Avrupa’da yaşayan bireylerden ziyade, Avrupalı toplumların kendilerini “öteki” olarak gördükleri diğer toplumlara karşı ayırt edici özelliklerini içeren bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.1. Avrupa Kimliği ve Ötekileştirme

Avrupa Kimliği, tek bir tanımdan ziyade aslında içerisinde birçok unsuru barındıran bir kavramdır. Bu kavramın oluşum evresi ise çok eski tarihlere kadar dayanmaktadır. Antik ağlardan günümüze kadar kendini sürekli yenilemiş, kendisine sürekli yeni unsurlar ilave etmiş ve bunlara göre yeniden tanımlanmıştır. Avrupa kimliğinin Avrupalı lkeler açısından taşıdığı anlam ise dönemlere göre farklılıklar göstermiştir. Örneğin, bu kavram tarihte ilk görülmeye başladığı zamanlarda sadece bir yeri tanımlarken, zamanla içerdiği anlam değişikliğe uğramış ve bir bütünleşmeyi, medeniyeti hatta kültürel değerleri ifade etmeye başlamıştır. Ortak tek bir kimlik çatısı altında birleşebilmek için ise hep bir düşmana ve ‘‘teki’’ye ihtiyaç duyulmuş ve kavramın tanımı, neleri temsil ettiği buna göre oluşturulmuştur. İhtiyaç duyulan bu ‘‘teki’’ ise din, kültür, yaşayış tarzı, inanç gibi unsurlar açısından farklı olanlar olarak belirlenmiş ve ‘‘teki’’ çekişme halinde olunan düşmana göre zaman zaman farklılıklar göstermiştir. Dönem dönem bu ‘‘teki’’ İslamiyet olmuş, bazen Sovyetler ve komünizm olmuş, bazen de göçmenler ve sığınmacılar olmuştur. Değerlik dönemlerde oluşan bu farklılıklar ise Avrupa Kimliğinin ifade ettiği anlamlara farklı unsurları kazandırmıştır. Aslında genel olarak bakıldığında Avrupa Kimliği, Avrupalı ülkelerin yaşadıkları dönemlere göre oluşturmuş oldukları siyasi ve kültürel havaya göre şekillendirilmiştir.

3.1.1. Antik Dönemlerden Yirminci Yüzyıl’a Avrupalılık

Avrupa kelimesi bir kavram olarak ilk kez Antik dönemlerde karşımıza çıkmaktadır. Bu kavrama ilk defa Yunan mitolojisinde yer verilmiştir. Bu mitolojiye göre, Yunan tanrısı Zeus, Fenike Prensesi Europa’ya açık olur ve prensesi Girit’e kaçırır. Prenses daha sonraları Girit Kralı ile evlenir ve Girit’e yerleşir. Daha sonra prensesin adı yaşanılan yerleri tanımlamak amacıyla kullanılmaya başlanır. Bu bağlamda başlangıçta Avrupa tanımı kültürel bir tanımdan ziyade bir yerin tanımlanması olarak ortaya çıkmıştır. Kültüre dayandırılan bir Avrupa kavramı ise daha sonraki dönemlerde oluşturulmaya başlanmıştır.

Fenike uygarlığında ‘‘güneşin battığı ülke’’ ya da ‘‘batı ülkesi’’ anlamında kullanılan ve sınırları belirli olmayan bir coğrafi bölgeyi ifade eden Europe, söz konusu haliyle bugünkü Avrupa’nın bütününü değilse de, Akdeniz havzasındaki

uygarlıkları kapsayan ve kendisini Doğu'daki medeniyetlerin siyasal yapılanma biçimlerinden ayıran toplulukları temsil eder (Dedeoğlu, 2003: 20). Bu çerçeveden hareketle, dönemde Avrupa kavramı kültürel bir anlamdan çok coğrafi bir anlamı ifade etmiştir. Kavram, Büyük İskender'in Makedonya Halkı için bir Helen kimliği yaratma çabası ile birlikte azda olsa kültürel bir anlam kazanmış olsa da, yine de kavramın coğrafi anlamı baskın olmayı sürdürmüştür. Bu durum Roma İmparatorluğu döneminde de devam etmiştir. Her ne kadar Roma İmparatorluğu, halkını ortak bir hukuk, edebiyat, dil ve din gibi birleştirici unsurlar ile tek bir kimlik oluşturmaya çalışmış olsa da, Avrupa kavramı bir kültürü ifade etmekten uzak kalmıştır.

Bu kavramın kültür ile ilişkilendirilmesi Hristiyanlık dininin ve Avrupa'nın kesiştiği noktada başlamıştır. Yunan ve Hristiyan mitolojisine göre, Nuh'un oğullarından biri olan Yafes, Europa ile evlenir ve bu evlilikten bir çocukları olur. Bu ilişkiden doğan çocuk da "Hristiyanlık ülkesi" olarak adlandırılmıştır (Yurdusev, 1997: 33). Hristiyanlık dininin Avrupa kimliği ile ilişkilendirilmesinin başka bir sebebi de 7.yy'dan sonra İslamiyet'in giderek daha da yayılması ve İslam Devletlerinin Hristiyanlar açısından diğerleri, başka bir deyişle "öteki" olarak konumlandırılmış olmasıdır.

Hiç kuşku yoktur ki Avrupa kimliğinin oluşmasında birçok unsur yer almıştır. Ancak Hristiyanlık, bu unsurlar arasında özellikle Ortaçağ dönemlerinden modern dönemlere kadar başat bir rol oynamıştır. Birçok Avrupalı açısından Hristiyanlık, Avrupalı olabilmenin en önemli şartı olarak kabul edilmiştir.

Antik çağlarda bir coğrafi bölgeyi tanımlayan bir kavram olarak karşımıza çıkan Avrupa, Ortaçağ dönemlerinde ise daha çok Hristiyanlıkla arasında bir bağ kurularak kültürel bir ifadeye doğru evrilmeye başlamıştır. Bu dönem, Avrupa'da Hristiyanlığın egemen olduğu ve yaşamın Hristiyanlığa göre kurgulandığı bir dönem olmuştur. Özellikle imparatorluk ve papalık Avrupa'yı kapsayan üst bir otorite ve kimlik olarak görülmüş, ayrıca bireyler tarafından ortak olarak paylaşılan bir unsur olmuştur (Kılıç, 2019: 15).

Ortaçağ Dönemi, Avrupa kimliğinin oluşturulması sürecinde önemli bir dönem olmuştur. Dönemdeki yaşanan gelişmeler sadece kimliği şekillendirmekle kalmamış, aynı zamanda gelecek dönemlerdeki Avrupa kimliğine de etkide bulunmuştur

(Yıldırım, 2020: 49). Ayrıca Avrupa kimliğinin Doğu'yu reddederek, onu iyice ötekileştirmeye başladığı bir dönem olmuştur.

Her ne kadar kültürel bir birliktelik sağlanmış olmasına rağmen, Ortaçağ Dönemi, Avrupalı toplumların siyasal açıdan birliktelik sağlayamadıkları bir dönem olmuştur. Siyasal birlikteliğin sağlanması açısından en önemli adım ise Kral Charlemagne'nin kilisenin desteğini alarak ve kilise tarafından imparator ilan edilerek Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nu kurması olmuştur. Böylece kilise ve Hristiyanlık ilk defa Avrupa'nın siyasal açıdan bütünleşmesini sağlayan bir araç haline gelmiştir (Delanty, 2005: 63). Bu bağlamda Hristiyanlık, Avrupa kimliğinin kültürel temelini yanı sıra siyasal temelini de bir bileşeni haline gelmiştir. Ancak Roma Germen İmparatorluğu'nun tüm Avrupa'yı hâkimiyeti altına alamayışı nedeniyle tüm Avrupa'da "Avrupalı" birlikteliği halen oluşturulamamıştır.

1453'te İstanbul'un Osmanlı Devleti tarafından fethedilmesiyle Ortaçağ Dönemi kapanmış ve Yeniçağ Dönemi başlamıştır. Bu dönem öncesinde, kimliği belirleyen temel unsur Hristiyanlık iken, artık belirleyici temel unsur ulus devlet kavramı olmaya başlamıştır. İlk olarak Batı Avrupa'da başlayan, daha sonraları tüm Avrupa'ya yayılmaya başlamış olan ulus devlet kavramı, Hristiyanlığın kimliği oluşturan bir unsur olma özelliğini azaltarak, kimliğin oluşumunda daha etkin bir hale gelmiştir.

Bu dönemlerde yaşanan Rönesans, Reform ve Aydınlanma hareketleri ile birlikte Avrupa, dine dayalı bir yapıdan ziyade daha çok seküler bir yapıya dayanan bir siyasi kimliğe doğru geçmeye başlamıştır. Bu gelişmelerle birlikte özellikle Papa ve kilisenin etkinliği azaltılmış ve böylelikle yeni kurulan ulus devletler daha etkin bir hale gelmiştir. Yaşanan bu süreçlerle birlikte, Avrupa kimliği dine değil, insancıl değerlere dayandırılmıştır. Özellikle Aydınlanma döneminde Avrupa, bir medeniyet olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Ancak oluşan bu Avrupa düşüncesi, sadece Hristiyanlığın seküleştirilmiş halidir ve Avrupa ile Hristiyanlık arasında kesinlikle bir kırılma söz konusu değildir (Delanty, 2013: 163). Yurdusev'de bu dönemde, Hristiyanlığın Ortaçağ'daki merkezi konumunun ortadan kalktığını fakat Avrupa kimliğinin önemli bir tamamlayıcısı olarak varlığını koruduğunu savunmaktadır (Yurdusev, 1997: 42).

Genel olarak bakıldığında, 17.yy'a kadar tam anlamıyla bir Avrupa kimliğinden söz edilmese de Avrupa fikri Avrupa değerleri olarak değerlendirilebilecek bir sistemle etkileşim içerisine girmiştir (Kılıç, 2019: 19). Özellikle 15.yy'dan 17.yy'a geçen süreçte, Avrupa kavramı sadece bir coğrafyayı ifade eden bir kavram olmanın ötesine geçmiş ve bir medeniyeti ifade eden bir kavram olmaya başlamıştır. Bu süreçle birlikte ortaya çıkan kimlik oluşum süreci Avrupa'da birlikteliği sağlayan Hristiyanlığın yerini almaya başlamıştır (Delanty, 2013: 106).

Bu dönemlerde Avrupa kimliğinin oluşum sürecinde etkisi olan bir diğer unsur da Fransız Devrimi olmuştur. Bu Devrim, Avrupa kimliğinin oluşum sürecinde kendisini özellikle üç temel unsorda göstermiştir. İlk olarak, milliyetçilik fikri ve söylemlerini ön plana çıkarmış ve önünün açılmasını sağlamıştır. İkinci olarak ise, Batı ve Doğu arasındaki farklılıkları daha da vurgulayarak iki kesim arasındaki var olan çizgiyi derinleştirmiş ve Doğuyu daha da ötekileştirmiştir. Son olarak ise, tek bir Avrupa olması gerektiği gibi bazı düşüncelerin oluşmasına neden olmuştur. Tek bir Avrupa fikri özellikle Napolyon tarafından benimsenmiş ve merkezinde Fransa'nın olduğu bir Avrupa'nın yaratılmasını öne sürmüştür. Ancak bu birliktelikte Fransız unsurların daha ön planda oluşunun diğer Avrupa halklarınca benimsenmemesi nedeniyle bu fikir hayata geçmemiştir. Genel olarak Fransız Devrimi bir milliyetçilik akımı başlatmış ve milliyetçilik, Avrupa kimliğini oluşturan unsurlardan biri haline gelmiştir. Ayrıca her ne kadar bu dönemlerde yapılamamış olsa da sonraki yıllarda gerçekleştirilecek olan Avrupa'nın siyasi bütünleşmesi için bir temel sağlamıştır.

3.1.2. Modern Dönemlerde Avrupahlık

Modern dönemlerin başlangıcı ile birlikte, özellikle 19.yy'dan itibaren, kimlik oluşum sürecinde evrensel ilkelerin daha ön planda tutulduğu görülmektedir. Rönesans ve Reform hareketleri ile başlayan laikleşme, bu dönemlerde artarak devam etmiş ve Hristiyanlığın kimlik oluşumunda eskiden beri var olan etkisini daha da zayıflatmıştır. Fakat burada Hristiyanlık unsurunun, artık tümünden görmezden gelindiği gibi bir varsayım yapılamaz.

Napolyon dönemi sonrasında, Fransa hâkimiyetinin zayıflaması ile birlikte, dönemin önde gelen devletlerin aralarındaki işbirliği Avrupa bütünlüğü kavramını gündeme sokmuştur (Kılıç, 2019: 21). Bu bağlamda, özellikle 1815 yılında

gerçekleşmiş olan Viyana Kongresi önemli bir nokta olmuştur. Viyana Kongresi, Napolyon'un Avrupa'daki diğer devletler tarafında yenilgiye uğratılmasının ardından, yeni bir Avrupa haritasının belirlenmesi ve Napolyon öncesi güçler dengesinin yeniden kurulması amacıyla toplanmış olan bir kongredir. Bu kongre, Avrupalı devletlerin aralarında oluşabilecek sorunları, düzenlenecek olan toplantılarda istişare edilerek çözülebilmesi yolunda atılan ilk adım olmuştur. Ayrıca, Avrupa kökenli uluslararası hukukun geliştirilerek sistemli bir yapıya kavuştuğu bir dönemin başlangıcı olmuştur. Bunların yanı sıra, Avrupalı ülkeler arasında 'Avrupa ahengi' denilen bir sistem yaratmıştır. Viyana Kongresi ile oluşturulan bu uyum uzun yıllar devam ettirilmiş ve bunun sonucunda da Avrupalı devletlerarasında uzun yıllar büyük anlaşmazlıklar, büyük savaşlar yaşanmamıştır. Ancak sömürgecilik faaliyetlerinin hız kazanması ve tüm ülkelerin bir pazar arayışına girmesi, Avrupalı ülkelerin birbirlerini artık birer rakip olarak görmelerine neden olmuş ve bu durum da Kongre ile yaratılmış olan ahengin bozulmasına sebep olmuştur. En nihayetinde de bu düzen 1. Dünya Savaşı ile tümünden kesintiye uğramıştır.

20.yy'ın başlarında gerçekleşmiş olan I. Dünya Savaşı, Avrupalı devletlerin birbirlerine karşı kutuplaştığı, ittifaklar oluşturduğu, güçlerini arttırdığı bir dönem olmuştur. Avrupa, bu savaş ile birlikte 1815 Viyana Kongresi ile başlayan ve bu döneme kadar devam eden siyasi gelenekten ayrılmış; diplomasi, müzakere, barış, uyum gibi kavramları görmezden gelmiştir. Savaş, Avrupa'da ekonomik, sosyal ve siyasal alanlarda birçok yıkıma neden olmuş, imparatorlukları yıkmış ve yenilen devletlerin savaş sonunda yapılmış olan ağır barış antlaşmaları altında adeta ezildiği bir ortam sağlamıştır. Bu ağır antlaşmalar sonucunda, özellikle yenilen devletlerde milliyetçilik akımları daha da artmış ve giderek ırkçılığa dönüşmeye başlamıştır. Bu durumun sonucunda da faşizm gibi ideolojiler yaşam alanı bulmuş ve giderek güçlenmeye başlamıştır. Faşist ideolojiye sahip Nazi Almanyası ve İtalya, topraklarını büyütürken tekrardan büyük imparatorluklar kurmak amacıyla yayılmacı ve saldırgan politikalar izlemiştir. Bunun yanı sıra, komünist ideolojiye sahip Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) de Savaş sonunda Avrupa'nın doğusundaki imparatorlukların parçalanması sonrasında oluşan boşluklardan yararlanarak, buralarda oluşan yeni devletlerde komünist rejimler kurmuş ve bu ülkeleri kendi kontrolüne bağlamıştır. Bu gibi gelişmeler Avrupa'da tekrardan bir uyumun, birlikteliğin ve ortaklığın

oluşturulmasını engellemiş, özellikle Almanya ve İtalya'nın yayılmacı politikaları yeni bir Dünya Savaşı'na sebebiyet vermiştir.

II. Dünya Savaşı, birincisine kıyasla çok daha ağır sonuçlar yaratmıştır. Savaşın bitmesi ile artık Avrupa'da savaşlarla bir sonuca varılamayacağı bilinci oluşmaya başlamıştır. Bu bilinç ise, ileride Avrupa ülkelerinin Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), Avrupa Birliği (AB) gibi üst kuruluşlar çatısı altında toplanmalarını sağlayacak düzenlemelerin uygulanması açısından bir zemin hazırlamıştır.

II. Dünya Savaşı, Avrupa kimliğini şekillendiren bir diğer dönüm noktalarından biri olmuştur. Savaş sonrasında dünya, ABD ve SSCB'nin iki süper güç olduğu iki kutuplu bir sistem içerisine girmiştir. Artık dünya, Avrupa merkezli olmaktan çıkmış ve bu iki süper gücün politikaları çevresinde dönmeye başlamıştır. Avrupa'da bu durumdan nasibini almıştır. Bu yeni dönemde Avrupalı kimliği, Avrupa'nın geçmişten beri var olan bazı unsurlarının yanı sıra, ABD'nin politikaları çerçevesinde geliştirilmiş olan unsurlardan da oluşmaya başlamıştır. Önceki dönemlerde ve yüzyıllarda Avrupa kimliğini tanımlarken Hristiyanlık, evrensellik, insan hakları, hümanistlik gibi unsurlardan bahsediliyorken, artık yeni dönemde bu unsurlara nazaran komünist, Sovyet bloğu gibi unsurlar daha ön planda olmaya başlamıştır. Önceki Doğu ve "öteki" tanımları, İslam'ı ve Müslüman ülkeleri ifade ederken, Soğuk Savaş Dönemi'nde yeni "öteki" komünizm, yeni Doğu ise Avrupa'nın doğusundaki komünist ülkeleri de kapsayacak şekilde Sovyet Bloğu olmuştur.

Soğuk Savaş Dönemi boyunca Avrupa sadece yeni ötekisini yaratmakla kalmamış, aynı zamanda ortak politikalar izleyen bir ortak medeniyet oluşturma çabasına da girmiştir. Bu dönemlerde Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (OECE), Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT), Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) gibi örgütler kurarak bu düşüncelerini somutlaştırmışlardır. Böylece kendini Batı olarak tanımlayan ve komünizm karşıtı olan Avrupalı ülkeler bir siyasi birliktelik sağlayarak "ötekine" karşı bir "Avrupa kalesi" yaratmışlardır. Bu bağlamda Avrupa kimliği de Batı medeniyetini temsil eden bir noktaya gelmiştir.

Soğuk Savaşın bitmesi ise Avrupa kimliği açısından başka bir dönüm noktası olmuştur. Savaşın sona ermesiyle birlikte Avrupa kimliği sürecinde yeniden değişiklikler yaşanmıştır. Bu dönemde Avrupa "öteki" olarak, Avrupa kimliğine birer tehdit olarak gördüğü üçüncü dünya ülkelerinden kendi ülkelerine gelen sığınmacılar ile

Müslümanları belirlemiştir (Kılıç, 2019: 29). Özellikle bu dönemlerde ortaya çıkan ekonomik krizler sonucunda Avrupa ülkelerinde işsizliğin giderek artması, var olan kaynakların kıtlaşması gibi durumlar, buralarda milliyetçiliğin tekrardan artmasına sebep olmuştur. Bu durum da bu ülkelerin vatandaşları açısından, ülkelere yapılan göçlerin var olan durumu daha da kötüleştireceği ve kaynakların gelen göçmenler tarafından sömürüleceği, bitirileceği gibi kaygılar yaratmıştır. Ayrıca yaşanan ekonomik bozukluklar ve işsizlik gibi sorunların temel kaynağı üçüncü dünya ülkelerinden göç eden göçmenler olarak kabul edilmiştir. Yani kısaca özetlersek Soğuk Savaş sonrası dönemde Avrupa kimliğine, ekonomik kaygılar çerçevesinde oluşturulmuş ekonomik dışlama gibi unsurlar da dâhil olmuştur. 1990'lı yıllardaki bu ekonomik dışlama özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında artık kültürel temelli bir dışlamaya dönüşmeye başlamıştır. Bu bağlamda, Avrupa kimliği kültürel bir temele kayma fırsatı bulmuş ve en önemli “öteki” Müslümanlar ve İslam olmuştur (Kılıç, 2019: 29-30). Böylece Avrupa kimliği artık Batı medeniyeti ve kültürünü tanımlar hale gelmiştir.

3.1.3. Ötekileştirme Süreci

Kimlik olgusu kendi varoluşunu devam ettirebilmek ve bu varoluşu güven altında tutmak amacıyla öncelikle bir farklılığa gereksinim duyar, sonrasında ise bu farklılığı ötekine dönüştürür (Connolly, 1995: 93). Ayrıca kimlik, ötekiyle sürekli etkileşim içerisinde kalarak kendisini değiştirir. Bu açıdan bakıldığında zaman, bir kimliğin meydana gelebilmesi için bir “öteki”ye ve bu “öteki”yi oluşturacak toplumlara ihtiyaç vardır. Bu çerçeveden hareketle, herhangi bir toplumun kendini anlaması ve tanımlaması, kendisine atfettiği kimliğin ötekiyle karşılıklı etkileşimi sonucunda oluşmaktadır.

Nahya'ya (2011: 29) göre “öteki”, bir veya daha fazla kişi, kültür ya da toplum tarafından geçmiş veya güncel ilişkiler referans alınarak, dikey (sınıfsal) ya da yatay (etnik) olarak farklılaştırılmış ve ayrıştırılmış olan kişi, grup, sınıf, halk vb. şeklinde tanımlanabilir. Schnapper'e göre ise öteki kavramının tasarım süreci “farklılaştırıcı tutum” denen düşünceye yani ben ve öteki arasında var olan farklılıkların saptanmasına dayanır. “Ben”, “öteki”yi tanımlarken, “ben” i merkeze alır ve kendi kültürel değerlerini ölçüt alarak ötekine değer biçer. Bu durumda “ben”, ötekiye kendi eksik

yanlarını atfeder. "Ben" in eksiklikleri üzerinden tanımlanan öteki her zaman aşağıda olmaya mahkûmdur (Schnapper, 2005: 25-26).

Tatar'a göre ise, insanlığın ortak bir tanımı olmadığı için bir sınıflandırma yapılması kaçınılmazdır. Bu sınıflandırma yapılırken "ben" merkezli bir sınıflandırma esas alınır ve diğeri de merkeze olan uzaklık veya yakınlık derecesine göre ötekileştirilir. Merkeze yakınlık itaat çerçevesine göre ölçülür ve yakın olanlar ıslah edilebilirdir. Ancak uzak olanların ise ıslahı gereksizdir ve boşa vakit harcamadır (Tatar, 2014: 100-101). Süphandağı (2004: 41) ise "öteki"yi, Avrupa'nın Batı dışı toplumları tanımlayış şekli olarak tanımlar. Öteki ve kendini tanımlamaya çalışma ve ötekileştirme sonucunda düşman ya da tehditlerin oluşturulması Avrupa'nın geçmişten beri başvurduğu bir yöntemdir (Yılmaz, 2008: 87).

Avrupa "ben"i yani kendi kimliğini öncelikle 15. ve 16. yy'larda Hristiyan topluluklar olarak tanımlamıştır. Bu Hristiyan toplulukların sınırlarını da Batı Avrupa'daki İngiltere, İspanya, İtalya, Fransa gibi ülkelerin insanlarını içerisine alacak şekilde belirlemişlerdir. Her ne kadar Avrupa kendi kimliğini 15 ve 16. yy'larda tanımlamış olsa da İslam ve Müslüman Doğu'ya karşı sergiledikleri negatif duruşları aslında çok daha eski tarihlere dayanmıştır.

Roma İmparatorluğunun parçalanması ve Hz. Muhammed'in vefatından sonra İslam medeniyeti ortaya çıktığı toprakların dışına yayılmaya başlamış ve eskiden Hristiyanların hâkimiyetlerinde olan yerlere doğru genişlemeye başlamıştır. İran, Irak, Suriye gibi ülkelerin bulunduğu Mezopotamya coğrafyası ve Kuzey Afrika, İslam orduları tarafından ele geçirilmiştir. 8. ve 9. yy'larda ise Emeviler ile birlikte İslam medeniyeti İspanya'ya kadar ilerlemiştir. Daha sonraki yüzyıllarda ise Müslümanların Avrupa coğrafyasına doğru yapmış oldukları saldırılar 18. yy'a kadar devam etmiştir. Bu saldırılara karşı dönemin Avrupa krallıklarının kendilerini savunamamaları ve Müslümanların Hristiyanların kalbi sayılacak merkezleri fethetme arzusu, Avrupa'nın birleşmesi ve dayanışması fikirlerinin ortaya çıkmasına ve bir Avrupa kimliğinin oluşturulmasına zemin hazırlamıştır.

Avrupa kendi birlikteliğini Hristiyanlık, Rönesans ve Reform, Sanayi Devrimi, Fransız Devrimi gibi dini ve kültürel olgular etrafında sağlamış olmasına karşın, asıl bu birlikteliği sağlayan olgu kendileri tarafından yaratılmış olan dışarıdaki yani öteki olgusu olmuştur. Bu bağlamda Avrupa kimliğinin ve medeniyetinin oluşumunda, bu

dışsal rolü Avrupalıların onlara atfettikleri “öteki”lik sıfatı çerçevesinde İslam ve Müslümanlar üstlenmiştir. İslam, tarih boyunca Avrupa'nın en etkili ötekisi olmuş ve Avrupalılar açısından karşıt kimlik unsurunu oluşturmuştur. Böylece Batının zıttı Doğu yani "Müslüman Doğu" öteki olarak konumlandırılmıştır.

Geçmiş yıllarda Müslümanların öteki olarak kavramlaştırıldığı ve Müslümanlara karşı Avrupalıların birleştiklerini gösteren en somut olay Haçlı Seferleridir. İsmi “haç”tan (cross, Latince crux) alan Haçlı Seferleri, 11. yy’dan 13. yy’a kadar devam eden Hristiyan âlemini İslam karşısında savaş meydanına çıkaran sekiz askeri savaş içermektedir. Bu dönemlerde İslam’ın eskiden Hristiyan egemenliğinde olan topraklara doğru giderek yayılması nedeniyle Avrupalılar Müslümanları bu topraklardan çıkarmak için karşı saldırılara geçmişlerdir. 11. yy sonlarına doğru Abbasiler tarafından yenilgiye uğratılmış olan Bizans İmparatoru, Müslümanların Asya’yı ve Hristiyanlık için önemli merkezlerden biri olan İstanbul’u (Constantinople) ele geçirecekleri korkusu nedeniyle Batı’dan yardım istemiştir. Ayrıca Kudüs ve çevresinin Müslümanlardan kurtararak tekrardan Hristiyan egemenliği altına alınması amacıyla da Batı’dan yardım istemiştir. Bu çağrılar da Batı dünyasında bir karşılık bulması sonucunda ilk Hristiyan-Müslüman çatışmaları başlamıştır.

Yukarıda anlatılmış olanlar bağlamında geçmişten beri Avrupa’da bir İslam tehdidi deneyimi bulunmaktadır. Müslümanların İspanya’ya kadar gelmiş olmaları İslam’ın Avrupa’daki toplumların kendilerine yönelik bir tehdit olarak algılanmasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra Osmanlı İmparatorluğunun Viyana’ya kadar topraklarını genişletmesi de bu algının daha da artmasına neden olmuştur. Böylece İslam, Hristiyanlık için bir tehlike olarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir.

20. yy’da Avrupa ile Müslüman ülkeler arasında zaten önceki yıllarda var olan ekonomik, sosyal gibi birçok fark giderek daha da artmış ve keskinleşmiştir. Bu dönemlerde Avrupa ülkeleri daha da zenginleşmişken, Müslüman doğu ülkeleri ise daha da fakirleşmiştir. Bu bağlamda, fakir Müslüman ülkelerinden zengin Avrupa ülkelerine doğru göçler başlamıştır. Özellikle 1950-1970 yılları arasında Avrupa, Müslüman kökenli işçi göçü akımlarıyla karşılaşmıştır. Bu durumda Müslüman kavramı ile göçmen kavramının birlikte daha fazla anılmasına neden olmuştur.

Bu göçler sonucunda özellikle gelişmiş Avrupa ülkelerinde Müslüman nüfusu giderek artmış ve İslam Avrupa’daki en büyük azınlık din olmuştur. Bugün Avrupa

Birliği ÷lkelerinde milyonlarca Müslüman yaşamaktadır. Bu ÷lkelerde her bir ÷lkenin kendi toplam nüfuslarının yüzde üçü ile yüzde on üçü arasında değişen Müslüman nüfus bulunmaktadır. Bununla birlikte AB’de yaşayan Müslümanlar farklı etnik kökenlere, dillere, dünyevi ve dini eğilimlere, kültürel geleneklere ve politik görüşlere sahip olan çok çeşitli insanlardan oluşmaktadır. Avrupa ÷lkelerindeki bu Müslüman nüfuslar ise özellikle Türkiye, Kuzey Afrika, Ortadoğu, Pakistan, Bangladeş ve Eski Yugoslavya’dan gelen Müslümanlardan oluşmaktadır. Bunların büyük bir bölümü ise yaşadıkları ÷lkelerin vatandaşları olmuşlardır.

Avrupa’da milyonlarca Müslüman’ın var olması ve sayılarının her geçen yıl giderek artması bazı Avrupa toplumları arasında kendi kimliklerinin ve kültürlerinin yok olacağı endişesini ve bu bağlamda Avrupa kimliğinin savunulması dürtüsünü beraberinde getirmektedir. Bu durum da düşmanca yaklaşımları daha da ilerletmekte ve düşmanlığı giderek milliyetçiliğe ve ırkçılığa dönüştürebilmektedir. Hudson’un da dile getirdiği gibi, ırkçılık farklı zamanlarda “öteki”nin değişik biçimlerde ele alınmasına bağlı olarak ortaya çıkan aslında tarihsel bir fenomendir ve dolayısıyla kültürel bir tarihe sahiptir (Hudson, 2004: 308-332). Avrupa tarihinde de bahsetmiş olduğumuz üzere ötekileştirme bir kimlik tanımlama unsuru olarak kullanılmıştır. Diğer yandan Avrupa’nın tarih boyunca İslam ve Müslümanlara karşı sahip olmuş olduğu bakış açıları da kendi ÷lkelerindeki Müslüman yabancılara her zaman bir kuşku ile yaklaşılmaya neden olmuştur. Bu durum günümüzde de varlığını devam ettirmiştir. Tarihsel kaynaklı bu kuşku ve ötekileştirme özellikle 11 Eylül saldırıları ve ardından gerçekleşmiş olan Londra ve Madrid terör saldırıları ile daha da somut bir şekle evrilmiştir.

3.2. Avrupa ÷lkelerine Göçler ve Değişen Yaklaşım

Göç, küreselleşme ile bağlantı kurulabilen bir kavramdır. Dünya küreselleştikçe göç hareketleri artarak devam etmektedir. Küreselleşme ile birlikte insanlar, ulusal sınırlarını aşarak başka yerlere göç etmeye başlamakta ve vatandaşı oldukları ÷lkelerin dışında başka ÷lkelerin işgücüne katılmaktadırlar. Zaman geçtikçe teknolojinin ilerlemesi ve buna bağlı olarak ulaşım ve iletişim imkânlarının gelişmesi ise göç hareketlerini sürekli hale getirmektedir.

Uluslararası göç hareketleri Avrupa’nın ekonomik, politik ve sosyal altyapısını şekillendiren en önemli olguların başında gelmektedir (Özerim, 2014: 18). Avrupa

lkelerinin, bu g sreclerini en şiddetli biçimde yaşıadıkları ve toplumlarını da g srecleri sonucunda şekillendirdikleri söylenebilir (Adıgüzel, 2016: 94). Bu durum ile birlikte Avrupa lkelerinde toplumsal bir dönüşüm yaşıanmış, dönüşüm ile birlikte de kurumlar ve toplumsal ilişkiler yeniden düzenlenmiştir.

Avrupa'nın uluslararası glerde bir varış bölgesi olarak konumuna bakıldığında sürekli ya da geçici işçi göçü, aile birleşmelerinin yarattığı gler, mlteçileri kapsayan zorunlu gler ile yasadışı gler gibi birçok farklı g türünü deneyimlediğinden bahsedilebilir (zerim, 2014: 19). Sadece bu türler değil; aynı zamanda dönemsel g, döngüsel g, emekli göçü gibi farklı g tipleri de görülebilmektedir. G, Avrupa'nın yeni karşılaştığı bir husus değildir. Aksine çok eski dönemlere kadar uzanan bir sürec olarak görülebilmektedir. Özellikle sanayileşmenin başlaması ve hızlanmasıyla birlikte başlayan sömürgecilik dönemlerinde işgücüne duyulan ihtiyaç arttıkça g, Avrupalı ülkelerin hayatına daha yoğun olarak girmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında yıkılan ekonomilerin ve sanayinin tekrardan canlandırılması amacıyla Avrupalı lkeler glere ihtiyaç duymuş ve bu bağlamda g, daha görünür bir hale gelmiştir. Schierup'ta bu ifadeye yakın bir düşünceye sahiptir. 1945 sonrası yaşanan gler yeni ve farklı özellikler taşısa da Avrupa için gn yeni bir deneyim olmadığını çünkü tüm Avrupa'nın zaten farklı kültürlerden insanların toprak genişlemesi veya nüfus hareketleri sonucu kaynaşmasının bir hikyesi olduğunu belirtmiştir (Schierup, 2006: 24).

Literatüre baktığımızda, Avrupa'ya glerin farklı farklı sınıflandırıldığı ve özellikle de II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan göç srecleri üzerine odaklanıldığı görülebilmektedir. Tabi bu odaklanmada biraz önce yukarıda bahsetmiş olduğumuz üzere güç kavramının özellikle II. Dünya savaşı sonrasında daha çok görülmesi ve ülkeler açısından önem kazanması faktörünün etkili olduğu düşünülebilir. Örneğın Messina, Avrupa'ya yönelik gleri 1945-1979 arası, 1973-2007 arası ve 1989 ve sonrası olarak üç bölüme ayırmıştır (Messina, 2007: 19). Bu bölümleri de işçi göçü, aile birleşimleri ile yapılan gler ve zorunlu gler olarak adlandırmıştır. Zimmerman ise konuyu farklı bir boyuttan ele almıştır. Ona göre, Avrupa'ya yapılan g hareketleri dörde ayrılmaktadır. Bu g dalgalarını savaş sonrası düzenlemeler ve sömürge ülkelerden çekilme dönemi, işçi göçü dönemi, sınırlandırılmış g dönemi ve Soğuk Savaş sonrası dönem olmak üzere dört dönemde incelemektedir (Zimmerman, 2005: 4).

3.2.1. II. Dünya Savaşı ve Sömürgecilik Sonrası Dönem

Sömürgecilik, Avrupa göç tarihinde her zaman belirleyici bir unsur olmuş; başlangıcı, ilerleyiş süreci ve sona erişti farklı yönlerde ama kapsamı geniş göç akımları yaratmıştır (Özerim, 2014: 21). Avrupalı ülkeler de tarih boyunca sömürgelerden gelen köleleri kalkınma süreçlerinde kullanmışlardır. Castles ve Miller da, 19. yüzyılda egemen olan Fransa ve İngiltere'yle birlikte İspanya, Portekiz ve Hollanda'nın siyasi ve ekonomik güçlerinde modern emek göçünün atası olarak değerlendirilen köle emeğinin üretimlerinde büyük bir paya sahip olduğunu savunmaktadır (Castles ve Miller, 2008: 72).

Sanayileşme Devrimi ile başlayan, I. Dünya Savaşı'na kadar koloncilik adı altında yapılan ve I. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle mandacılık olarak şekil değiştiren sömürgecilik faaliyetleri, II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte azalmaya başlamış ve zaman ilerledikçe sonlanmıştır. Avrupalı devletler sömürgelerinden çekilmiş, sömürgelerde bağımsız birer ülkeler haline gelmişlerdir. Böylelikle fakir eski sömürge ülkeleri ile zengin Batı Avrupa ülkeleri arasında bir göç hattı oluşmuştur.

II. Dünya Savaşı'nın yarattığı yıkımdan sonra Avrupa yeniden inşa sürecine girmiştir. Bu süreçte ülkeler büyük bir emek gücüne gereksinim duymuşlardır. Fakat bu gereksinimlerini savaşta birçok insanı kaybetmeleri nedeniyle kendi ülkelerinden karşılayamamışlardır. Bu ihtiyaçlarını başlangıçta özellikle eski sömürge ülkelerinden gelen göçmenlerden yararlanarak gidermişlerdir. Bu bağlamda 1945'ten 1960'a kadar olan süre içerisinde, başta İngiltere, Fransa, Hollanda, Belçika olmak üzere Avrupalı ülkeler, sömürgelerinden gelen göçlerle karşılaşmışlardır. Örneğin bu dönemlerde Fransa'ya Cezayir, Tunus ve Fas gibi; İngiltere'ye ise Pakistan, Hindistan, İrlanda gibi eski sömürgelerinden birçok göçmen gelmiştir.

Zimmerman tarafından "Savaş Sonrası Düzenlemeler ve Sömürgelerden Çekilme Dönemi" olarak adlandırılan 1945 ve 1960 arası dönemde Avrupalı ülkeler sadece sömürgelerinden gelen göçmenlerle yetinmemiş, aynı zamanda özellikle Avrupa'nın güneyinden gelen işçi göçlerinden de yararlanmışlardır. Örneğin İngiltere ve Belçika, II. Dünya Savaşı'nın hemen ertesinde İtalya'dan işçi getirtirmişlerdir (Castles ve Miller, 2008: 98). Bu kapsamda Batı Avrupa ülkelerine eski sömürge

lkelerinden yapılan gçlerin yanı sıra 1950'lerin sonlarında Güney Avrupa'dan yapılan işçi gçleri de Avrupa'nın bugünkü gç deneyiminin temellerini belirlemiştir.

3.2.2. Misafir İşçi Dönemi

II. Dünya Savaşı sonrasında sanayilerinin tekrardan canlandırılması hususunda öncelikle eski sömürge ülkelerinden gelen göçmenleri kullanan Batı Avrupa lkeleri, zamanla bu amaçları doğrultusunda kuzeye göre ekonomik durumları kötü olan güneydeki İtalya, İspanya, Yunanistan gibi ülkelerden işçiler getirtmişler ve bu işçilerin emek gücünden yararlanmışlardır. Bu durum ise, herhangi bir sömürgeye sahip olmayan Almanya, Avusturya ve İsviçre gibi orta Avrupa lkeleri ile Danimarka, İsveç gibi İskandinav lkelerinin ihtiyaç duydukları emek gücünü karşılayabilmek hususunda bir model yaratmıştır. Almanya'nın başını çektiği bu ülkeler ihtiyaç duydukları işgücü gereksinimlerini üçüncü ülkeler ile yapacakları işçi göçü anlaşmaları çerçevesinde gidermeye yönelik bir yol izlemeye başlamıştır. Böylelikle güneydeki Avrupa ülkelerinden bu ülkelere doğru işçi gçleri başlamış, ancak zamanla işgücü ihtiyaçı, sadece bu bölgelerden yapılan gçlerle karşılanamaz bir hale gelmiştir. Bu bağlamda artık Avrupa çevresinde yer alan ülkelere de odaklanılmaya başlanılmış ve bu ülkelerle ikili anlaşmalar yapılarak işçi göçmenler kabul edilmiştir. Bu uygulama daha sonrasında batıdaki Avrupa lkeleri için de bir örnek teşkil etmiş; Belçika, Hollanda ve Fransa gibi ülkelerde ikili anlaşmalar çerçevesinde hem eski sömürgelerinden hem de başka ülkelerden işçiler getirtirmişlerdir.

Avrupalı ülkelerin ucuz emek gücü olarak gördükleri işçiler genellikle genç nüfusa sahip Türkiye, Cezayir, Fas gibi Müslüman ülkelerden seçilmiştir. Bu lkeler ile yapılan ikili anlaşmalar çerçevesinde, Avrupalı lkeler tarafından birçok insan, işçi göçmen olarak kabul edilmiştir. Başlangıçta bu işçilere faydacı bir bakış açısıyla yaklaşılmış; işçilerin ülkelerin kalkınmasına yardımcı olmaları için geldikleri ve sonrasında ihtiyaç kalmadığında kendi ülkelerine geri dönecekleri düşünülmüştür. Bu düşünce de misafir işçi kavramını yaratmıştır. Bu bakış açısından hareketle gelen işçi göçmenler geçici olarak görülmüş, bu nedenle de gelen misafir işçilerin neden olabilecekleri sosyolojik etkiler üzerine pek odaklanılmamıştır.

1970'lerin ilk zamanlarında başlayan ekonomik durgunluk ile birlikte Avrupalı ülkelerin, misafir işçi göçmenlere karşı bakış açılarında dönüşümler olmaya

başlamıştır. Yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle var olan kaynaklar kısıtlamış ve işsizlik giderek artmıştır. Bu gelişmeler ışığında Avrupa ülkelerinde, gelen misafir işçilerin kendi ülkelerine geri dönmeleri gerektiği düşüncesi hâkim olmuştur. Ancak bu düşüncenin aksine misafir işçi göçmenler, birçoğu işini kaybetmesine rağmen, kendi ülkelerine geri dönmemişlerdir.

1973'te yaşanan petrol krizi ile birlikte Avrupa ülkelerindeki ekonomik sıkıntılar iyice artmış ve bu durum Avrupa'daki göç olgusunu yeni bir sürece götürmüştür. Bu bağlamda üçüncü ülkelerle yapılan göçmen işçi anlaşmaları askıya alınmış ve artık bu ülkelerden misafir işçiler kabul edilmemeye başlanmıştır. Kendi ülkelerinde bulunan göçmen işçilerin ise kaynak ülkelere geri gönderilebilmeleri için geri gönderme programları başlatmışlardır. Ancak bu programlar ile bir sonuca varılamamıştır.

1973'te yaşanan petrol kriziyle birlikte üye ülkelerin göçe karşı bakış açıları daha net bir hale gelmiştir. Artık Müslüman göçmen ve sığınmacılar Avrupalı ülkelere sadece insani yardım ya da koruma isteyen kişiler olmanın ötesinde, ülkelerin sosyal ve ekonomik olanaklarından yararlanmak isteyen, düzeni bozan, tehlike oluşturan, sınırları tehdit eden yükler olarak algılanmaya başlanmıştır. Başka bir deyişle 1970'li yıllar Müslümanların Avrupalı ülkeler için güvenlik ekseninde değerlendirildiği ve bu doğrultuda birçok düzenlemenin ve antlaşmanın yapıldığı bir yıl olmuştur.

1970'lere kadar hakkında olumlu düşüncelere sahip olunan misafir işçi göçleri, 1970'lerin başında ortaya çıkan ekonomik krizlerle birlikte Avrupalı ülkeler açısından olumsuz düşüncelere sahip olunan bir husus haline gelmiştir. Başlangıçta geçici bir işçi göçü olarak algılanan olay, daha sonraları işçilerin beklenmedik ve planlanmadık bir şekilde ailelerini de yanlarına almaları nedeniyle bir aile yerleşimine dönüşmüştür. Bu bağlamda yapılan düzenlemeler ile hem gerçekleşen göçler kontrol altına alınmaya çalışılmış hem de iş bulma amacıyla gelmek isteyenleri eskisi gibi kabul etmeme yönünde bir çerçeve oluşturulmuştur.

3.2.3. Kontrollü Göç Dönemi

Zimmerman'a göre "sınırlandırılmış göç dönemi" olarak adlandırılan bu dönem, Avrupalı ülkelerin göç politikalarını sınırlandırdıkları ve göçlerin kendi kontrolleri altında gerçekleşmesi gerektiği düşüncesinin hâkim olduğu bir dönemi ifade etmektedir. Yukarıda da bahsetmiş olduğumuz üzere özellikle 1973 Petrol Krizi ile birlikte başlayan bu dönemde Avrupa ülkelerinde büyümenin yavaşlamaya başlamış olması ve ekonomik bozuklukların artması, bu ülkelerin göç olgusuna karşı bakış açılarının değişmesine yol açmıştır. Aynı zamanda bu süreçte Avrupalı ülkelerin ekonomilerinde bazı dönüşümler gerçekleşmeye başlamış, bu durumda emek göçü üzerinde bir takım etkiler yaratmıştır. Çünkü bu dönemde Avrupalı ülkeler imalat sanayilerini ucuz işgücünün olduğu az gelişmiş ülkelere kaydırmaya başlamış, bunun sonucunda da küresel yatırım modelleri dönüşüme uğramıştır (Castles ve Miller, 2008: 108).

Ekonomik krizler ile birlikte var olan kaynakların giderek azalması ve işsizlik gibi sorunların giderek artmasıyla birlikte göç ve göçmen olguları, Avrupalı ülkeler için sorunlar yaratan hususlar haline gelmiştir. Önceleri geçici oldukları düşünülen göçmen işçilerin krizlere rağmen kaynak ülkelere geri dönmedikleri, geldikleri ülkelerde artık kalıcı olmaya başladıkları, üstelik aile birleşimleri ile kaynak ülkelerden başka göçmenlerin de geldikleri görüldükçe de bu olguların sorun olma özelliği daha da artmıştır. Bu bağlamda Avrupalı ülkeler, artık bu konulara güvenlikçi bir çerçeveden yaklaşmaya başlamışlardır. Böylelikle ülkelerin kalkınması ve ihtiyaç duyulan genç işgücü gereksiniminin karşılanması hususunda eskiden Avrupalı ülkelere teşvik edilen ve olumlu görülen göç politikaları yerine kontrol odaklı politikaların izlenmeye çalışıldığı bir sürece doğru girilmeye başlanmıştır. Bu hususta Avrupalı ülkeler misafir göçmen işçi programlarını ve göçü teşvik eden diğer unsurları sonlandırmış, bu durum da göçün yasal olarak yapılması önünde bir set oluşturmuştur. Ayrıca ülkeler, oluşabilecek yasadışı göç akımlarını önlemek amacıyla ulusal göç mevzuatlarını geliştirmeye ve uluslararası göçe karşı da kontrol arayışlarına başlamışlardır (Castles ve Miller, 2008: 131).

Avrupalı ülkeler her ne kadar yapılan göçleri mümkün oldukça azaltmaya ve kontrol altına almaya çalışmış olsa da özellikle 1980'ler ile birlikte bu ülkelere doğru yapılan göç hareketlerinde artışlar yaşanmıştır. Avrupa'nın göç alan ülkeleri, değişen ekonomik koşullar ve üretim sistemi nedeniyle hâlihazırda kabul etmiş olduğu misafir

işçilerden iyice rahatsız olmaya başladığı gibi Asya, Afrika ve Orta Doğu'dan gelen yasadışı göçmenlerle de karşılaşmıştır (Düvell ve Volmer, 2011: 1). Bu göç hareketlerinin artışının arkasındaki temel etken ise kaynak ülkelerdeki ekonomik ve politik problemler olmuştur. Bu bağlamda insanlar sadece göçmen işçiler olarak değil, artık birer sığınmacı ve mülteci olarak gelmeye başlamışlardır.

Artan göç hareketleri sonucunda Avrupa ülkelerindeki yabancı nüfusunun giderek fazlalaşması, bu ülkelerde ki göçmen karşıtı söylemlerin artmasına neden olmuştur. Bu karşıt söylemler Batı Avrupa ülkelerinin idari yöneticileri tarafından da benimsenmişlerdir. Bu durum da kendisini izlenen politikalarda göstermiştir. Bu bağlamda Avrupa ülkelerinin hükümetlerinin birçoğunun tutumu, yeni gelenlerin özellikle de sığınmacıların girişi üzerine daha sıkı kontroller uygulamaya koymak olmuştur. Bu çerçeveden hareketle Avrupa'nın göç alan ülkeleri yeni ulusal düzenlemelerle, vize politikalarıyla, ilticayı caydıran önlemlerle, arttırılmış sınır kontrolleriyle ve üçüncü ülke vatandaşlarının girişini düzenlemeye yönelik yapılan ikili anlaşmalarla göçü her yönden sınırlayan bir girişim başlatmışlardır (Uçarar, 2001: 29).

Genel olarak bakıldığında bu dönem için, göç olgusunun ve özellikle Müslüman göçmenlerin Avrupa'nın göç alan ülkelerinde gerçekten bir sorun olarak algılanmaya başlandığı ilk dönem olduğu söylenebilir (Özerim, 2014: 13). Ayrıca Avrupa'da göçün güvenlikleştirilmesi sürecinin temellerinin atıldığı bir dönemdir. Eskiden göç konusunda odak noktası ikili anlaşmalar çerçevesinde yapılan düzenli göçler, işçi göçmenler gibi hususlar iken değişen bakış açısıyla birlikte yeni odak noktaları artık iltica, sığınmacı, düzensiz göç gibi hususlar olmuştur.

3.2.4. Soğuk Savaş Sonrası Dönem

Soğuk Savaş dönemi, 1989 yılında Doğu Avrupa'daki komünist rejimlerin ve 1991 yılında da SSCB'nin çöküşü ile son bulmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte göç alan Avrupa ülkeleri yeni göç akımlarıyla da karşılaşmışlardır. Dönemin başlarında Avrupa kıtası yalnız dış göçlerle değil, kendi içerisinde de bir göç dalgasıyla yüzleşmiştir. Özellikle Avrupa'nın doğusundaki eski komünist ülkelere zengin Batı Avrupa ülkelerine doğru yoğun bir göç yaşanmıştır. Bu bağlamda Asya ve Afrika göçmen kimliğine ek olarak Doğu Avrupalı göçmenlerde ilave olmuştur. Ayrıca

1990'lar itibariyle Afrika ve Orta Doğu ülkelerinden gelen göçlerde de dikkat çekici artışlar yaşanmıştır (Düvell ve Vollmer, 2011: 1). Böylelikle Avrupa kıtasının, II. Dünya Savaşı'ndan sonra en fazla nüfus hareketleriyle karşılaşması Sovyetlerin yıkılmasından sonra gerçekleşmiştir.

Soğuk Savaş sonrası Avrupa'da göç akımlarını ve buna bağlı olarak göç politikalarını etkileyen, dönüm noktası olabilecek bazı olaylar yaşanmıştır (Özerim, 2014: 26). Bu olaylar ise Avrupalı ülkelere yapılan göçlerin boyutlarını ve bu ülkelerin göçlere karşı uyguladıkları politikaları etkilemişlerdir. 1990'lardaki Balkanlardaki çatışmalar, Kuzey Afrika ve Orta Doğu'daki çatışmalar ile 2000'lerin başlarındaki 11 Eylül saldırısı, Madrid ve Londra terör saldırıları bu dönemdeki göç olgusunu ve Müslüman göçmenlere karşı bakış açılarını etkileyen dönüm noktaları olmuşlardır.

Avrupa ülkeleri 1980'lerin sonlarından itibaren uluslararası göçlere eski dönemlere kıyasla daha çok yoğunlaşmaya başlamışlardır. İç sınırları kaldırarak kendi vatandaşlarının ülkeler arası geçişlerini kolaylaştıran göç alan Avrupa ülkeleri dış sınırlarını ise Avrupa'nın doğusundan ve diğer sıkıntılı bölgelerden gelebilecek göç akımlarını önleyebilmek amacıyla güçlendirmeye başlamışlardır. Bu bağlamda 1990'lar ile birlikte Avrupa ülkeleri daha sıkı sınır kontrolleri, vize uygulamaları, kimlik kontrolleri, sıkı denetimler, yasaları ihlal edenlere daha katı yaptırımlar ve göç hususunda yeni teknolojilerin geliştirilmesi gibi düzenlemeleri içeren mevzuatlar geliştirmeye başlamışlardır. Ayrıca göçmenlerin geldikleri ülkelerde iş bulmalarına yarayacak olan, sağlık ve eğitim gibi kamu hizmetlerinden faydalanabilmelerini sağlayan belgeleri elde etmelerini zorlaştıracak önlemler yürürlüğe konulmaya başlanmıştır.

Bu dönemde özellikle 1990'ların başlarında Avrupa ülkeleri, göç politikalarında yeni ilkeler ve prosedürler geliştirmiş ve kabul etmişlerdir. Bu bağlamda bir "güvenli ülkeler" kavramı yaratılmış ve göç hususunda uygulamaya konmuştur. Böylelikle ülkelere gelmek isteyen veya gelmiş olan göçmenlerin sayılarını azaltmak amacıyla güvenli üçüncü ülke olarak kabul edilen Avrupa dışındaki transit veya kaynak ülkeler ile müzakereler yapılmış ve geri kabul anlaşmaları imzalanmıştır.

Önceki başlıklarda bahsetmiş olduğumuz üzere 1970 ve 1980'lerde yaşanan ekonomik krizler ile birlikte bir sorun olarak değerlendirilmeye başlanan göç, Soğuk

Savaş sonrası dönemde yavaş yavaş siyasal bir olgu olmaya başlamıştır. 1990'larla birlikte göçe karşıt popülist söylemlerdeki artış ve göçün ulusal kimliklere yönelmiş bir tehdit olarak görülmesi, bu konuların siyaset sahnesinin merkezine taşınmasına katkıda bulunmuştur (Castles ve Miller, 2008: 17). Bu bağlamda Avrupalı ülkelerin Schengen Anlaşması ile inşa ettiği hukuki duvar ile kıta sınırları içerisindeki göçmenlere karşı oluşturulan dışlayıcı sosyo-politik duvar artık göçmenlere dair yeni algının temel parametrelerini oluşturmuştur (Zenginoğlu, 2018: 46). Soğuk Savaş döneminde askeri bir düzleme oturtulan güvenlik algısı, savaşın sonlanması ile birlikte farklı perspektiflerle değerlendirilmeye başlanmış ve göç kavramı da güvenlikçi çerçeveden değerlendirilir bir hal almıştır. Bu bağlamda ülkelere gelen göçmenler bir tehdit unsuru olarak görülmüş, ayrıca Soğuk Savaş sonrasında Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesi, Avrupa'nın doğusundaki ve Avrupa dışındaki Almanların Federal Almanya'ya göç etmesi ve bunun gibi benzeri göç süreçlerinde bu ülkelere gelen aynı etnik kökenden toplulukların geldikleri ülkelerde yaşadıkları işsizlik gibi sorunların kaynağı olarak da Müslüman göçmenler gösterilmiştir.

Yukarıda da değinmiş olduğumuz üzere göç konusunda 11 Eylül saldırıları önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu saldırılar sonrasında ABD'nin Orta Doğu'ya müdahalesi ile birlikte bölgede çatışmalar ve iç savaşlar artmış, bu durumda Avrupa ülkelerine yeni göç akımlarının oluşmasına neden olmuştur. Ayrıca göç olgusu ve Müslüman göçmenler Avrupalı ülkelere güvenlik, tehdit gibi unsurlarla daha fazla iç içe anılır bir hale gelmiştir. 11 Eylül sonrasında Avrupalı ülkelere uyum, ulusal kimlik ve vatandaşlık kavramları sorgulanmaya başlanmış; Müslüman göçmenlerin ülke içindeki suç oranlarını arttırdıkları, işsizlik sigortası yoluyla refah devletini kötüye kullandıkları ve geldikleri ülkelerde uyum gösteremedikleri gibi düşünceler öne sürülmüştür (Akçapar, 2017: 566-567).

Bu dönemde Avrupa ülkelerinde özellikle siyasi partiler ve medyanın da etkisiyle iltica ve düzensiz göç konularında bir panik havası yaratılmaya başlanmıştır (Schierup, 2006: 21). Müslüman mülteciler ve sığınmacılar bu döneme damgasını vurmuş ve üzerinde daha çok durulan göç olguları haline gelmişlerdir. Çünkü Soğuk Savaş sonrası dönemde dünya genelinde artan mülteci ve sığınmacı hareketlerinden en çok etkilenenler Avrupa ülkeleri olmuş; Avrupalı ülkelerin bu duruma karşı tutumu ise özellikle popülist medya ve sağ kanat politikacıların etkisiyle de bu olguların suç

oranlarındaki artışın, terörizmin, sosyal politikaların çökmesi ve kitlesel işsizliğin ana sorumlusu olarak gösterilmesi şeklinde olmuştur (Castles ve Miller, 2008. 144).

Genel olarak değerlendirildiğinde Soğuk Savaş sonrası dönemi önceki dönemlerden ayıran bazı özellikler mevcuttur. Geddes (2001: 795) ise bu özellikleri göç akımları ve göç politikaları açısından ayrı ayrı olarak değerlendirmiştir. Ona göre bu özellikler göç akımları açısından “jeopolitik genişleme” ve “kavramsal genişleme” olarak adlandırılırken, göç politikaları açısından ise “zamansal yeniden inşa” olarak adlandırılmıştır. Jeopolitik genişleme, göç hususunda kaynak ülkeler ile göç edilen varış ülkelerine yeni ülkelerin ilave edilmesini ifade ederken; kavramsal genişleme ise göç hususunda insan kaçakçılığı gibi yeni göç türleriyle karşılaşılması anlamına gelmektedir. Diğer taraftan göç politikaları açısından değerlendirilen zamansal yeniden inşa ise göç edenlerden yalnız yüksek kalifiyeli ekonomik göçmenlere ve geçici göçmenlere olumlu yaklaşımın politikaların artık eskisi gibi uygulanmayacağını ve bu politika döneminin sona erdiğini ifade etmektedir.

4. ALMANYA'DA YÜKSELEN İSLAM KARŞITLIĞI

Bir nevi kültürel bir ırkçılık olan İslamfobi, en açık şekilde göç ve göçmenlerin damgalanması ve güvenlikleştirilmesi ile meydana gelir (Kaya, 2018: 3). Bu çerçeveden hareketle de Müslüman ülkelerden Avrupa coğrafyasına doğru yapılan göçler Avrupalı ülkeler açısından İslam dininin bir tehdit kaynağı, Müslümanların ise bir güvenlik sorununa dönüşmesine neden olmuştur. 1950'li ve 1960'lı yıllarda başta Almanya, Fransa ve Hollanda olmak üzere bazı Avrupa ülkeleri işgücü noksanlıklarını gidermek amacıyla günümüzün aksine o dönemlerde göçü teşvik eden politikalar uygulamışlardır. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte de oluşan kayıpların giderilmesi amacıyla Avrupa ülkeleri işgücü alımını gerekli görmüş ve göç için gönüllü bir tavır sergilemişlerdir. Bu bağlamda da birçok Müslüman bu ülkelere göç etmişlerdir. Yaşanan ekonomik buhranlar sonrasında geldikleri ülkelerde misafir olarak görülen bu Müslüman göçmenlerin kendi ülkelerine geri dönmemeleri ve kalıcı olmaya başlamaları hatta geride kalanların aile bireylerini de getirmeleri, Avrupa toplumlarında karmaşık bir kimliklendirme sürecini ortaya çıkarmıştır (Songülen, İnanç ve Çetin, 2008: 746).

Özellikle 19. yüzyılın başlarından itibaren İslam'ın tanımlanması ve algılanmasında yeni bir sayfanın açıldığı bir döneme girilmiş, bir yandan Müslüman Doğu toprakları Batılı ülkelere paylaşılrken diğer yandan da oryantalizm aracılığıyla İslam Medeniyeti Avrupalı bir bakış açısıyla tanımlanmaya ve şekillendirilmeye başlanmıştır (Paçacı, 2001: 92). Oryantalizm, doğudaki milletlerin geri kalmışlıklarını İslam ile ilişkilendirmiş ve bir "öteki" olarak söylemlerini İslam'a yöneltmiştir (Paçacı, 2001: 92-94).

Oryantalizmin ürettiği İslam ve geri kalmışlık söylemi, Avrupalı güçlerin geri kalmış topraklara medeniyet götürerek insanlığa katkıda bulunma fikriyle beraber sömürgecilik faaliyetlerinin meşrulaşmasını sağlamıştır (Paçacı, 2001, s. 95). Batı dışı toplumlar "öteki" olarak görülmüş, böylelikle Müslüman Doğu üzerinde oluşturulmak istenen hâkimiyet ve sömürü düzeni meşru hale getirilmeye çalışılmıştır (Dikici, 2014: 51). Böylelikle oryantalist dönemde İslam ve Müslümanlar hakkında inşa edilen tüm algı, imaj ve imgeler İslamofobinin olumsuz anlamda gelişmesine bir temel sağlamıştır (Hıdır, 2007: 28).

1970’li yıllara kadar Avrupalı ülkelerde var olan ancak yok olmuş gibi gözükten İslamofobi, daha çok aşırı sağcı ve ırkçılar tarafından ifade edilirken, 1979 İran İslam Devrimi sonrasında Avrupalı toplumların geneli tarafından ifade edilmeye başlanmıştır (Er ve Ataman, 2008: 756-757). İran Devrimi, Batı’da İslam ve Müslümanlar hakkındaki olumsuz algıların daha da artmasına ve İslam karşıtlığının toplum içinde daha da belirginleşmesine neden olmuştur. Bunun yanı sıra o dönemlerde yaşanmış olan uçak kaçırma, rehin alma gibi olaylar ile cihatçı örgütler tarafından gerçekleştirilen terör saldırıları ve birçok Müslüman’ın Avrupa ülkelerine gelmesi İslam karşıtlığını daha da tetiklemiştir. Ayrıca Orta Doğu’daki süren çatışmalar, Körfez Savaşları ve Arap ülkelerindeki iç savaşlar gibi durumlardan dolayı Müslüman ülkelerden birçok insanın Avrupa’ya göç etmesi sonucunda Avrupa’daki Müslüman nüfusunun artması gibi faktörlerde İslam karşıtlığının hız kazanmasını sağlamıştır (Rana, 2007: 148-149).

Özellikle 2000’lerin başlarında gerçekleşmiş olan 11 Eylül saldırısı ve bu saldırıları takip eden diğer terör saldırıları Avrupa’daki Müslüman algısını daha sert bir hale dönüştürmüştür. Müslümanlar Avrupalılarca terörle ilişkilendirilmiş ve bir sorun olarak görülmüşlerdir. Ayrıca Batı ülkelerinde doğmuş olsalar veya yıllardır orada ikamet etmiş olsalar bile sadece bir yabancı değil, kültürel ve kimlik olarak da tehlikeli kişiler olarak algılanmışlardır (Marranci, 2004: 111). Bu durumda artık Müslümanların farklı ırk, etnik köken, milliyet, göçmen gibi sınıflandırılmalarından ziyade; dinlerine göre kategorize edilmeye başlanmasını sağlamıştır (Ghaneabassiri, 2012: 169).

4.1. Batı’nın İslamiyet Algısı

Semavi ve İbrahimi dinlerin sonuncusu olan İslamiyet, Batılılar açısından ortaya çıktığı zamandan itibaren Hristiyanlığa karşı en önemli meydan okuma olarak görülmüştür. Kur’an-ı Kerim ve hadislerde Hristiyan gelenekleri ve peygamberlerine yapılan göndermeler bazen İncil ile benzerlikler gösterse de çoğunlukla farklılıklar öne çıkarılmıştır. İslam dünyası ile Hristiyan dünyası arasında var olan bu farklılıklarda Hristiyan Batı Dünyasının İslamiyet’e karşı durmasının nedenlerinden biri olmuştur.

Batılıların İslamiyet’in karşısında durmalarının diğer önemli bir sebebi ise Hristiyanlığın kontrolü altındaki toprakların İslam orduları tarafından hızla fethedilmesi olmuştur. Mekke’nin fethinden sonra İslamiyet hızla Arap yarım adasının dışındaki bölgelerde de yayılmaya başlamış; Mısır’dan Kudüs’e, Suriye’den Hazar Denizi’ne ve

Kuzey Afrika'ya kadar uzanmıştır. İslamiyet'in bu hızlı yayılışı da Batı Hristiyan Dünyasını İslam'a karşı harekete geçirmeye yetmiş ve bu doğrultuda Haçlı seferleri düzenlemişlerdir. İslam'ın bu hızlı yayılmasına ilaveten daha sonraki yıllarda Müslüman orduların önce Emevi, daha sonra Abbasi ve en son olarak da Osmanlı Devleti altında Hristiyan topraklarına doğru ilerleyişleri de Batılıların endişelerini arttırmış, İslam'a karşı duruşlarını da perçinlemiştir.

Genel olarak bakıldığında Batı'nın İslam algısı; onun Avrupa merkezli tarih anlayışından, hâkim medeniyet olma duygusundan ve Greko-Roman ve Yahudi Hristiyan köklerinden bağımsız ele alınamaz (Kalin, 2015: 14). Yani bir anlamda Batı'nın tarihi, kendi kökleri ve ulaşmak istediği hedefleri kendi bakış açılarından bir İslam algısını şekillendirmiştir. Bu bakış açısından hareketle de dünyayı, dinsel ve kültürel farklılıkları göz önünde bulundurarak Doğu ve Batı medeniyeti şeklinde ikiye ayırmışlar ve burada Doğu olarak da İslamiyet'i konumlandırmışlardır. Oryantalist bakış açısının giderek hâkim olmasıyla da iki kutup arasındaki mesafe daha da açılmıştır.

Avrupa ülkelerinde oryantalizmin akademik literatürde de yer almaya başlaması ile birlikte bir kısım Batılı bilim adamı Batı ve Doğu arasındaki farklılıkları Avrupa medeniyeti merkezli yaklaşımlarla ortaya koymuşlardır. Böylece iki medeniyet arasındaki farklılıklar daha da derinleşmiştir. Bu hususta bir örnek vermek gerekirse, Huntington "*Medeniyetler Çatışması*" adlı tezinde Batı ve diğerleri olarak iki kutuptan bahsetmiş, ayrıca makro düzeydeki baskın bir bölünmenin Müslüman toplumlar ile Batı toplumları yani Batı ve diğerleri arasındaki çatışmalarla olduğunu savunmuştur (Kumru, 2018: 606-607).

İslam'ın ortaya çıkmasından sonraki ilk yüzyıllarda Doğu ve Batı arasındaki çatışmalar daha çok teolojik temellere dayanmıştır. Batı dünyasının zamanla kendisini "Avrupa" olarak inşa etmeye başlaması ile birlikte ise Batılıların zihninde İslam imajı farklı bir boyut kazanmaya başlamıştır. Bu bağlamda Avrupalılar artık İslam'ı teolojik bir temelde değerlendirmeden ziyade kötü anlamlara gelen bazı durumlar ile birlikte anmaya başlamışlardır. İslamiyet'i "ilkelliğin", "geri kalmışlığın" temel sebebi olarak göstermişler ve Doğu medeniyetini de buna göre tanımlamışlardır.

Aslında Batı dünyasının karşılarında bir Doğu yaratma çabası, bir Avrupa kimliği yaratma sürecinde ötekiye duyulan ihtiyaçtan doğmuştur. Yavuz'da (2000: 55)

Doğu'nun öteki olarak gösterildiği tarihin başka bir deyişle oryantalizmin çıktığı tarihin Avrupa'nın kendi kimliğini inşa etme tarihi ile örtüşüğünü söylemektedir. "Ötekiden" bahsederken de Batı esas olarak kendisini anlatmakta ve kendisini ön plana çıkarmaktadır. "İlkel Doğu" derken aslında medeni Batı'yı; Doğu'nun duygusallığından bahsederken de Batı'nın akılcılığını vurgulamaktadır. Doğu'nun gevşekliği ve talihsizliği vurgulanırken Batı'nın atikliği ve tarihselliğini; Doğu'nun despotluğu vurgulanırken de aslında Batı'nın despot olmadığı anlatılmaktadır (Süphandağı, 2004: 19).

Avrupalılar zihinlerindeki oryantalist düşüncenin bir ürünü olarak İslamiyet'i farklı şekillerde konumlandırmaya çalışmışlardır. Geçmiş yüzyıllardan beri İslam Dininin "ilkel", "barbarlık" gibi kelimelerle beraber anılmasını sağlamaya çalışmış, kendi insanlarına da bu şekilde empoze ederek toplumlarını genel olarak bu düşünceye inandırmışlardır. Bunun dışında İslamiyet'teki cihat anlayışını da farklı bir şekilde yorumlamış ve bu olguyu "insanlığa yönelik bir tehditmiş" gibi lanse etmişlerdir (Göknel, 2015: 60). Ayrıca İslam ve terörizm kelimelerini birçok kere yan yana zikrederek kendi toplumlarında terörizmin İslam kaynaklı olduğu algısını yaratmışlardır. Hatta bu durum Avrupalıların akademik literatürlerinde ve ders kitaplarında da yerini almıştır. Örneğin Danimarka'da okutulan bir ders kitabında "her ne kadar her Müslüman terörist değilse de her terörist Müslüman'dır" ifadesi yer almıştır (Canatan, 2007: 7).

Özellikle 11 Eylül 2001'de ABD'de gerçekleştirilen terör saldırılarının arkasında radikal İslamcı örgütlerin yer alması İslam'ın şiddet ve terör kavramlarıyla birlikte daha da fazla kullanılmasına neden olmuştur. Ayrıca bu saldırılar zaten İslam'a karşı tarihten gelen bir tehdit unsuru olarak yaklaşan Avrupa'da, İslam'ın ve Müslümanların daha da dışlanmalarına, ötekileştirilmelerine ve Avrupa'daki kuşkuların daha da artmasına neden olmuştur. 11 Eylül saldırılarının ardından gerçekleşen Londra ve Madrid terör saldırıları ise İslam karşıtlığını Avrupalılar açısından daha da arttırmıştır. Bu bağlamda 21. yüzyılın başlarında gerçekleşen bu terör olayları sonrasında Avrupa'da İslam ve Müslüman varlığını Batılı değerlerin geleceği açısından bir tehdit olarak algılayanların sayısı giderek daha da artmaya başlamış ve bu algının nüfuz alanı giderek daha da genişlemiştir. Özellikle siyasi partiler bu olayları İslam'la yan yana tutarak popülist söylemler geliştirmişler ve bunu siyasi propaganda aracı olarak kullanmışlardır. Bu hususta örnek vermek gerekirse; Danimarka'da aşırı sağ parti DFP (Danimarka Halk

Partisi)'in terörist saldırılar sonrasında İslam'ı terörle bağdaştıran zihniyete dayanarak, bütün Müslümanların acilen sınır dışı edilmelerini savunması, Belçika'da aşırı sağ ayrılıkçı – milliyetçi VB (Vlaams Blok)'nin etnik topluluğun varlığına yönelik en ciddi tehdit kaynağı olarak Müslüman göçmenleri hedef göstermesi ve özellikle Müslümanların değer sistemleri ve yaşam biçimleriyle Batı uygarlığıyla bağdaşması imkânsız yabancılar olarak tanımlaması bu noktadaki en somut örneklerdendir (Vural, 2005: 254).

Aslında bakılırsa Avrupa'da İslam ve terör kavramları her ne kadar 11 Eylül saldırılarından sonra sıkça kullanılmış olsa da 2001 öncesinde de bu iki husus yan yana kullanılmıştır. Yaşanan bazı olaylar Batılı toplumların hafızasında bu algının oluşmasını sağlamıştır. Bu bağlamda özellikle 1979 yılında gerçekleşen İran İslam Devrimi Batılılar üzerinde büyük bir etki yaratmıştır. İran Devrimi esnasında rehine krizlerinin yaşanması, elçiliklere yönelik saldırılar gerçekleştirilmesi, devrim ihracına yönelik eylemler ve terörizme destek gibi olaylar İran İslam Devrimini Batının güvenliği için bir tehdit unsuruna dönüştürmüştür. İran Devrimine ilaveten 1991'de Körfez Savaşı, 1993'te Dünya Ticaret Merkezinin bombalanması, 1994'te Cezayirli radikal İslamcıların Fransız uçağını kaçırmaması, 1998'de Kenya ve Tanzanya'da ABD elçiliklerinin El-Kaide tarafından bombalanması gibi olaylarda da bu duruma örnek gösterilebilir.

Ortadoğu ve bu bölgedeki ülkelerde yaşayan insanlar özellikle klasik dönem oryantalistleri tarafından yabancılaştırılmışlardır. Bu doğrultudan hareketle de oryantalist düşünce kendince bir Müslüman imajı yaratmıştır. Yaratılan bu imaja göre Müslüman erkekler güçlü, sert olarak tasvir edilmişken; Müslüman kadınlar ise “boyun eğdirilmiş, baskı altında olan kişiler” olarak tasvir edilmişlerdir. Ayrıca oryantalist düşünce Doğulu ve Batılı ulusları birbirleriyle kıyaslamış; Doğulu ulusların iktidarlara boyun eğen, zeki ama korkak ve yumuşak yapılarına karşın Batılı uluslar ise hükümdarlara boyun eğmeyen, dik başlı ve cesur bir kişilikte tanımlamıştır (Süphandağı, 2004: 83). Bu literatürün en önemli savunucularından biri olan Edward Said'in “Doğu'nun Doğululaştırılması” olarak isimlendirdiği bu durum, Müslüman toplumların olduğundan daha da romantikleştirilmesi ve kötülenmesi şeklinde kendini göstermiştir.

Batılıların zihinlerinde Doğu'nun giderek daha da marjinalistleştirilmesi ve egzotikleştirilmesi aslında Batılı düş ve fantezilerin zirveye ulaştığını göstermektedir.

Süphandağı'na (2004: 66) göre abartılar ve zihinsel fanteziler ile Batı'nın nefse ait kompleksleri Doğu'ya yüklenerek dile getirilmiştir. Özellikle Müslümanların gerçek yaşantısından haberi olmayan ve bu yaşantılarından çok uzak bir imaj çizen oryantalist sanatçıların Osmanlı haremine yönelik çalışmaları bu duruma örnek olarak verilebilmektedir.

4.2. Bir Dönüm Noktası: 11 Eylül ve Sonrası

11 Eylül 2001'de New York'taki İkiz Kulelere ve Pentagon'a yapılan terör saldırılarından sonra, Avrupalı ülkelerde eski zamanlardan beri var olan ırkçılık ve yabancı düşmanlığı gibi durumlara ilaveten İslamofobi de eklenmiştir. Aslında Avrupa'da geçmişten beri var olan İslamofobi eskiden az görünürken bu saldırılar ile birlikte Avrupalı toplumlar arasında daha yaygınlaşmış ve görünür bir hal almıştır. Bu bağlamda 11 Eylül Batılılar açısından İslam'a karşı yeni bir dönemin açılması olarak kabul edilmiştir. Başka bir deyişle 11 Eylül İslamofobi açısından bir kırılma hatta zirve noktası olmuştur (Canatan, 2007: 51-52).

11 Eylül saldırıları, İslamofobinin artmasında ve de günümüze kadar varlığını devam ettirmesindeki en büyük tetikleyicilerden biri olmuştur. Dünya Ticaret Merkezine ve Pentagon'a yapılan saldırılar sonrasında İslam imajı Avrupalıların zihinlerinde daha da kötü bir hal almıştır. Yapılan birçok araştırmada onlar açısından İslam ile terör ve şiddet olguları birbiriyle özdeşleştirilmiştir. Bu durumda Müslümanların negatif bir şekilde algılanmasına yol açmıştır. 11 Eylül sonrası dönemde İslamofobinin görünmez tarafı olan tarihsel ve kültürel ön yargılar tekrardan canlanmış ve bu gelişmelerde Avrupa ülkelerinde yaşayan Müslümanların toplumdan dışlanmalarını ve ayrımcılığa maruz kalmalarını beraberinde getirmiştir. Ayrıca bu eylem sonrasında Müslümanlara karşı artan güvensizlik giderek Avrupalı insanlarda endişe ve korkuya da neden olmuştur. Bu bağlamda Batı dünyası İslam karşıtlığı ve İslam korkusu duygusunu benimsemiş ve İslam'ı kendileri açısından ciddi bir tehdit olarak algılamışlardır. Böylece Müslümanlar ile Avrupa'yı karşı karşıya getiren İslam karşıtlığı ve korkusu yani kısaca İslamofobi, açık bir şekilde toplumsal ve kamusal alanlarda görünür bir hale gelmiştir.

11 Eylül saldırılarından sonra güvenlik politikaları yeniden şekillenmiş ve ülkeler daha sıkı düzenlemeler ve politikalar benimsemişlerdir. Bu hususta Avrupalı

lkeler özellikle güvenlik önlemlerini oldukça arttırmış ve bu hususta daha katı politikalar uygulamaya başlamışlardır. Yapılan bu yeni düzenlemelerle birlikte de Avrupalılar Müslümanları iyice tehlikeli, tehdit ve korkulacak unsurlar olarak görmeye başlamışlardır. Buna ilaveten 11 Eylül saldırılarının terörle ilişkili olması ve terörü de İşlam dinine mensup kişilere ait bir unsurmuş gibi gösteren yargılamalarda Avrupa genelinde bir önceki cümlede bahsedilen tutumların artmasında ve yaygınlaşmasında önemli bir etken olmuştur.

İşlamofobinin ortaya çıkması ve giderek yaygınlaşmasındaki faktörlerden biri olan Müslümanların hep bir ‘‘teki’’ olarak konumlandırılmış olmaları ve Avrupa’da gelişen ve Müslüman halka yakıştırılan bu ‘‘teki’’ kavramı, 11 Eylül saldırılarından sonra tam bir milliyetçiliğe ve ırkçılığa dönüşmüştür (Araz, 2019: 33). Avrupalı toplumlar, kendi mevcudiyetlerinin ve güvenliklerinin tehlike altında olduğunu hissettikleri zamanlarda tehlikeye neden olan unsurlara karşı kendiliğinden bir tepki geliştirmişlerdir. Bu tepkide çoğu zaman tehdit olarak algılanan ‘‘tekiye’’ karşı yneltirmiştir. Bu durum da Avrupa lkelerindeki özellikle sağ popülist söylemlerde sıklıkla kendini göstermiştir. Örneğin Fransa’da Ulusal Cephe Partisi’nin lideri olan Jean Marie Le Pen siyasi söylemlerinde, Fransa’nın geleneksel olarak Katolik bir ülke olduğunu vurgulamıştır. Le Pen’e göre Müslümanlar ‘‘hakiki Fransızların’’ ellerinden işlerini alan yabancı işgalcilerdir. Bu çerçevede kendisinin yüksek işsizlik oranlarına bulduğu çözüm ise, Müslüman yabancıların ülkeden gönderilmesidir (Michalak ve Saeed, 2004: 221-247). Bu bağlamda verilen bu örnekte de gördüğümüz üzere birçok Batı lkesinde Müslümanlar potansiyel suçlular olarak algılanmaktadır. Aşırı sağcı Hollandalı bir siyasetçi olan Geert Wilders ise bu duruma verilebilecek diğer bir örnektir. Kendisi yaptığı konuşmalar ve yürütmüş olduğu propagandalarda Müslümanlara karşı ayrımcı, aşağılayıcı ve dışlayıcı söylemlerle nlenmiştir. ekmiş olduğu ‘‘Fitne’’ adlı filminde Kuran’ı ‘‘faşist bir kitap’’ olarak nitelendirmiştir. Ayrıca filmde İşlam, Naziliğe benzetilmiş ve Kuran’daki bazı ayetlerin yırtılıp atılması gerektiğini söylemiştir (Yalçın, 2019: 75-76). Bu duruma verebileceğimiz bir başka diğer örnek ise Avusturya’da aşırı sağcı bir parti olan Avusturya zgrlk Partisi lideri ve bazı parti üyelerinin söyledikleri sözler verilebilir. Örneğin 2008 yılındaki bir yerel seçimde partinin adayı olan kişi yapmış olduğu mitinglerde, aday olduğu şehrin Müslümanların istilası altında olduğunu ve İşlam’ın Avrupa’nın öteki taraflarına ait olduğunu söylemiştir (Halhallı, 2020: 122). Bu çerçeveden hareketle ötekine yani

İslam'a, "bizden olmayana" karşı duyulan bu korku kendiliğinden oluşmasına karşın devamlılığı başka unsurlarca sağlanmıştır. Günümüzde ise Avrupalılar arasında İslam imajının olumsuz bir biçimde şekillenmesinde büyük bir etkiye sahip olan Batı medyası da işte bu noktada kendileri açısından yardımcı olmuştur. Bu bağlamda Batı her alanda Müslümanlar ile kendileri arasında biz ve onlar ayrımı yaparak kendilerini daha üstün bir konuma getirmiş ve medyanın da aracılığı ile İslam'ı karalama kampanyaları geliştirmiştir.

11 Eylül saldırılarından sonra Batılı ülkeler gözlerini İslam ve Müslümanların üzerine daha da çok dikmiştir. Avrupa'da tarih boyunca İslamiyet'e ve Müslümanlara karşı hâlihazırda bir önyargı mevcutken, 11 Eylül saldırılarının gerçekleşmesi sonrasında bu durum daha da alevlenmiştir. Biraz önce bahsettiğimiz gibi medya unsurları da bu hususta çokça kullanılmış, bu bağlamda İslam dinini ve Müslümanları eleştiren ve kötüleyen birçok makale ve kitap yazılmıştır. Bu yazılanlar da İslam'ı kötü, terör ve şiddet eğilimli bir din olarak göstermiştir.

11 Eylül saldırılarına kadar genel olarak çok kültürlülüğü savunan Avrupalı karar vericilerin tutumları bu saldırılardan sonra değişmeye başlamıştır. Son dönemlerde ise çok kültürlülük karşıtı söylemlerin artmış olduğu Avrupa'da ırkçı ve popülist politikaların daha da ön plana çıkmasıyla çok kültürlülük politikalarının başarısızlığı ilan edilmiştir. Avrupa'nın önde gelen ülkelerindeki iktidarlar Müslüman toplumlara karşı önceki dönemlere daha liberal politikalar benimserken, 11 Eylül saldırılarından sonra bu tutumlarını sertleştirerek Müslümanların haklarını kısıtlama yoluna gitmişlerdir.

4.3. Almanya'daki İslam Karşıtlığı

Günümüzde Almanya'da yaşayan farklı kökenlere sahip birçok Müslüman, yıllar önce ekonomik ve sosyal nedenlerden ötürü Almanya'ya göç etmiş ve bu ülkeye ilk geldikleri zamanlarda sadece işçi olarak yaşamlarını sürdürmeye çalışmışlardır. Gelen bu insanlar Almanlar tarafından ekonomik kalkınmada birer araç olarak görülmüş, ayrıca bu insanlara ikinci sınıf vatandaş muamelesinde bulunulmuştur. Buna ilaveten Almanya'da Hristiyanlığı temsil eden kurum ve kuruluşlar hukuken tanınırken, Almanya'da Hristiyanlıktan sonra en büyük din olan İslamiyet'le alakalı kurum ve cemaatler ise birer tüzel kişilik olarak tanınmamıştır. Bu gibi durumlar da

Müslümanların genel olarak siyasi platformlarda söz sahibi olmalarını ve politik bir güç elde etmelerini engellemiştir. Böylece Müslümanlar Almanya’da yaşıyor olmalarına hatta bazılarının Almanya vatandaşlığına geçmiş olmalarına rağmen yine de önceki bölümlerde bahsedilmiş olan “öteki” konumundan kurtulamamışlardır.

Almanya’daki ırkçılık son zamanlarda İslam karşıtlığı üzerinden , “ötekiler” ise Müslümanlar üzerinden konumlandırılmış olsa da Alman ırkçılığı ve yabancı düşmanlığı tarihsel ve ideolojik boyutuyla ele alındığında eski dönemlerde Alman ırkının üstünlüğü üzerine inşa edilmiştir. Bu duruma en iyi örnek olarak da Hitler’in iktidar olmaya doğru gittiği ve “Führer” olduğu dönem yani Nazi Almanya’sı dönemi gösterilebilir.

Nazi Almayası kendisini Nasyonal-Sosyalizmin inandığı ilkeler üzerine inşa etmiştir. Bu ilkeler ise “Volksgemeinschaft” ve “Führer” görüşleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Volksgemeinschaft ırk birliğine dayanan Alman halkının oluşturduğu bütünü ifade ederken; Führer ise Alman ırkının birliğine dayanılarak oluşturulan bütünü yöneten idareciyi ifade etmektedir (Göze, 2005: 344) . Bu bakış açısından hareketle ırk anlayışı ırk birliği düşüncesine dayandırılmış, ayrıca ırklar üstün ırk ve üstün olmayan ırk olarak gruplandırılmıştır. Alman ırkı da Ari Irk yani üstün olan ırk olarak kabul edilmiştir (Hitler, 2005: 263). Üstün olmayan ırk ise o dönem için Yahudiler olarak gösterilmiştir. Ancak İkinci Dünya Savaşı’nın bitmesi ve Nazi döneminin sonlanmasıyla birlikte bu anlayış yavaş yavaş yok olmaya ve farklı bir biçime dönüşmeye başlamıştır. İlk olarak İkinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya’nın tekrardan kalkınmasını sağlamak amacıyla ihtiyaç duyulan işçi gereksinimlerini karşılamak için kabul edilen Müslüman göçmenlerin sayısının giderek artmasıyla ırkçılık adeta göç hareketlerini durdurmak amacıyla yabancı düşmanlığını güçlendirmek ve yaymak için kullanılan bir araç konumuna gelmiştir. Dönem dönem yaşanan ekonomik krizlerde ise ülkeye gelen bu Müslüman göçmenler ilk suçlanan ve hedef tahtasına oturtulan kişiler olmuş ve ırkçılık daha çok bu gruplara karşı olarak gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Soğuk Savaş sonrasında ise Avrupa’nın genelinde olduğu gibi Almanya’da da Müslüman göçmenlere karşı ırkçılık giderek daha da şiddetlenmiş hatta şiddet olaylarına dönüşmüştür. Örneğin 1992’de Almanya’nın Rostock kentinde göçmenlerin yaşadığı bir yurda taş ve molotof kokteylleri ile saldırılar gerçekleştirilmiştir. Buna ilaveten Mölln ve Solingen kentlerindeki bazı Türklerin oturdukları evler de ırkçı Almanlar tarafından ateşe verilmiştir. Böylelikle Soğuk Savaş’ın hareketli dönemlerinde Batı ve Sovyet çekişmesi

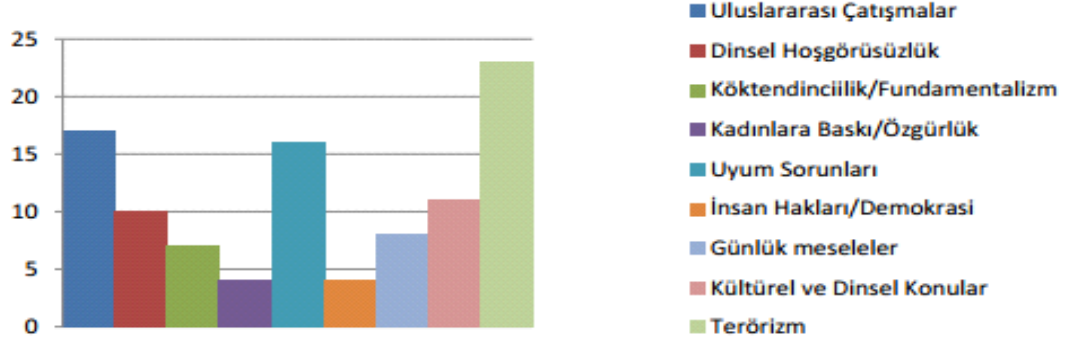
nedeniyle eskisine göre vurgusunu kaybeden “öteki eşittir Müslümanlar” algısı, bu dönemin sona ermesi ile birlikte tekrardan gün yüzüne çıkarılarak altı çizilmeye başlanmıştır (Araz, 2019: 54-56). Dünyanın giderek küreselleşmeye başlaması, ayrıca medya ve çevresel faktörlerin de etkisiyle bu algı daha da pompalanmış ve Alman toplumunun genelinde bu olguyu kabul etmiştir. Böylece Müslümanlar güvenlik boyutundanda değerlendirilmiş ve ırkçılıkta bu noktada yükselme göstermiştir.

2000’li yılların başlarında gerçekleşmiş olan 11 Eylül, Madrid ve Londra saldırıları yine Avrupa’nın genelinde olduğu gibi Almanya’daki ırkçılığında biraz daha çehresini değiştirmiş, ayrıca önceden Almanya’ya gelen Müslüman göçmenlere karşı yöneltilen ırkçılığı artık hangi ırktan, ülkeden olduğu fark etmeksizin genel bir İslam karşıtlığına çevirmiştir. Özellikle 11 Eylül saldırısı Batı dünyasının genelinde olduğu gibi Almanya’da da İslamofobinin yaygınlaşmasında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu saldırının Batı dünyasında yaratmış olduğu hava ile birlikte İslam korkusu ve düşmanlığı oluşan ortamdan beslenerek güçlenmiştir. Giderek yaygınlaşan İslam karşıtlığı nedeniyle de Müslümanlar hedef tahtasına oturtulmuşlardır. Böylelikle Avrupa’da Müslüman insanların ağırlıklı olarak yaşadıkları ülkelerden biri olan Almanya’da İslamofobi ayrımcı, dışlayıcı ve ırkçı politikalar ile birlikte pek çok alanda kendisini gösteren bir yabancı düşmanlığı olarak güçlenmiştir. Beslenen bu düşmanlıkta kendisini Müslüman toplumlara fiziksel ve sözel saldırılar şeklinde göstermesinin yanı sıra Müslümanların mülklerine, mescit ve camilerine saldırılar, aşağılayıcı ifadeler ve tehditler şeklinde de göstermiştir.

Yukarıda bahsetmiş olduğumuz saldırılar sonrasında Batı medyasının da İslam ve Müslümanları olumsuz bir şekilde tasvir edişi ve birçok sorunun kaynağıymış gibi göstermesi de Almanya’daki İslamofobinin yükselmesinde tetikleyici rol oynayan etmenlerden biri olmuştur. İslam Dini ve Müslümanlar hakkında doğru olmayan birçok haber ve yayın yapılmış, bu durumda insanlar üzerinde bir etki yaratmıştır. Yapılan haber ve yayınlarda Müslümanların yaşam biçimi ve kültürel özellikleri hiçbir şekilde konu edilmezken bunun aksine İslam ve Müslümanların hep şiddetle birlikte anıldığı yayınlar yapılmış, terör eylemleri ile bir arada yer alan görüntülere yer verilmiştir. Örneğin iki büyük Alman devlet televizyonu olan ARD ve ZDF kanallarındaki birçok yayında İslam Dininin terör ve şiddet unsurlarını barındırdığı belirtilmiş, bunun yanı sıra Almanya’nın en önde gelen dergisi olan Der Spiegel’de "Mekka Deutschland-Die stille Islamisierung (Mekke Almanya-Sessizce İslamileştirme" başlıklı 2007’de

yayınlanmış olan bir makalede Almanlar İslamiyet karşısında temkinli olunmaya çağırılmıştır (Yavuzcan, 2007: 319-321).

Tablo 1. ARD ve ZDF kanallarında İslam'ın nasıl ele alındığını gösteren tablo



Kaynak: Aziz, S. ve Prvulovic, A. (2011). www.his.com.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Almanlar tarafından İslam özellikle terörle ilişkilendirilmiş ve İslam'ın terörle ilişkili olduğu yönünde geniş bir düşünce hâkim olmuştur. Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi'nin (EUMC) 2004 yılında yaptığı bir ankette Almanların %83'ünün İslam'ı 'terör' dini olarak kabul ettiklerini göstermiştir (EUMC, 2006: 37). Neticede İslam karşıtlığı ve İslam korkusu giderek yaygınlaşmış ve insanlarca benimsenmiştir. Avrupalıların bakış açısından Batı dünyasının insanları ile Müslümanlar arasında ortak bir alanın mümkün olmayacağı ve bu nedenle de iki taraf arasındaki çatışmaların hep devam edeceği anlayışı da oluşan bu korku ve karşıtlığın devamlılığını sağlamıştır. Bu çerçeveden hareketle Fransız Kamuoyu Enstitüsü (IFOB) Fransız ve Alman vatandaşlarının İslam'a bakış açılarını ortaya çıkartan bir araştırma yapmış ve bu araştırmaya birçok Alman ve Fransız katılım göstermiştir. Bu araştırmadan alınan sonuçların bir kısmı ise tablo 2 ve tablo 3 de yer almıştır.

Tablo 2. Müslümanların nasıl algılandıklarına dair tablo

	Fransa	Almanya
Ülkemize yönelik birer tehdit	%42	%40
Ülkemiz için kültürel çeşitlilik	%22	%24
Her ikisi de değil	%36	%36
Toplam	%100	%100

Kaynak: Avrupa'da Yükselen Ayrımcılık, 2015

Tablo 3. Müslümanların uyum sağlayamamasının nedenini gösteren tablo

	Fransa	Almanya
Müslümanlar yaşadıkları bölgeye uyum sağlamak istemiyorlar	%61	%67
Müslümanlarla yerel halk arasındaki kültürel fark çok fazla	%40	%34
İrkçılık ve kabullenilme ihtiyacının giderilmemesi	%18	%15

Kaynak: Avrupa’da Yükselen Ayrımcılık, 2015

4.4. Almanların İslam Medeniyeti ile İlk Temasları

Almanların İslamiyet ile olan ilk teması, Alman İmparatoru Charlamagne ve Abbasi Halifesi Harun er-Reşid’in karşılıklı olarak elçiler ve hediyeler göndermeleriyle başlamıştır (Balic, 1989: 520). Daha sonra Endülüs Devleti ile de ilişkilerini geliştiren Almanlar, İmparator I. Otto ve Endülüs hükümdarı III. Abdurrahman’ın birbirlerine elçiler göndermeleriyle bu teması sürdürmeye devam etmişlerdir. Bu arada Arapça eserlerin tercüme edilmeye başlanmasıyla da diplomatik ilişkilerin yanı sıra ilmi ilişkilerde kurulmaya başlanmıştır.

Almanların İslam ve Müslümanlarla daha yakın temasları ise II. Haçlı Seferleri sırasında meydana gelmiştir. Alman İmparator III. Konrad, sefere ordusuyla birlikte katılmıştır. Bu sefer sayesinde de Almanlar, İslam topraklarında gördükleri ve öğrendikleri şeyleri kendi toplumlarına aktarmaya başlamışlardır. Aktarılan bu bilgilerden sonra ise İslam ve İslam’a dair şeyler hakkında Almanlar arasında bir merak ve ilgi uyanmıştır. Ancak duyulan bu ilgi dönemde etkin olan Kilise’nin etkisiyle düşmanca duygular çerçevesinde kalmıştır (Balic, 1989: 520). Almanların Kilise’nin baskısı sonucunda İslam’a karşı beslemiş olduğu düşmanca duygular bazı dönemlerde Alman imparatorların Müslümanlara karşı takınmış oldukları tutumlar doğrultusunda yumuşama göstermiştir. Örneğin I. Friedrich Wilhelm’in yirmi Türk askerinden oluşan seçkin bir birliği kendi hizmetine alması, Müslümanlarla ilişkilerin

düzeltilmesindeki ilk adımı teşkil etmiştir. Bundan bir yıl sonra da İmparator Wilhelm bu askerler için bir de mescit yaptırmıştır. Sonraki yıllarda ise Tatar, Boşnak ve Arnavut kökenli birçok Müslüman da Prusya ordusuna hizmet etmek için dâhil edilmiştir (Balic, 1989: 520).

İslam medeniyeti ile olan temas ise daha sonraki yıllarda Osmanlı Devleti zamanında düşmanlık-ittifak ikilemi içerisinde devam etmiştir (Bakır, 2018: 7). Almanlar, I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı devleti ile ittifak çerçevesinde ilişkilerini yürütmüş ve çıkarları doğrultusunda da İslamcılık hareketlerini desteklemiştir. II. Dünya Savaşı yıllarında ise İslam ile temas daha çok Sovyet ordusunda savaşıyan Müslüman Türkistanlılar üzerinden gerçekleşmiştir. Bu dönemde Almanlar Sovyet ordusundaki Türkistanlı Müslümanlar ile savaşmak durumunda kalmıştır. Karşı taraftakilerin Müslüman Türk olduklarını anlayınca da bu durumu lehlerine kullanmak ve Müslümanları kendi taraflarına çekebilmek için Türkiye'nin Almanya'nın yanında savaşa katıldığına dair bildiriler hazırlamışlardır. Yürütülmüş olan bu propaganda sayesinde de binlerce Türkistanlı Rus ordusunu terk ederek Almanların yanında saf tutmuştur. Ancak Almanya kendi taraflarına geçen bu grupları esir olarak kabul etmiştir. Savaş sonrasında ise Sovyetlere geri verilmiş, bu sırada kaçmayı başaranlar ise Almanya'ya yerleşmişlerdir. Böylece bu dönemde gelen Müslüman Türkistanlılar Almanya'nın ilk Müslüman yerleşikleri olmuşlardır (Keleş, 2012: 98). II. Dünya Savaşı'ndan günümüze değin geçen süreçte ise Almanların İslamiyet'le temasları ülkeye gelen Müslüman göçmenler üzerinden devam etmiştir.

Almanlar ve Müslümanlar arasında gerçekleşmiş olan bu temaslar Almanların günlük hayatlarında birtakım etkiler meydana getirmiştir. Bu bağlamda eğitim, sağlık, yiyecek, içecek gibi Almanların günlük yaşamlarında kullandıkları bazı şeylerde Müslüman toplumlardan görülerek kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin kahve, fincan, ceket, kanepe gibi birçok kavram ve eşya kurulan bu ilişkiler sonucunda toplum hayatındaki yerini almıştır (Keleş, 2012: 71). Günümüzde de kullanmış olduğumuz modern rakamlar ise Müslüman Araplarla kurulan temaslardan sonra Batı dünyası ile birlikte Almanlarda da görülmeye başlanmıştır. Almanlar, Arapların kullanmış oldukları sayıların kullanım kolaylığını görerek aynı yazım kurallarını kullanmaya başlamışlardır (Keleş, 2012: 72).

4.5. Almanya'ya Yapılan Müslüman İşçi Göçleri

2. Dünya Savaşı sonrasında yıkılan sanayilerinin tekrardan canlandırılması açısından Batı Avrupa ülkeleri emek göçüne büyük bir önem atfetmiş ve bu göçler dört farklı grubun muhaceretiyle gerçekleşmiştir (Bakır, 2018: 5). Bu gruplarda eski kolonilerden göç edenler, Doğu Avrupa'dan gelen göçmenler, komşu ülkelere gelen mevsimlik göçmenler ve Akdeniz ülkelerinden geçici olarak ve geri dönmek üzere gelen misafir göçmenlerden oluşmuştur (Güllü, 2003: 14).

Almanya sanayileşmesini diğer Batı Avrupa ülkelerine kıyasla daha geç tamamlayabildiği için 20 yy'a kadar iş gücü alımı yapmamıştır. Sömürgeci bir geçmişi olmadığı içinde İngiltere, Fransa, Hollanda gibi kolonilerden gelen göç hareketleriyle de karşılaşmamıştır.

Almanya ilk kez 1955 yılında işçi göçü hususunda İtalya ile anlaşma yapmıştır. 1961 yılında Berlin Duvarı'nın yapılması ile Doğu Avrupa'dan gelen iş gücü potansiyelini ise yitirmiştir (Bakır, 2018: 5). Böylelikle sadece İtalya'dan gelen emek gücü yeterli olmamış ve diğer Akdeniz ülkeleriyle de göç anlaşmaları imzalamıştır. Bu bağlamda öncelikle İspanya ve Yunanistan ile daha sonraları ise Türkiye ve Yugoslavya ile anlaşmalar yapmıştır. Böylece Almanya'daki yabancı nüfusu giderek artmış; 1961'de %1,2 olan yabancı nüfus oranı 1970'te %4,9 lara yükselmiştir (Bakır, 2018: 5). Buna ilaveten Türkiye'den gelenlerin sayısı diğer ülkelere gelenlerin sayısını geçmiş; buna bağlı olarakta ülkedeki Müslüman nüfusu da giderek artmaya başlamıştır.

Yukarıda da bahsetmiş olduğumuz üzere Müslüman toplumların Almanya'ya göç etmeleri 20. yy'da ihtiyaç duyulan işçi gücünün karşılanması amacıyla kaynak ülkelerle yapılan anlaşmalar sonucunda başlamıştır (Bakır, 2018: 8). Gerçekleşen bu göçler ile de 1950'de 20.513 olan ülkedeki Müslüman sayısı giderek artmaya başlamış; 1960 yılında 21.844'e, 1970'lere gelindiğinde ise 1.172.539'a ulaşmıştır. 2010 yılında 4.283.364 olan Müslüman sayısı 2016 yılına gelindiğinde ise 4.9 milyon olmuştur (Kettani, 2010: 159). 2050'lilerde ise aşırı bir göç akışı olmadığı sürece Almanya'daki Müslüman varlığının 6 milyonu bulabileceği, orta ölçekli göç hareketleri yaşandığı takdirde 8 milyonu geçebileceği, geniş göç akımlarının yaşanması durumunda ise 20 milyona yaklaşabileceği tahmin edilmektedir (<http://www.pewforum.org/essay/the-growth-of-germanysmuslim-population/>).

Almanya, 1970'lerde dünya genelinde görünmeye başlayan ekonomik krizler ve daralmalar nedeniyle bu tarihlere kadarki izlemiş olduğu göç politikasında değişikliğe gitmiş ve göçlere karşı eskiye göre daha olumsuz bir tutum sergilemeye başlamıştır. Bu çerçeveden hareketle de 1973'ten itibaren işçi alımlarını durdurmaya karar vermiştir. Almanya'nın almış olduğu bu karar sonrasında da ekonomik nedenlerden ötürü bu ülkeye gelmiş olan Müslümanlar, ülkeye yerleşmeye ve vatandaşlığa geçmeye karar vermişlerdir (Bakır, 2018: 8). Yerleşen bu toplumlarda bu ülkede aileler kurmuşlar, arkalarında kalan aile fertlerini ise göç ettikleri ülkelere getirmişlerdir. Her ne kadar Almanya yeni işçi göçlerini durdurarak Müslüman nüfusunun artmasını önlemeye çalışmış olsa da yaşanan bu süreçten dolayı Müslüman nüfusu artmaya devam etmiştir. Ekonomik sebeplerle gelenlerin kendileri ve aileleri haricinde eğitim amacıyla gelen, iltica eden ya da savaş bölgelerinden kaçarak gelen mülteciler de Almanya'daki Müslüman nüfusunun artmasında rol oynamıştır. Gelen gruplar ise en çok Türkiye, Lübnan, Afganistan, İran, Bosna Hersek ve Kosova'dan göç etmişlerdir (Yiğit, 2005: 105).

Yaşanan göçleri ile birlikte Almanya'daki nüfusları giderek artan Müslümanların mevcudiyeti ilk zamanlarda pek dikkat çekmemiştir (Bakır, 2018: 9). Çünkü Almanlar gelen göçmen işçilerin ihtiyaç duydukları ekonomik kazançlarını tamamladıktan sonra geldikleri ülkelere geri döneceklerini düşünmüşlerdir. Bu durum sonucunda da gelen Müslümanlarla ikili ilişkiler pek geliştirmemişler ve söz konusu grupları misafir işçi olarak adlandırmışlardır. Bu durum 1973 Petrol Krizi'ne kadar devam etmiş, işçi alımlarının yasaklanmasıyla ailelerini de yanlarına alan Müslüman göçmenlerin kalıcılığının anlaşılması, Almanya'nın Müslümanlara yönelik dikkatlerinin artmasına neden olmuştur (Keleş, 2012: 106).

Müslüman toplumların 1960'lar ile başlayan göçleri Almanya'da birtakım değişimler yaratmıştır. Her göç alan ülkede olduğu gibi Müslüman göçleri de Almanya'da iktisadi, siyasi ve sosyolojik değişimler meydana getirmiştir (Bakır, 2018: 10). Yaşanan bu gelişmeler sonrasında da Alman toplumunda yabancılara özellikle de Müslümanlara karşı olumsuz bir bakış açısı oluşmuştur. Almanlarda hâlihazırda var olan İslam algısına bir de bu durumun eklenmesi; ayrımcı uygulamaların başlamasına, şiddet hareketlerine, milliyetçiliğin ve aşırı sağcı partilerin yükselişine ortam sağlamıştır. Böylelikle Almanya'nın yerlisi ve hatta vatandaşı haline gelmiş olsalar dahi Müslümanlar yabancılaşma, yalnız hissetme, kimlik problemi, ön yargı, kültürel

yozlaşma, ırkçılık, İslamofobi gibi birçok sorunla karşı karşıya kalmaktan kurtulamamıştır (Bakır, 2018: 10).

4.6. Almanya’da İslam Algısının Şekillenmesi

Alman toplumunda tarihsel önyargılardan beslenen İslam ve Müslüman imajı, özellikle kriz dönemlerinde etkinlik kazanarak günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir (Reichmuth, 1996: 145). Günümüze kadar geçen periyod içerisinde bu algının oluşum sürecinde ise birçok faktör etkili olmuştur.

Bu faktörlerden ilkinin, Haçlı Seferlerinin arka planında yatan mantık olmuştur. Haçlı Seferlerinin yapıldığı dönemlerde Papalık müessesesi eski önemini kaybetmeye başlamış ve Avrupalı ülkeler arasında da mezhepsel olarak ayrılıklar başlamıştır. Bu durum da papalığın otoritesini büsbütün sarsmıştır (Budak, 2008: 38). Batılı toplumları ortak din etrafında toplamaya çalışan Papalık ise Müslümanlara kaybedilen eski Hristiyan topraklarını geri almak amacıyla Haçlı Seferleri düzenlemiştir. Böylelikle İslam ve Müslümanları ortak bir düşman olarak belirleyerek bu düşman ile mücadele etmeyi ve bu sayede de Avrupalı toplumlar arasındaki ikilikleri sonlandırmayı ve batı dünyasını yeniden birleştirmeyi, ayrıca zayıflayan otoritesini tekrardan pekiştirebilmeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda yapılan İslam karşıtı propagandalar ile de Batılı toplumların Haçlı Seferlerine olan desteği sürekli canlı tutulmaya çalışılmış ve sürekli dış tehdit vurgusu yapılarak da o dönemlerdeki siyasi gerginliklerin üstü örtülmüştür (Spohn, 1993: 31). Bu çerçeveden hareketle de o dönemlerde oluşturulmuş “dış tehdit” algısı ise Almanların zihinlerindeki bugünkü “tehdit” algısının oluşumundaki temellerden biri olmuştur.

Almanların sahip olduğu İslam algısının şekillenmesindeki bir diğer faktör ise oryantalizm olmuştur. Mantık olarak Haçlı Seferleri dönemlerine kadar uzanan bir geçmişe sahip olan oryantalizm, bir kavram olarak ise özellikle 18. yy’dan itibaren yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. 18. yy’ın ikinci yarısında İngiltere’de başlamış olan Sanayi Devrimi ile birlikte İslam’ın giderek simgeleştirilmesi de eşzamanlı olarak başlamıştır. İşte bu noktada oryantalizm, Doğu’nun Batı medeniyeti tarafından yorumlanarak ve Batılı değerler ölçüt alınarak Batı bakışından bir Doğu yani kısacası hayali bir Doğu anlamında kullanılmıştır (Budak, 2008: 41). Bu anlayıştan hareketle de İslam Dini; monolitik, özünde şiddet ve zorbalık bulunduran,

inceliksiz, indirgemeci, katı ve yeniliğe kapalı bir din olarak görülmüştür (Said, 1981: 336).

Şekillenmeyi etkileyen bir diğer faktör ise tarihten gelen “istilacı” algısı olmuştur. Orta Çağ’dan beri İslam ile etkileşim halinde olan Batı dünyasının İslam’a karşı bakışı genel olarak o dönemlerde şekillenmiştir (Bakır, 2018: 12). Batılı toplumların tarihsel belleğinde Müslümanlar; Endülüs’ün Araplarca, Orta ve Doğu Avrupa’nın ise Türklerce ele geçirilmesi ile birlikte Avrupalılar açısından bir tehdit oluşturan “istilacı toplumlar” olarak gösterilmişlerdir. Buna ilaveten eski Roma ve Bizans topraklarının da Müslümanlarca fethedilmiş olması da tarihsel olarak Müslümanların Batılıların zihinlerinde istilacılıkla özdeşleştirilmesine olanak sağlamıştır. Alman toplumu da o dönemlerdeki bu şekillenmeden etkilenmiş ve İslam Medeniyetini bir rakip olarak görerek ona karşı siyasi, teolojik ve kültürel temellere dayanan ön yargılar oluşturmuştur.

20. yy’dan günümüze kadar olan süreç içerisindeki İslam algısı ise iki boyut üzerinden şekillenmiştir. Bunlardan ilkinin 11 Eylül saldırıları sonrasında İslam ve terör kavramlarının yan yana getirilmesi sonucu ortaya çıkmış olan İslam algısı oluşturmıştır. İkinci boyutunu ise 1960’lardan itibaren Almanya’ya gelen Müslüman işçi göçmenlerin giderek daha yaygınlaşmalarıyla birlikte başlamış olan olumsuzluklar ve ötekilik gibi söylemler çerçevesinde gelişmiş olan İslam algısı oluşturmıştır (Budak, 2008: 43).

20. yy’dan itibaren gelişen İslam karşıtlığında ise 11 Eylül saldırıları önemli bir rol oynamıştır. Bu saldırılar sonrasında İslam ve Müslümanlar, terörizm kavramıyla sık sık yan yana getirilmiştir. Buna ilaveten radikal terör örgütlerinin özellikle Avrupa ülkelerinde gerçekleştirdiği eylemleri de Almanya’da İslam’a yönelik bu tutumların ve ön yargıların artmasında önemli unsurlardan biri olmuştur. Böylelikle bu durumların sonucu olarak gün geçtikçe İslam’a karşı duyulan korku, nefret, ön yargı ve düşmanlığı içerisinde barındıran İslamofobik düşünce de artışa geçmiş ve özellikle de İslam karşıtı hareketlerin yükselişini ve bu hareketleri destekleyenlerin sayısının artışı sağlamıştır.

11 Eylül’de gerçekleştirilen terör saldırıları, İslam Dini ve Müslümanlar hakkındaki Batı dünyasının genelinde olduğu gibi Alman toplumunun zihninde de yer alan ve zaten hâlihazırda tarihsel süreç içerisinde şekillenmiş olan mevcut olumsuz

yargıların daha da pekişmesini sağlamıştır. Ayrıca mevcut olumsuz argümanların halk nezdinde çok daha fazla yayılmasına da ortam sağlamıştır. 11 Eylül sonrasında Alman toplumunda değişmeye başlayan İslam algısı hakkında çalışmalar yapan Essen Üniversitesi'nin yapmış olduğu araştırmalarda bu durumu kanıtlamıştır. Yapılan araştırmaya göre saldırılar öncesinde Alman Parlamentosu'nda yapılan 69 konuşmanın 15'i İslam karşıtlığı içerikliken; saldırılar sonrasında bu sayı 65 konuşmada 31'e çıkmıştır. İslam'ı tehlike olarak gören ve Müslümanları da terörist olarak ifade eden konuşmaların oranında da belirgin artışlar yaşanmış ve %5,8'den %10,5'e çıkmıştır. İslam'ı Avrupa için bir "tehlike" olarak vurgulayan konuşmaların sayısı ise %9,4'ten %24,4'de yükselmiştir. Parlamentoda ortaya çıkan bu durum kendisini medya sektöründe de göstermiş, örneğin ünlü Alman dergisi Der Spiegel'de 11 Eylül saldırıları sonrasında İslam karşıtı yayınlar %12'lik bir artış göstermiştir. Yine aynı dergide "Müslümanlar teröristtir" teması 11 Eylül öncesinde %26'lık bir oranla işlenmişken; saldırılar sonrası bu oran %31'e çıkmıştır (Budak, 2008: 44).

İslam'ın bir "öteki" olarak belirlenmesi ve Batılı kültürlerle kıyaslanarak Avrupalılarca olumsuzluklarının sıklıkla dillendirilmesi de İslam ve Müslümanlar üzerine genel bir olumsuz yargının güç kazanmasını etkilemiştir (Keleş, 2012: 118). Waller gruplar arasındaki çatışmaların bir düşman imajından beslenerek ortaya çıktığını savunmuştur (Waller, 2002: 49). Bu düşman belirlenirken de hep farklılıklar vurgulanmıştır. Bu bağlamda batılıların düşman imajı, öteki olarak belirlenenler çerçevesinde yani İslam karşıtlığı çerçevesinde şekillenmiştir. Bu çerçeveden hareketle de tarihsel olarak İslam ve Doğu, Hristiyanlığın düşmanı ve Batı'nın karşı kutbu olarak konumlandırılmıştır (Hippler ve Lueg, 2002: 16). Bu konumlandırma da olumlu, mükemmel ve hatasız taraf ile olumsuz karşı taraf temelinde meydana gelmiştir. İslam'ın Almanya'daki durumu da bundan farklı bir karakter arz etmemiştir (Budak, 2008: 55).

Yayın organlarınca İslam'ın resmedilişi ve Müslümanların kendileri açısında göstermiş oldukları olumsuzlukların dile getirilmesi de Almanya'daki olumsuz İslam algısının şekillenmesindeki bir diğer faktör olmuştur. Bu hususu bir örnek üzerinden açıklamak gerekirse örneğin; İslam ve göçmen karşıtı olarak bilinen eski Alman siyasetçi ve Merkez Bankası Başkanı Thilo Sarrazin, yazmış olduğu "Almanya Kendisini Yok Ediyor" isimli kitabında Müslümanların yeterli zekâ düzeyine sahip olmadıklarını ileri sürerek; giderek sayılarının artması sebebiyle Alman toplumunun

zekâ seviyesini gerileteceğini iddia etmiştir. Müslümanların Alman ekonomisi açısından birer yük olduğunu söyleyen Sarrazin, ayrıca İslam kültürünün de batılı değerlerle asla uyuşmayacağını iddia etmiştir (Sarrazin, 2010: 187-254). Alman toplumu da bu söylemlerden etkilenmiş ve Sarrazin'in bu düşünceleri Müslümanlara karşı önyargıların Alman toplumu içerisinde artmasına sebep olmuştur. Bu durum kendisini Friedrich-Ebert Vakfı'nın kitabın yayınlanması sonrasında yapmış olduğu araştırmalarda da göstermiştir. 2.411 kişinin katılımıyla yapılan bu araştırmada Alman toplumunda var olan İslam karşıtlığının ulaştığı boyutlar rakamlarla ortaya konmuştur. Araştırmaya göre katılımcıların büyük bir çoğunluğu İslamiyet'siz bir Almanya'nın daha iyi olacağını savunmuş ve yine büyük bir kesimi Müslümanların Almanya'daki ibadet haklarının engellenmesi gerektiği görüşünü benimsemiştir. Ayrıca araştırma bu düşüncelerin özellikle Almanya'nın Doğu bölgelerine doğru gidildikçe çok daha yaygın olduğunu göstermiştir (<http://www.sueddeutsche.de/politik/umfrage-unter-deutschen-wuchernder-fremdenhass-ersehntediktatur-1.1011569>).

Yukarıda saymış olduğumuz bu etkiler sonucunda bir tarihsel süreç içerisinde Almanların zihinlerinde şekillenmiş olan İslam algısı da İslam karşıtı söylemlerin temelini oluşturmuş ve gelişmesine de bir olanak sağlamıştır.

4.7. Almanya'da İslamofobi Söylemi

Almanya'daki kendinden olmayanların ötekileştirilmesi, Fransız etnoloji uzmanı Joseph Arthur Gobineu ve sonradan Alman vatandaşlığına geçen Houston Steward Chamberlain'in ortaya çıkardığı "Ari Irk" anlayışına dayanmıştır. Bu anlayışa göre tek bir ırktan oluşan topluluklar ile birden çok etnik yapıdan oluşan topluluklar aynı seviyede gelişmemişlerdir. Saf ırktan oluşan toplum diğer topluma göre daha hızlı bir şekilde gelişmiştir. Bu çerçeveden hareketle de benimsenmiş olan bu kavram Almanya'daki ırkçı geçmişin tarihsel arka planını yansıtmıştır (Eryücel, 2019: 1).

Almanya'daki ilk ötekileştirme süreçleri özellikle Naziler döneminde Yahudilere karşı yapılmıştır. Hitler'in öncülüğünde gerçekleşen bu dönem tam anlamıyla gerçek ve somut bir ırkçılığın yaşandığı bir zaman dilimi olmuştur (Demirkaya, 2019: 27). Ayrıca dönemde "hayatta kalmanın koşulu en güçlü olmak" ilkesi doğrultusunda ve Alman ırkının korunması yönünde hareket edilmiştir. Bu

anlayış doğrultusunda da Nazi Almanyası döneminde birçok insan soykırıma uğramıştır.

II. Dünya Savaşı sonrasında yavaş yavaş azalmaya başlayan bu ırkçı yaklaşım, günümüze doğru gelindiğinde ise giderek tekrardan artma eğilimine girmiştir. Almanya'daki artmaya başlamış olan bu yeni dönem ırkçılıkta özellikle Müslüman gruplara doğru yönelmiştir. 21. yy'ın başından itibaren Avrupa ülkelerinde giderek yaygınlaşmaya başlayan İslam karşıtlığı, Alman toplumunda da yayılmaya başlamış ve Müslümanlara karşı ayrımcı, dışlayıcı ve düşmanlık besleyen söylemlere neden olmuştur.

Yukarıdaki bölümlerde de bahsetmiş olduğumuz üzere Almanya'ya Müslüman toplulukların göç etmeleri çok eski zamanlara kadar uzansa da asıl olarak 1960'lardan itibaren kitlesel Müslüman göçleri gerçekleşmiştir. Bu dönemlerde Alman ekonomisinin kalkınması doğrultusunda işgücü ihtiyacını kendi insanları ile karşılayamayınca, başka ülkelerin vatandaşlarını Almanya'ya getirmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle de 1960'lı yılların başlarında başta Türkiye, Yugoslavya ve Tunus olmak üzere çeşitli ülkelerle emek gücünü karşılamak amacıyla anlaşmalar yapılmıştır. Bu anlaşmalar çerçevesinde de genç ve çoğunluğu erkeklerden oluşan büyük bir Müslüman kitle Almanya'ya göçmüştür (Yavuzcan, 2017: 313).

Gerçekleşen bu göçler sonucunda Almanya'da Müslüman göçmen sayısında yıllar geçtikçe artışlar yaşanmıştır. Örneğin Alman Federal İstatistik Dairesinin yapmış olduğu açıklamaya göre en çok göç hareketlerinin yaşandığı dönemlerden olan 2016 ve 2017 arasında Müslüman göçmenlerin sayısı %8,5 artmıştır (<http://www.almanyabulteni.de>). Son yıllarda da özellikle Ortadoğu ülkelerinden 2 milyondan fazla Müslüman göçmen Almanya'ya gelmiştir. Avrupa'nın göç alan ülkeleri arasında en önde gelenlerden biri olan Almanya'daki yaşanan İslamofobik gerilimlerin son yıllarda artış göstermesi de Müslüman nüfusun giderek yaygınlaşması ile doğru orantılı bir şekilde ilerlemiştir (Demirkaya, 2019: 28).

SETA'nın "2015 Avrupa İslamofobi Raporu" başlıklı araştırmasına göre Almanya, Avrupa ülkeleri arasında İslamofobik düşüncelerin ve hareketlerin en fazla görüldüğü ülkelerden biri olmuştur (http://www.islamophobiaeurope.com/reports/2015/en/EIR_2015.pdf). Ayrıca nefret söyleminin giderek artması ve yaygınlaşması neticesinde Müslümanların varlığından

duyulan rahatsızlık giderek sözel ve fiziksel şiddete dönüşmüş ve kendisini hem sosyal hem de siyasal alanda göstermeye başlamıştır. Örneğin 2016 yılında Dresden şehrinin belediye başkanı Müslümanlarla ilgili sert eleştirilerde bulunmuş ve bu eleştirileri halk nezdinde de destek görmüştür. Yine aynı yıl içinde Dresden’de geleneksel birleşme kutlaması yapmak üzere toplanmış bulunan Almanlar tarafından da bir cami ateşe verilmiştir (Levicki, 2017: 10).

SETA’nın “Almanya’da İslamofobi 2016” raporuna göre son 20 yıl içerisinde İslam karşıtlığı Almanya’da yeniden önem kazanmıştır (<https://setav.org/assets/uploads/2017/10/AlmayadaIslamofobi.pdf>). Almanya’daki İslamofobik düşüncenin temeli İslam’ın ve Müslümanların Alman kültüründen farklı oldukları için Alman toplumuna hiçbir zaman uyum sağlayamayacakları ve kendileri açısından hep bir yabancı olacakları inancına dayandırılmıştır. Bu dayandırmada yukarıda bahsetmiş olduğumuz “Ari Irk” anlayışı yani saf Alman ırkının üstünlüğü anlayışı temel alınarak yapılmıştır. Bu durumda Alman toplumundaki İslamofobik söylemlere bir dayanak oluşturmuştur.

İslam karşıtı söylemler kendisini özellikle 2015-2016 yıllarında aşırı sağcı hareketler olarak göstermiş ve önemli bir artış kaydetmiştir. Bu bağlamda İslamofobik düşünceye sahip bazı Almanlar İslam karşıtlığı çevresinde mobilize olarak ortak hareket etmeye başlamış ve karşıtlıklarını da kamusal alanlarda sıklıkla dillendirmeye başlamışlardır. Bu durum resmi yetkililerin paylaştıkları raporlarda da kendisini göstermiş ve 2016’nın ilk yarısında Almanya çapında 129 İslam karşıtı yürüyüş kaydedilmiştir (Levicki, 2007: 10). Bu duruma paralel olarak Müslümanlara karşı şiddet hareketlerinde de artışlar yaşanmıştır. Örneğin 2014 yılında Müslümanlara yönelik 199 şiddet eylemi gerçekleşmişken, bu sayı 2015’te 1.031’e çıkmıştır. Bu artış eğilimi 2016 yılında da devam etmiş ve şiddet olaylarının sayısı 1.963’e yükselmiştir. Müslümanların mabetlerine yönelik şiddet saldırıları ise 2015’te 23’ten 75’e yükselmiş, 2016 yılında ise bu sayı 91 olarak gerçekleşmiştir (Levicki, 2007: 11).

İslam karşıtı söylemler, aşırı sağcı ve şiddet eğilimli bir seviyenin yanı sıra Alman toplumunun genelinden destek görmeye başlayan bir seviyeye de ulaşmıştır. Yapılan çalışmalarda Almanlarda var olan İslamofobik eğilimleri ortaya koymuştur. Örneğin 2002’den beri her iki yılda bir yapılan Mitte çalışmaları, Almaların düşmanca eğilimlerinin Müslümanlara yoğunlaştığını ve bu doğrultuda İslamofobik söylemlerin

giderek arttığını göstermiştir. Araştırmaya göre katılımcıların %50'si kalabalıklaşan Müslüman nüfus nedeniyle Almanya'da kendilerini yabancı gibi hissettiklerini, %40 ise Almanya'ya Müslümanların gelişinin yasaklanması gerektiğini belirtmiştir. Yine katılımcıların %80'i ise AFD ve Pegida gibi aşırı sağcı hareketlere destek verebileceğini söylemiştir (Lewicki, 2007: 11).

4.8. Almanya'nın Yeni İslam Karşıtı Hareketleri: Pegida ve AFD

Almanya'daki İslam karşıtlığı özellikle Arap Baharı sonrası yaşanan göç hareketleri ile birlikte 21. yy'ın başlangıcına oranla çok daha fazla bir artış eğilimine girmiştir. Bu artışı etkileyen ana faktörü ise Suriye gibi ülkelerde yaşanan iç savaşlar sonucunda ülkelerini terk ederek Almanya'ya gelen mülteciler olmuştur. Gelen bu mülteciler de Almanlar açısından bir kriz sebebi haline gelmişlerdir (Demirkaya, 2019: 29). Çünkü bu insanlar Almanya için sosyal, ekonomik ve siyasal olarak birer yük olarak görülmüş ve geldikleri ülkelerde yeni maliyetler yüklemişlerdir. Böylelikle 1990'daki birleşme ve 2008 Küresel Ekonomik Krizin Almanya'da yarattığı sıkıntılara ilaveten bir de Arap Baharı sonrası yaşanan iç savaşların yarattığı göçmen akımlarının da eklenmesi, Almanya açısından yeni külfetler doğurmuştur. Bu durumların sonucu olarakta Almanya'da özellikle son yıllardaki mülteci krizleri sonrasındaki zaman diliminde İslamofobik söylemler ve aşırı sağ gruplar eskisine göre daha da yaygınlaşmıştır. Bu gruplar arasından en dikkat çeken ve en çok destek görenler ise 2013'te kurulan aşırı sağcı popülist bir parti olan Almanya İçin Alternatif (Alternative für Deutschland-AFD) Partisi ile 2014'te kurulan aşırı sağcı bir hareket olan PEGIDA (Batının İslamlaşmasına Karşı Yurtsever Avrupalılar-Patriotische European Gegen Die Islamisierung des Abendländes) hareketi olmuştur.

Tablo 4. Almanya'da aşırı sağ grupların sayısı

Aşırı Sağcı Gruplar	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Neo-Nazi Gruplar	108	107	87	132	153	157
Diğer Aşırı Sağ Gruplar	69	69	65	60	63	64
Şiddet Yanlısı Aşırı Sağ Gruplar	2	2	2	1	1	2
Toplam	179	178	154	193	217	222

Kaynak:<https://de.statista.com/statistik/daten/studie/72665/umfrage/rechtsextremorganisationen-in-deutschland-seit-2006/>

4.8.1. Pegida Hareketi

Yükselen İslamofobi ile birlikte aşırı sağcı partiler ve aşırı milliyetçiler de söylemlerini Müslüman karşıtlığı ve düşmanlığı üzerine kurgulamaya başlamışlardır. Bu noktada Almanya'da "Batı'nın İslamlaşmasına Karşı Vatansever Avrupalılar (PEGİDA)" hareketi oldukça popüler bir hale gelmiştir. Almanya'nın Dresden kentinde "ülkümüzde Müslümanları görmek istemiyoruz" şeklinde sloganlar atarak gösterilere başlayan Pegida hareketi, başlangıçta sadece 300 üyeden oluşan bir hareketken kısa zamanda üye sayısı 20.000'i aşan bir grup haline gelmiştir (Ece, 2019: 75). İslam ve Müslüman nefretinin açıkça görüldüğü gösterilerin yapıldığı eylemlerde Avrupa genelinde camilerin kaldırılması söylemleri açıkça dile getirilmiş, camilere yönelik saldırıların gerçekleşmesi yaygınlık kazanmıştır (Aktay, 2015: 126).

Pegida hareketi ırkçılığı, yabancı düşmanlığını ve İslam karşıtlığını birlikte bünyesinde barındıran bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Son dönemlerde ise Avrupa'da ırkçılıkla alakalı en dikkat çekici oluşumlardan biri haline gelmiştir. İlk olarak Almanya'da ortaya çıkan, daha sonraları ise diğer Avrupa ülkelerinde de yayılmaya başlayan Pegida (Patriotische Europaer Gegen Die Islamisierung Des Abendlandes-Batı'nın İslamlaşmasına Karşı Yurtsever Avrupalılar) hareketi 2014 yılından itibaren dünyanın gündeminde yeni bir fenomen olarak yer almaya başlamıştır (Alkan, 2015: 275). Adından da anlaşılacağı üzere İslamofobi düşüncesi etrafında kendisini şekillendirmiş olan bu hareket, Almanya'da zaten hâlihazırda geçmiş dönemlerden beri var olagelen İslam karşıtlığını daha da arttırmıştır.

Bu hareketin ilk defa ortaya çıkışı ise Almanya'nın Dresden şehrinde Kobani'de YPG ve IŞİD çekişmesi sırasında PKK destekçisi Kürtler ve selefiler arasında çıkan çatışmalar sonrasında olmuştur. O dönem bir grup Alman yaşanan bu durumlardan rahatsız olmuş ve Orta Doğu'da yaşanan çatışmaların yansımalarının Alman topraklarında yaşanmasını protesto etmek amacıyla bir araya gelmiş ve ilk olarak yaklaşık 300 kişilik bir grupla Dresden sokaklarına çıkmıştır. Böylece Pegida, tarih sahnesindeki ilk gösterisini düzenlemiştir. Bu ilk eylemin ardından ise Pegida hareketine katılan Almanlar, düzenli olarak sokaklara çıkmaya ve yeni gösteriler

düzenlemeye devam etmişlerdir. Harekete katılım ise gün geçtikçe artış göstermiş, böylece ilk olarak 300 kişiyle başlayan gösteriler zamanla 25.000 kişinin katılım göstermeye başladığı büyük gösterilere dönüşmüştür (Alkan, 2015: 283).

4.8.1.1. Pegida Hareketinin Kökeni

Ekim 2014 sonu ile Ocak 2015 ortası arasında, Almanya'daki siyasi tartışmalar yeni bir siyasi hareketin, yani "Batı'nın İslamlaşmasına Karşı Yurtsever Avrupalılar'ın (PEGİDA)" hızla ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu hareketin en dikkat çekici hususu ise daha önce siyasi arenada yer almamış olan binlerce Almanın iş birliğiyle ortaya çıkması olmuştur. İlk eylemlerine ise Doğu Almanya'nın Saksonya eyaletindeki bir Alman şehri olan Dresden'de başlamış ve destekçilerinin büyük bir çoğunluğunu ise bu şehirden sağlamıştır (Dostal, 2015: 523).

Pegida'yı kuran insanlar, Hristiyan Demokratları ve Almanya'daki diğer tüm siyasi partileri genellikle eleştirmiş ve bu yönüyle de Almanlar arasında dikkat çekmişlerdir. Ayrıca sıradan insanların ve gerçek muhafazakârlığın Pegida tarafından temsil edildiğini öne sürmüşlerdir. Kısacası Pegida destekçileri, Alman kültürünü ve geleneklerini, kendi halkına yabancılaşmış liberal bir elit ve siyaset kurumuna karşı savunduklarını iddia etmişlerdir.

Pegida hareketinin ana kurucusu Lutz Bachmann'a göre, harekete geçme çağrılarının ilk nedeni yukarıda da bahsetmiş olduğumuz üzere Almanya'daki İslamlaşma hareketleri ve İslam coğrafyasında gerçekleşen olayların Almanya'ya olan yansımaları olmuştur. Bu doğrultuda Orta Doğu ülkelerinde yaşanan sorunların ve çekişmelerin Almanya'ya yansımaları, Alman toplumu tarafından bir tepkiyle karşılanmıştır. Alman toplumundaki var olan bu tepkilerde Pegida'nın ortaya çıkmasını sağlayan önemli etkenlerden biri olmuştur.

Pegida'nın somut olarak sahneye çıkması ise özellikle Almanya'daki PKK terör örgütü sempatanlarının ve destekçilerinin Ekim 2014'ün başlarında Dresden şehir merkezinde Suriye'de bir şehir olan Kobani'ye IŞİD terör örgütünün düzenlediği saldırılarla birlikte düzenlemiş oldukları mitingler sonrasında gerçekleşmiştir. Bu düzenlenen mitingler sırasında Kürtler ve IŞİD taraftarı radikal Müslümanlar karşı karşıya gelmiş ve iki grup arasında birtakım olaylar yaşanmıştır. Bu çerçeveden

hareketle de Müslüman coğrafyasında yaşanan sorunların Alman sokaklarına taşınmasının istenmemesi ve “dini savaşlar” tehlikesine dikkat çekme teması Pegida’yı harekete geçirici ana etmenlerden olmuşlardır (Dostal, 2015: 524).

Bahsetmiş olduğumuz bu gelişmeler sonrasında ise yaşanan bu durumlara bir tepki olarak Bachmann ve ona destek veren arkadaşları, sosyal platformlarda kendi sayfalarını kurmaya başlamışlardır. Bu sayede de hem kurmuş oldukları hareketin reklamını yapmış hem de harekete insanları çekmeye çalışmışlardır. Bu çerçeveden hareketle de yaralanmış oldukları sosyal platformlardan özellikle Facebook sayfası Pegida’nın en büyük mobilasyon aracı olmuştur. Böylelikle insanları; Swastika’nın Nazi sembolü, 1920’lerin sonlarında Alman Komünist Partisi tarafından icat edilen 'Antifaşist Eylem' sembolü ve IŞİD’in iki çağdaş sembolü olmak üzere üç siyasi sembolü çöpe atan bir kişinin piktogramını sembolize eden Pegida hareketine kazandırmaya çalışmışlardır (Dostal, 2015: 524).

Pegida’nın gelişimindeki anahtar tarihler ise şu şekilde gerçekleşmiştir. İlk olarak 11 Ekim 2014’te bir Facebook sayfası açılmıştır. Bu sayede insanlar bir araya getirilmiş ve 20 Ekim’de 350 katılımcıyla Dresden’de İslamlaşmaya karşı ilk mitingini gerçekleştirmiştir. Böylelikle bu hareket sağcı gösterilerin düzenlenmesi açısından da bir ön ayak olmuş ve Aralık 2014’ün başından beri de Almanya genelinde Pegida tarzı mitingler düzenlenmeye başlamış, ancak bu gösterilere katılımcı sayısı Pegida hareketininkine kıyasla genellikle az olmuştur. Sadece Münih, Suhl, Leipzig ve Dippoldiswalde’de katılımcı sayısı 1000’in üzerine çıkmış ve bu mitinglerin hepsi zamanla sonlanmıştır. Dresden mitingine katılanların sayısı ise her hafta artış göstermiş ve 12 Ocak 2015’te en yüksek rakam olan 25.000’e ulaşmıştır.

Pegida, Almanya’nın başka bölgelerinden de bazı destekler görmüş olsa da genel olarak Dresden ve Saksonya merkezli bir hareket olarak kalmış ve Almanya çapında büyük bir destek bulamamıştır. Ayrıca, aşırı sağcı gösterilere karşı dayanışmayı vurgulayan karşı mitinglerde kısa sürede hemen hemen Almanya’nın genelinde başlamıştır. Dresden dışındaki neredeyse tüm şehirlerde düzenlenmiş olan bu mitingler ise Pegida mitinglerine kıyasla daha geniş katılımlar göstermiş ve Pegida mitinglerini gölgede bırakmıştır.

4.8.1.2. Pegida Hareketinin Siyasi Profili

Pegida hareketi, temel olarak İslam karşıtlığını benimseyen bir siyasi profile sahip olmuştur. Her ne kadar kurucuları tarafından İslam karşıtı olmadığı iddia edilmiş olsa da söylem ve eylemlerinde İslam ve Müslüman karşıtlığı kendisini sürekli olarak göstermiştir. Zaten yapılan eylemlerde İslam ve Müslümanlara karşı nefret dolu ifadelerde göze çarpmıştır. Bu çerçeveden hareketle de aslında kendilerini genel bir muhalif hareketmiş gibi göstermeye çalışsalar da esasen hareket, insanları Batı'nın İslamlaşması korkusu ve endişesiyle etrafında toplamayı başarmış ve Alman kültürünün korunması gerektiğini vurgulamıştır. Buna ilaveten İslam hususunun yanı sıra başka konular üzerinde de durmuş ve Alman toplumunun dikkatini bu hususlarda da çekmeye çalışmıştır.

Pegida hareketini savunanlar Pegida'nın sadece İslam'ı eleştirmediği aynı zamanda bazı siyasal partilerin politikalarını ve bazı medya gruplarının tutumlarını da eleştirdiklerini de söylemişlerdir (Ece, 2019: 76-77). Siyasi partilerin ve medya gruplarının tutumlarını da genel olarak İslamiyet ve Müslümanlar üzerinden değerlendirmişlerdir. Örneğin Suriye'den Almanya'ya gelen Müslüman mülteciler Pegida destekçilerini rahatsız etmiş ve Alman hükümeti tarafından bunlara harcanan paraları ve iktidar partisi CDU'nun bu hususla ilgili tutumunu eleştirmiş, ayrıca bu paraların da Almanlara harcanması gerektiğini savunmuşlardır.

Medya hususundaki eleştirilerine bakıldığında zaman ise Pegida Alman ana akım medyasını yalancı olarak adlandırmıştır. Çünkü Pegida'yı savunanların ve eylemlerine katılanların medya tarafından bilinçli olarak yanlış bir şekilde Alman toplumuna aktarıldığını savunmuşlardır. Bu nedenle de Pegida yöneticileri medyadan uzak durma stratejisi benimsemiş ve konuşmama kararı almışlardır. Benimsenmiş olan medyadan kaçınma politikası ise hareketin cazibesini genişletmek açısından önemli bir rol oynamıştır. Medyaya konuşmama stratejisi Pegida'yı zamanla daha gizemli bir hale getirmiş ve bu durumda insanlar arasında bu harekete karşı merakı ve ilgiyi arttırmıştır.

Her ne kadar Pegida, medyayı yalancılıkla suçlamış ve karşıt bir duruş sergilemiş olsa da aslında medya Pegida'nın destek bulmasına ve genişlemesine yardımcı olan bir etmen olmuştur. Pegida hareketinin kullanmış olduğu İslam karşıtı söylemlerine bakıldığında Alman medyasının da bu söylemlere bir katkısı olmuştur.

Avrupalı insanların büyük bir çoğunluğu İslam ile terör arasında ayrım yapmayan bir tutum sergilemiş, medyada bu tutumların ekmeğine yağ sürmüştür. Toplumlarda İslam'a karşı bir korku gelişirken insanlar yaşadıkları işlerini kaybetme, ekonomik sıkıntılar yaşayabilme gibi sosyo-ekonomik problemlerin kaynağı olarak Müslümanları görmüştür. Pegida hareketi de bu ortamdan beslenerek başlangıçta sadece Dresden'de ortaya çıkmasına karşın sonraki dönemlerde Almanya'nın diğer şehirlerinde ve Avrupa'nın diğer ülkelerinde de kendisine yer bulmuştur. Bu sayede de Dresden'de kurulan Pegida için yapılan destek biraz daha yerelden çıkmaya ve yayılmaya başlamıştır. Hatta bu desteklerin arasına Alman parlamentosundan bazı üyelerde katılmaya başlamış ve birçok yerel ve ulusal politikacı Dresden'de Pegida yöneticilerini ziyaret etmişlerdir.

Siyasi duruş ve talepler açısından Pegida kurucuları, ilk ortaya çıktıkları zaman daha farklı bir stratejisi benimsemiş ve herhangi bir talepleri de olmamıştır. Ancak başlangıçta talepkâr bir hareket olarak çıkmamış olsalar da zamanla bazı taleplerde bulunmaya başlamışlardır. Aralık 2014'te toplam 19 talebin olduğu bir liste yayınlamışlardır (Dostal, 2015: 525). Bu taleplerde; Hristiyan kültürünün savunulması, hükümet tarafından kontrollü bir göç politikasının benimsenmesi, siyasi sığınma konularında karar vericilerin daha seri bir şekilde hareket etmesi, reddedilen sığınmacıların Almanya'dan sınır dışı edilmesi, güvenlik kuvvetlerine daha fazla harcama yapılması, göç konularında referandum yoluyla halka sorularak hareket edilmesi gibi isteklerden oluşmuştur (<http://www.i-finger.de/pegida-positionspapier.pdf>). Her ne kadar İslam ve Müslüman karşıtı bir hareket olarak ortaya çıkmış olsa da ilk taleplerinden de anlaşılacağı üzere başlangıçta İslam'ı direkt olarak teolojik ve farklılıklar temelinde eleştirmekten uzak durmuşlardır. Ancak dolaylı yoldan İslam karşıtlığını devam ettirmeyi de sürdürmüşlerdir. Bunu da özellikle Müslüman göçmenler üzerinden Alman anayasasına aykırılıklar ve Alman toplumunun olanaklarının engellenmesi bağlamında yürütmüş oldukları eleştiriler ve gösteriler vasıtasıyla gerçekleştirmişlerdir.

2014'ün sonuna kadar Pegida hareketi, Almanların gerçek ve hayali her türlü İslam'a ve Müslümanlara karşı eleştirilerinin sokak mitinglerine entegre edilmesini sağlamıştır. Ayrıca hareketin takındığı tutumlarda giderek daha sertleşmeye başlamıştır. Örneğin başlangıçta İslam teolojik temelde eleştirilmezken, artık teolojik temellerde sert bir bakış açısıyla İslam ve Müslümanlar eleştirilmeye başlanmıştır

(Dostal, 2015: 525). Bu bağlamda yapılan mitinglerde de yeni yeni gündemler ve talepler yer almaya ve daha radikal taleplerde bulunulmaya başlanmıştır.

2015 yılına gelindiğinde ise Pegida hareketi ana akım medya ile iletişim kurmama ilkesinden vazgeçmiş ve hareketin üyeleri medyaya röportajlar vermeye başlamıştır. Pegida'nın kurucu üyesi olan Lutz Bachman bir Alman dergisine ilk röportajını vermiş ve bu derginin kapağında da kendisinin Hitler kılığına girmiş bir kapak resmi yayınlanmıştır. Böylelikle her ne kadar Pegida kurucuları oluşumu ırkçı bir hareket olarak tanımlamamış olsalar da başındaki kişinin Hitler kılığına girerek fotoğraf vermesi bu hareketin aslında ırkçı bir anlayışa sahip olduğunu göstermiştir.

Bachman'ın dergi fotoğrafı olayından sonra Pegida hareketi içinde bazı sorunlar baş göstermeye başlamış, ayrıca kurucular arasında da liderlik ve söylem konusunda bir çekişme oluşmaya başlamıştır. Tabi bu durum Pegida destekçilerini de etkilemiş, bazı bölünmelere sebep olmuş ve sonuç olarakta Pegida'nın liderlerinden olan Kathrin Oertel hareketten ayrılmıştır (Dostal, 2015: 526).

Daha sonraki yıllarda ise Oertel söylemlerinde değişikliğe gitmiş ve daha çok dış politikayla alakalı eylemlerde görünmeye başlamıştır. Yani kısacası Oertel'in siyasi görüşünde belirgin bir dönüşüm yaşanmıştır. Almanya'daki Müslüman topluluklardan da ayrıca Pegida dönemlerinde yürütmüş olduğu nefret kampanyaları nedeniyle de özür dilemiştir (Dostal, 2015: 526). Oertel'in bu politik düşünce değişimi ise Pegida'da çok büyük olmamak kaydıyla yeni ayrılıklar yaratmıştır.

Yaşanan bu ayrılıklara ve destekleyenlerdeki azalışa rağmen Pegida'nın Dresden mitingleri ise devam etmiştir. Popülaritesini yavaş yavaş kaybetmeye başlamış olduğu bu dönemlerde Hollandalı aşırı sağcı Geert Wilders'ın mitinglere konuk olarak çağrılması ve Paris'te gerçekleşen Charlie Hebdo saldırısı ise harekette kısa süreli yükselişler yaratmıştır. Ancak tüm çabaya rağmen Pegida eski seviyesine ulaşamamıştır.

Nihayetinde Pegida hareketi zamanla eski etkinliğini ve yaygınlığını kaybetmeye başlamış ve arzulamış olduğunun aksine Almanların geneline de hitap edememiştir. Ayrıca son düzenlediği mitingleri ise bölgesel bir hareket olarak kalmış ve Dresden dışını da pek fazla çıkamamıştır.

Pegida'nın profilinin yanı sıra bu oluşumu destekleyenlerin profiline de baktığımız zaman ise Pegida hareketinin destekçileri genel olarak orta ekonomik sınıfa mensup, iyi eğitim düzeyine sahip, meslek sahibi olan, çoğunluğu erkeklerden oluşan, hiçbir partiye sempatisi ve bağlılığı olmayan, Dresden veya Saksonya Eyaleti'nde yaşayan, yaş ortalamaları genellikle 48 olan Almanlardan oluşmuştur (Alkan, 2015: 284).

4.8.2. Almanya İçin Alternatif Partisi (Alternative Für Deutschland-AFD)

Almanya İçin Alternatif Partisi (AFD) siyasi hayatına eski Hristiyan-Demokrat Partisi (CDU) üyesi ekonomi profesörü Bern Lucke, muhafazakâr düşünceye sahip bir yorumcu olan Alexander Gauland ve Konrad Adam tarafından 6 Şubat 2013'te kurulmasıyla başlamıştır. Aşırı sağ ideolojinin Almanya'daki temsilcisi olan ve muhafazakâr, gelenekçi, ırkçı bir anlayışa sahip olan AFD'nin başlangıçtaki kuruluş düşüncesi ise 2008 Küresel Krizi sonrasında Alman hükümeti tarafından başta Yunanistan olmak üzere bazı AB ülkelerine yapılan yardımlara karşı yürütülen eleştiriler ve gösteriler çerçevesinde şekillenmiştir. Bu düşünceler sonrasında da 2013 yılındaki seçimlerde bir alternatif olarak Alman seçmenin desteğini alabilmeyi amaçlamıştır.

AFD Partisi, Nazilerden sonra Almanya'da kurulmuş olan ilk aşırı sağcı parti olmamıştır. Almanya'nın geçmiş siyasi tarihine bakıldığında birçok aşırı sağcı parti Alman siyasetinde kendisine yer bulmuştur. Ancak bu partilerden hiçbirisi AFD ile kıyaslandığında genel seçimlerde kayda değer başarılar elde edememişlerdir. Bu hususta birkaç örnek vermek gerekirse; eski bir Nazi askeri olan Friedrich Thielen tarafından 1964'te kurulan aşırı sağcı Almanya Ulusal Demokratik Partisi (NPD), o dönemlerde yapılan eyalet seçimlerinde birkaç başarı elde etmiş olmasına karşın; 1969'daki genel seçimlerde hüsrana uğramıştır (Hanağası, 2021: 142). 1983 yılında kurulmuş olan Die Republikaner (REP) isimli bir başka aşırı sağcı parti ise Batı Almanya'daki bölgesel seçimlerde bazı başarılar elde etmiş, ancak Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesi sonrasında dağılmıştır. 1987'de kurulan Alman Halk Birliği (DVU) ise 1998'deki eyalet seçimlerinde %13 'lük bir oy oranı yakalamasına karşın bu oranları genel seçimlerde yakalayamamıştır.

Almanya'nın en yeni ve genç aşırı sağcı partisi AFD ise kuruluşunu takiben girmiş olduğu ilk genel seçimlerde, %5 olan barajın altında kalmış ve parlamentoya herhangi bir üye sokamamıştır. Ardından 2014'te yapılan Avrupa Parlamentosu seçimlerinde ise %7,1'lik bir oy oranı yakalamış ve Avrupa Parlamentosuna üye sokabilmiştir.

AFD yükselen bu trendini 2017'deki genel seçimlerde de devam ettirmiştir. O yıl içindeki yapılan seçimlerde o zamana kadarki en büyük başarısını elde etmiştir. Özellikle Dresden ve Leipzig gibi Doğu Alman şehirlerinden aldığı oylarla %12,6'lık bir oran yakalamış ve Alman Parlamentosu'nda 94 milletvekili sandalyesini kazanmıştır. Aynı zamanda bu sayı Alman siyasi tarihinde bir aşırı sağcı partinin elde ettiği en yüksek milletvekili sayısı olmuştur. 2019'daki Saksonya ve Brandenburg eyalet seçimlerinde ise bir önceki seçimlere göre oylarını 3 kat arttırmış ve yükselişini devam ettirmiştir (Çakır, 2020: 18). AFD, bu seçimlerin her ikisinde de ikinci parti olmuş ve %20'li oy oranlarına ulaşmıştır (Hanağası, 2021: 144).

Tablo 5. 2017 Almanya genel seçim sonuçları

Parti	Aldığı Oy	Oy Oranı (%)	Milletvekili Sayısı	Önceki Seçime Göre Milletvekili Değişimi	Önceki Seçime Göre Oy Değişimi (%)
CDU	12.447.656	26,8	200	-55	-7,4
SPD	9.539.381	20,5	153	-40	-5,2
AFD	5.878.115	12,6	94	+94	+7,9
Die Linke	4.297.270	9,2	69	+5	+0,6
Grüne	4.158.400	8,9	67	+4	-0,5
CSU	2.869.688	6,2	46	-10	-1,2

Kaynak: <https://www.bundeswahlleiter.de/en/bundestagswahlen/2017/ergebnisse/bund99.html#stimmmentabelle13>

2008 Ekonomik Krizi ile birlikte Avrupa'nın genelinde olduğu gibi Almanya'da da aşırı sağ fikirlerde bir artış yaşanmış ve bu durum Alman halkı nezdinden de kendisini göstermiştir. Siyasi hayatının başlangıç evresinde AB karşıtı olarak boy gösteren AFD'nin söylem ve politikaları ise özellikle 2015'ten itibaren İslam ve göçmen karşıtlığına dönüşmüştür. Almanya'ya gelen Müslüman göçmen

sayısındaki artış, bu dönüşümü tetikleyen temel etken olmuştur. Yaşanan bu gelişmeler sonrasında Almanya'daki aşırı sağcı kesimin desteğini giderek arttırmış olan AFD, İslam'ı ve Müslümanları Almanya için bir "tehlike" olarak görmüş ve insanları bu tehlikeye karşı hareket etmeye davet etmiştir.

AFD'nin benimsemiş olduğu İslamofobik düşünceler kendisini partinin programında da göstermiştir. Parti programında; Almanya'ya gelen Müslüman göçmenlerin AB hukukunun kendilerine tanıdığı hakları istismar ettikleri, Alman toplumunun güvenliğinin tehlikede olduğu ve bu nedenle sınırların Müslümanlara karşı kapatılması gerektiği ve daha fazla Müslüman'ın Almanya'ya alınmaması gerektiği belirtilmiştir. Almanya'daki en kalabalık Müslüman azınlık olan Türkler de AFD'nin İslam karşıtı anlayışından nasibini almış ve parti programında Türklerin Almanya'daki tüm hak ve imtiyazlarının sonlandırılması gerektiği söylemi yer almıştır. Bunların yanı sıra kamusal alanda başörtüsüne karşı olduğunu sürekli belirtmiş; Almanya'da görev yapan Müslüman din adamlarının da kamusal hizmetlerinin sınırlandırılmasını istemiştir (Hanağası, 2021: 145). Bununla birlikte okullarda İslami temelli dini eğitimlere karşı çıkmış ve Müslüman toplumların Almanya açısından tehlikeli oldukları düşüncesinden hareketle dini eğitim verme ve alma haklarının sonlandırılması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca parti programında "İslamcı terörizm" terimi kullanılarak İslam dini terör ile özdeşleştirilmiş, bu nedenle de İslam ve Müslümanlara karşı önlemler alınması gerektiğini belirtmiştir (https://www.afd.de/wp-content/uploads/sites/111/2017/04/2017-04-12_afd_grundsatzprogramm-englisch_web.pdf).

AFD'nin İslamofobik tutumu kendisini partinin yöneticilerinin söylemlerinde de göstermiştir. Örneğin partinin başkan yardımcısı olan Betrix von Stroch İslam'ın "siyasal bir ideoloji" olduğunu açıkça belirtmiş ve Almanya'da yerinin olmadığını ifade etmiştir (Demirkaya, 2019: 39). Partinin lideri olan Alexander Gauland ise özgürlüklerin İslam'da yeri olmadığını iddia etmiştir. Ayrıca İslam'ın Alman devletini ele geçirebilecek bir potansiyele sahip olduğunu ve Almanya açısından bir tehlike oluşturduğunu savunmuştur. Buna ilaveten İslam ile şiddeti bir arada tutarak; terörün kökeninin İslamiyet'e dayandığı iddiasında da bulunmuştur.

Genel olarak değerlendirildiğinde AFD, sosyal ve siyasal politikalarını tek dil, tek din ve tek etnik yapı ilkelerine dayanan ırkçı bir anlayış çerçevesinde

şekillendirmiştir (Demirkaya, 2019: 38). Bu anlayıştan hareketle de her zaman Almanya'ya farklı kültürlerden insanların gelmesine ve ülkedeki farklı kültürlerin varlığına karşı çıkmıştır. Bu güne kadar gelmiş olanların ise Almanlaştırılarak asimile edilmesini savunmuştur. Bu bağlamda, Alman kültürünü ön plana alarak ve Almanlara ile kıyaslayarak Müslümanların farklılıklarını vurgulamış ve İslam'ın Almanya'nın bir parçası olmadığı fikrini savunmuştur. Ayrıca gelen Müslüman göçmenlere karşıda sert politikalar benimsemiş, Almanya'nın sınırlarının Müslümanlara açılmaması gerektiğini savunmuştur. Bunun içinde güvenlik önlemlerinin daha da sıklaştırılmasını ve gelen Müslüman mültecilerinde sınır dışı edilmeleri gerektiği fikrini benimsemiştir.

4.8.2.1. AFD'nin Kökeni

Yakın zamana kadar Batılı ülkelerin birçoğunun tersine Almanya'daki aşırı sağ partiler, arkalarında büyük kitleler ve destekler bulamamıştır (Demirkaya, 2019: 35). Çünkü Nazi Almanyası döneminde yaşanan olaylar ve bu olayların yaratmış olduğu sonuçlar Alman toplumu üzerinde büyük etkiler bırakmıştır. Bu nedenle de herhangi bir aşırı sağ ideoloji Almanlar arasında hep Nazi dönemlerini hatırlatmıştır. Ancak bu durum 2000'li yıllardan itibaren değişmeye başlamış ve Avrupa'nın genelinde olduğu gibi Almanya'da da aşırı sağ yükselişe geçmiştir. AFD partisi de önceki kurulmuş olan aşırı sağcı partilerle kıyaslandığında bir farklılık göstermiştir. Çünkü AFD Almanya'daki parti sisteminde yeni sağın uzun süreli zayıflığını ortadan kaldıran ve siyasal alanda yeniden canlanabileceği umudunu yaratan, bunu örgütleyen tek parti olmuştur (Salzborn, 2016: 57).

AFD'nin siyasi tarihi ise resmi olarak 6 Şubat 2013'te düzenlenen toplantı sonrasında başlamıştır. Her ne kadar İslam ve Müslüman karşıtı bir parti olsa da ilk ortaya çıkışı Euro bölgesi ve AB ülkelerine verilen desteklere karşı yürütülen muhalefetlik çerçevesinde gerçekleşmiştir.

İlk olarak 2013 yılındaki bölgesel seçimlerde Aşağı Saksonya'da serbest seçmenler ile alternatif seçmenler arasında bir iş birliği girişiminde bulunulmuş ancak bu girişim anlaşmazlıklar nedeniyle başarılı olamamıştır. Bu durumun üzerine de 2008 krizi sonrasında ekonomik olarak kötü durumda olan Yunanistan'a borç verilmemesi gerektiği fikrini savunan bazı siyasetçilerin önderliğinde AFD kurulmuş ve Alman

siyasetine yeni bir parti olarak dâhil olmuştur (Demirkaya, 2019: 35). Bu çerçeveden hareketle de Şubat 2013'te siyasi hayatına başlayan AFD, kendisini Alman toplumu için adeta bir taze kan olarak tanımlamıştır. Euro karşıtı bir parti olarak kurulduğu ilk günden beri de dikkat çeken söylemlere imza atmıştır.

AFD'nin kurulmasıyla birlikte milenyumdan sonraki sağ kanat içerisinde kendisini Nazizm'den ayıran, aynı zamanda da yeni sağın tüm kavram setini bir dünya görüşü olarak bünyesinde toplayan yeni bir siyasal güce tanıklık edilmiştir (Meç, 2018: 69). Ortaya çıkan bu siyasal harekette kendisini Almanya'daki siyasi partilerin politikalarına ve bu politikalardan memnun olmayan seçmenlere yönelik bir alternatif olarak göstermiştir. Özellikle muhafazakâr, sağcı ve liberalizmi savunan kesimlerin mevcut partilere yönelik güvensizlikleri ve bu alanda var olan boşluk sayesinde de AFD kendisine destek bulabileceği bir zemin elde etmiştir (Ciechanowicz, 2017: 1). Alman toplumu için bir alternatif olma görüşü aracılığıyla da parti kendisini sessiz çoğunluğun sesi, gerçek halkın temsilcisi olarak ortaya koymuştur (Decker, 2016: 7).

Siyasi yolculuğundaki ilk seçim deneyimini ise 2013 yılında yapılmış olan genel seçimlere katılarak gerçekleştirmiştir. Fakat girmiş olduğu bu seçimde barajın altında kalarak parlamentoya üye gönderememiştir. Bir sonraki yıl gerçekleştirilmiş olan Avrupa Parlamentosu seçimlerinde ise %7 lik bir oy oranı almış ve Avrupa Parlamentosu'ndan iki sandalyeyi kazanmıştır (Demirkaya, 2019: 37). Böylelikle AFD, dikkatleri yavaş yavaş üzerine çekmeye başlamıştır.

4.8.2.2. AFD'nin Siyasi Profili

AFD kendisini muhafazakâr, milliyetçi ve liberal bir kimliğe sahip bir parti olarak tanımlamıştır. Asıl hedefini ise Almanya'yı yabancı kimliklerden arındırarak şekilde yeniden şekillendirip köklerine geri döndürmek olarak belirlemiştir. AB çatısı altında yapılan anlaşmaları ulusal egemenliğe birer tehdit olarak görmüş ve bu doğrultuda AB merkezli bir yönetim anlayışına ve devlet düzenine de karşı çıkmıştır. Özellikle ekonomik alanda ulusal politikalarla hareket edilmesi gerektiğini savunmuş ve bir ulusüstü kuruluşa bağlı olarak hareket etme anlayışını da reddetmiştir (Demirkaya, 2019: 37-38).

AFD siyasi ve sosyal açıdan temel olarak tekçi bir yapıya sahip bir ırkçılığı yani yukarıda da ele aldığımız üzere tek dilli, tek dinli ve tek etnik yapılı bir ırkçılık anlayışını benimsemiştir. Bu çerçeveden hareketle de çokkültürlülüğe ve bu doğrultuda gerçekleştirilecek olan uygulamalara da karşı çıkmıştır. Çünkü çokkültürlülüğün ortak tarih anlayışına ters olduğunu ve bu durumunda aidiyet duygusuna zarar vereceğini savunmuştur. Bu nedenle de yabancı karşıtı bir politika benimsemiş, yeni yabancıların Almanya'ya gelmemesi gerektiğini ve önceden gelmiş olanların ise asimile edilmesi gerektiği fikirlerini benimsemiştir. Ayrıca Almanya'ya gelmiş yabancılar içinde Alman kültürünün ve dilinin benimsenmesi gerektiğini de vurgulamıştır.

AFD, göçmenler hususunda da katı bir tutum benimsemiştir. Ülkeye göçmenlerin alınmasına sürekli olarak karşı çıkmış ve Alman sınırlarının göçmenlere karşı tamamen kapatılması gerektiğini savunmuştur. Yani kısacası sıfır göçmen politikası benimsemiştir. Buna ilaveten göçmenlerin korunma durumuna bakılmaksızın her türlü aile birleşimine de karşı çıkan bir politika benimsemiştir (Demirkaya, 2019: 38-39). Bu bağlamda Alman anayasasında bu hususla alakalı maddelerin ve göç yasasının yeniden düzenlenmesi gerektiğini savunmuştur. Ayrıca ülke sınırlarının güvenliğinin ve göçlere karşı önlemlerin artırılmasını ve Almanya'ya önceden gelmiş bulunan göçmenlerin de sınır dışı edilerek geldikleri yerlere geri gönderilmeleri anlayışını benimsemiştir.

İslamiyet'le alakalı anlayışına baktığımızda ise her ne kadar ilk çıkış noktası Euro ve AB karşıtı bir anlayış olsa da İslam ve Müslüman karşıtlığı AFD'nin bünyesinde hep var olmuş olan bir olgu olmuştur. Bu iki husus arasındaki tek fark ise 2015 yılına kadar AB karşıtı politikalar daha ön planda ve görünür olmuştur. Fakat 2015 yılından itibaren güncel gelişmelerle birlikte İslam karşıtı politikalar daha çok ön planda tutulmuş ve temel görüşlerde bu anlayış etrafında şekillendirilmiştir. "İslam Almanya'ya ait değil!" sloganı ile Almanya'da aşırı sağ kesimin oylarını kazanmaya başlayan AFD, İslam'ı ve Müslümanları Almanya için bir tehlike olarak görmüş ve İslamiyet ile alakalı bütün dini sembollerin de yasaklanması gerektiğini savunmuştur (Demirkaya, 2019: 38). İslam düşmanı olan AFD, Müslümanların dini ibadetlerini yerine getirmeleri esnasında gerekli olan unsurlara da saygısız bir yaklaşıma sahip olmuştur. Örneğin camilerin kapatılması, ezanın okutulmaması, Müslüman ülkelerden görev için imamların gelmemesi, başörtüsünün yasaklanması, Müslümanlara dini haklar tanınmaması gibi fikirler benimsemiştir (Demirkaya, 39-40).

AFD'nin siyasi profiline ilaveten destekleyenlerin profilini de kısaca incelediğimizde ise özellikle Suriye iç savaşı sonrasında Suriyelilerin Almanya'ya gelmelerine karşı çıkan ve bu noktada iktidardaki CDU partisini eleştiren kesim tarafından oy almayı başarmıştır. Oy vermiş olan seçmenin yarısından fazlası ise 45 ile 69 yaş aralığındaki insanlardan oluşmuştur (Demirkaya, 2019: 44). Buradan da anlaşılacağı üzere hem genç kesime hem de çok yaşlı kesime hitap edememiştir.

Seçmen profiline cinsiyet açısından bakıldığında ise Almanya'daki milliyetçi, muhafazakâr ve gelenekçi ideolojilerin destekçileri geçmiş yıllarda da genellikle erkeklerden oluşmuştur. AFD'de de bu görüşle paralel olarak en çok erkeklerden destek bulmuştur. AFD'ye oy verenler arasında kadın seçmenlerin oranı %9,2 iken; erkek seçmenlerin oranı ise %16,3 şeklinde gerçekleşmiştir (Thiel, 2018: 5).

Eğitim düzeyi hususunda değerlendirildiğinde ise genel olarak yüksek öğrenim mezunu kişilerden oluşmamıştır. Alman Seçim Araştırması Grubu'nun verilerine göre AFD seçmeninin sadece %7'si yüksek öğrenim mezunu kişilerden oluşmuştur (Demirkaya, 2019: 46). Buna karşın ortaokul ve lise mezunları ise AFD seçmeninin büyük bir çoğunluğunu oluşturmuştur. Meslek grupları açısından ele alındığında ise birçok farklı mesleğe sahip Almandan oy alabilmiş, bunların arasından en çok işçi kesiminden destek görmüştür.

4.9. Ayrımcı Tutumlar Işığında Almanya'daki Müslümanların Karşılaştığı Problemler

Orta Çağ dönemlerinden beri İslamiyet ve Müslümanlar ile bir mücadele içerisinde olan Batı dünyasının İslam'a karşı bakışı da o dönemlerde biçimlenmiştir (Bakır, 2018: 12). Alman toplumu da bu şekillenmeden etkilenmiş ve İslam Medeniyetini bir rakip olarak görerek ona karşı siyasi, teolojik ve kültürel temellere dayanan ön yargılar oluşturmuştur. 20. yy'dan itibaren gelişen İslam karşıtlığında ise Almanya'ya gelen Müslüman göçmenler ve 11 Eylül saldırıları başat bir rol oynamıştır. Artan bu karşılık ile birlikte de 1950'li yıllardan itibaren ülkeye gelmekte olan Müslümanlara yönelik ayrımcı ve ötekileştirici tutumlar sergilemişlerdir. Radikal terör örgütlerinin özellikle Avrupa ülkelerinde gerçekleştirdiği eylemleri de Almanya'da Müslüman toplumlara yönelik bu tutumların ve ön yargıların daha da artmasını sağlamıştır. Böylelikle bu durumların sonucu olarak gün geçtikçe

Müslümanlara duyulan korku, nefret, ön yargı ve düşmanlığı içerisinde barındıran İslamofobik düşünce de artışa geçmiş ve özellikle de aşırı sağcı partilerin yükselişini ve bu partileri destekleyenlerin sayısının artışını sağlamıştır. 2011 yılındaki iç savaş sonrasında Suriye’den yaşanan göç hareketleri de Almanya’daki aşırı sağcı ırkçılarla Müslümanlar arasındaki var olan gerginlikleri daha da tırmandırmıştır (Bakır, 2018: 12). Bu yaşanan gerginlikler de kendisini giderek şiddet hareketlerine dönüştürmeye başlamıştır. Bu bağlamda Müslümanlara yönelik sözel ve fiziksel şiddet oranları Almanya’da artış göstermiş, aşırı sağcı Almanlar tarafından özellikle camilere ve Müslüman mezarlıklarına saldırılar düzenlenmiştir.

Müslümanlar Almanya’da eğitim ve iş hayatı gibi sosyal alanlarda birçok ayrımcı ve ötekileştirici davranışlarla karşılaşmışlardır. Buna ilaveten kamusal alanda da saygısız tutumlara maruz kalmışlardır. Bu iki durumda aslında Almanya’da İslamofobinin endişeli bir duruma geldiğini göstermiştir (Bakır, 2018: 13). Tabi bu sürecin gelişiminde medyanın da büyük bir rolü olmuştur. Alman medyası tarafında sürekli olarak bir İslam tanımı yapılmış ve insanlara da İslam’ın bu tanım üzerinde aktarılması sağlanmıştır. İslam sürekli olarak “radikalci”, kadınları ikinci sınıf olarak gören, gerici ve şiddet yanlısı bir din” olarak gösterilmiş, ayrıca Müslümanlar da “birer terörist” olarak Almanlara dayatılmıştır. Bu durumun bir sonucu olarakta Müslümanlar Almanya’da istenmeyen kişiler olarak ilan edilmiş ve ülkeye gelişlerinin de engellenmesi gerektiği düşüncesi hâkim olmuştur. Ayrıca İslam Dininin kendi değerlerine uymadığı bu yüzden Müslümanlara ait her türlü dini yaşantının yasaklanması gerektiği düşüncesi savunulmuştur.

Eğitim ise Müslümanların Almanya’da yaşamış oldukları bir diğer sorun olmuştur. Genellikle göç alan ülkeler, gelmiş olan göçmen çocukların kendi ulusal sistemlerine entegre ederek eğitim verilmesini tercih etmişlerdir. Bu duruma karşın bu çocukların aileleri ise çocuklarının geldikleri ülkenin baskın kültürünü almamalarını ve kendi öz kültür ve değerlerine göre yetiştirilmelerini istemişlerdir. Çünkü bu sayede evlatlarının giderek yabancılaşmamasını ve kendi kültürlerinden kopmamalarını istemişlerdir.

Almanya’da yerli ve yabancı çocuklar eğitim konusunda genellikle eşit haklara sahip olamamışlardır (Bakır, 2018: 13). Zaten ekonomik açıdan daha iyi durumlarda olan Alman ailelerin çocukları en geniş eğitim ve öğretim haklarından rahatça

faýdalanırken; buna karşı genellikle fakir olan Müslüman göçmen çocukları ise bu haklardan yararlanamamış ve genel olarak iyi bir meslekle kavuşamamışlardır. Zaten Alman eğitim sistemide ülkeye gelen bu yabancı çocukların daha iyi mesleki kariyerlere ulaşabilmeleri yerine ülkenin sanayisini ön planda tutan bir tutum sergilemiştir. Bu gibi nedenlerde dolayı da göçmen ailelerin çocukları genellikle işçi yetiştiren ve küçük çaplı mesleki eğitimler veren okullara gitmişlerdir. Böylece bu çocuklar arzu ettikleri istikamette eğitim hayatlarına devam edememişlerdir (Bingöl, 2006: 104-107).

Temel eğitime ilaveten dini eğitimde de bazı problemler yaşanmıştır. Hristiyanlığın hâkim olduğu Almanya’da İslam, günümüzde ikinci en büyük din konumuna gelmiştir. Ülkede ikinci en büyük dine mensup Müslüman öğrencilerin dini eğitimlerinin önünde ise birtakım engeller bulunmaktadır (Bakır, 2018: 14). Müslümanlar her zaman kendi çocuklarının İslam örf ve adetlerine göre ve kendi kültürlerine göre yetişmesini istemişlerdir. Bu bağlamda da bu çocuklarının dini eğitimlerinin sağlanması açısından birçok cami derneği ve İslami organizasyonlar çalışmalar yürütmüştür. Fakat her ne kadar bu yönde çalışmalar yapılmış olsa da istenilen şekilde verimli bir dini eğitim düzeni kurulamamıştır. Bu nedenle de her ne kadar Müslüman toplumlar, çocuklarının kendi öz dinlerine yabancılaşmaması için okullarda zorunlu ders olarak İslami eğitim verilmesini talep etmişlerse de bu talepleri karşılık bulmamıştır (Adıgüzel, 2010: 60-61). Almanların ders olarak okutulacak İslami müfredatın kendilerine göre aykırı olabileceği düşüncesi ise bu hususta engel oluşmasındaki en önemli sebepler olmuşlardır (Aşıkoğlu, 2005: 27).

Almanya’da yaşayan Müslümanların eğitim alanında yaşadıkları bu sıkıntılar, ikinci ve üçüncü kuşaklarda bir kimlik sorunu yaratmış ve bu sorunun giderek derinleşmesine neden olmuştur (Bakır, 2018: 15). Tarih boyunca her birey içerisinde kendi öz kültürünü, değerlerini ve inançlarını barındırdığı bir aidiyet hissiyatına sahip olmuştur. Bu aidiyetlikte, kişisel ve toplumsal gelişimi besleyen en önemli etmenlerden biri olmuştur. Ancak ekonomik, siyasi veya doğal sebepler sonucunda gerçekleştirilen göçler sonrasında Almanya’ya gidilmiş olması ve Müslümanların bu ülkede yaşamaya başlamasıyla özellikle sonraki kuşaklardaki bu aidiyetlik duyguları körelmiş, ayrıca aidiyetlik hissettikleri toplumlara ve öz değerlerine de giderek yabancılaşmışlardır. Yaşanan bu süreçte bir kimlik sorunu ortaya çıkarmıştır.

Yaşanan bu süreçler içerisinde Alman ve Müslüman topluluklar açısından entegrasyon hususunda da sıkıntılar yaşanmıştır. Entegrasyon kelimesi Almanlar ve Almanya’da yaşayan Müslümanlar için farklı anlamlar taşımıştır. Oluşan bu farklılıkta iki toplum açısından problemler oluşturan en temel sorunlardan biri olmuştur. Almanlar açısından entegrasyon kelimesi gelen bütün yabancıların git gide Almanlaşarak bir Alman gibi düşünebilmesi, hareket edebilmesi ve yaşayabilmesi anlamına gelmişken; Müslümanlar açısından ise kültür ve inançlarını, değerlerini koruyarak yasalara uygun bir şekilde geldikleri ülkede yaşamak anlamında kullanılmıştır (Bakır, 2018: 11).

Alman toplumuna göre sosyoekonomik bağlamda dezavantajlı olan Müslümanlar, bu ülkedeki yaşamları süresince dil problemiyle de karşılaşmışlardır. Özellikle Müslüman toplumların dini önderlerinin Almanca bilmeyişi Müslümanların sorunlarını anlatma açısından bir engel yaratmıştır ve bu nedenle de kendilerini ifade edebilme hususunda zorlanılmıştır.

Tüm bu sorunlara rağmen Almanların kendilerine yönelik ayrımcı ve ötekileştirici tutumlarına maruz kalan bazı Müslümanlar, Almanların bu tutumlarına karşı tepki oluşturmak ve birlikte hareket etmek amacıyla bir araya gelerek; kendi dini, kültürel ve etnik kimliklerine daha sıkı sahip çıkmışlardır. Fakat bu durum Almanya’da yaşayan tüm Müslümanların geneline yayılamamış ve Müslümanların İslam Dinine mensup kişiler olarak bir olma ve beraber hareket etme düşüncesinden ziyade; grupların etniksel olarak dağıldığı ve herkesin kendi kabuğuna çekildiği bir ortam yaratmıştır. Bu durumda Müslümanların ayrımcı ve dışlayıcı davranışlar sergileyen Almanlara karşı güçsüz olmasına ve tepkisiz kalmasına; böylelikle ezilmelerine sebebiyet vermiştir.

5. SONUÇ

İslamofobi uzun yıllardan beri var ola gelen dışlayıcı, ayrıştırıcı ve ötekileştirici unsurları bünyesinde barındıran bir düşünce kalıbıdır. Kökeni Xenophobi'ye dayanan İslamofobi düşüncesi çok kültürlü bir dünya yapısını reddeder. Kendisinden olmayana karşı duyulan korku ve nefret ise zamanla fiziksel ve sözel şiddet eylemlerine dönüşebilmekte ve bu eylemlerde meşrulaşabilmektedir. Küreselleşen dünyada medya ve teknolojik gelişmelerin de sayesinde özellikle son zamanlarda adı çok daha fazla dillendirilmeye başlanmıştır.

Kökenleri çok önceki yıllara dayanan İslamofobi, Batı dünyasının kendi kimliğini inşa etme sürecinde bilinçli şekilde bir "öteki" yaratmak amacıyla sürekli güncel tutulmuş olan bir kavramdır. İslam, Avrupalı kimliği ve birlikteliğinin tarihte ilk olarak ortaya çıktığı zamanlardan bu yana hep öteki olarak konumlandırılmıştır. Zaman zaman bu ötekinin yerini başka kavramlar almış olsa da İslam Avrupalılar açısından ebedi bir öteki olmuştur. Bu çerçeveden hareketle de İslam'a sürekli bir tehdit bakış açısıyla yaklaşılmıştır. İslamiyet'in Batılılarca bir tehdit olarak algılanması İslam'ın Arap yarım adasında ilk ortaya çıkışından sonra hızla farklı kıtalarda da yayılmasıyla başlamıştır. İslam Dini kısa sürede Kuzey Afrika, Batı Asya hatta Batı Avrupa gibi bölgelerde de görülmeye başlanmıştır. Özellikle Endülüs'ün ve Doğu Roma'nın topraklarının Müslümanlarca fethedilmesi, Avrupa toplumlarında büyük bir endişe yaratmış, ayrıca Hristiyan dünyasında Müslümanlara karşı bir düşmanlık oluşturmuştur. Haçlı Seferleri de bu korku ve düşmanlığın ilk göstergeleri olmuştur.

Bu süreç Osmanlı İmparatorluğu dönemlerinde de varlığını arttırarak sürdürmeye devam etmiştir. Osmanlı'nın Doğu Avrupa'daki hâkimiyeti ve Viyana kapılarına kadar dayanması, Batı'nın İslam karşıtlığı ve tehdit algısını daha da körüklemiştir. İki medeniyetinde dünyaya hâkim olma anlayışı sürekli olarak bu iki dinin birbirleriyle çatışma içinde olmasına neden olmuştur. İslam medeniyetinin yükselme dönemlerinde Batı medeniyetinin geri olması; tam tersi durumda yani İslam medeniyetinin gerilediği zamanlarda da Batı'nın yükselmeye başlamış olması iki medeniyet arasındaki çatışmanın yansımalarıdır (Sucu, 2016: 108).

Soğuk Savaş periyodunda ise İslam'ın ve Müslümanların "öteki" olarak konumlandırılmaları biraz daha azalmıştır. Çünkü bu dönemler Batı için yeni düşman

artık komünistler olmuştur. Ancak Soğuk Savaş'ın sonlanması ile dengeler Müslümanların aleyhine yeniden değişmiştir. SSCB'nin çöküşü ile birlikte hedef olarak tekrardan İslamiyet seçilmiş ve Avrupalılarca oryantalist bakış açısına göre bir İslam ve Müslüman tanımı yaratılmıştır. 11 Eylül saldırılarının ardından da İslamiyet ve Müslümanlar tekrardan öteki olarak belirlenirken, İslamofobi söylemleri de Avrupalılarca çok daha fazla dile getirilmeye başlanmıştır.

11 Eylül saldırıları bu hususta bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilmektedir. Bu saldırıların gerçekleşmesi ile birlikte zaten geçmişten beri Batı dünyasında var olan İslam düşmanlığı daha da doruk noktalara ulaşmıştır. Var olan bu negatif tutum ve refleksler de 11 Eylül ve ardından gerçekleşen Londra ve Madrid saldırıları ile daha da somut bir hale bürünmüştür. Bu nedenle Avrupa ülkelerinde yaşayan birçok Müslüman fiziksel veya sözel şiddete, hakaretlere, ayrımcı ve dışlayıcı muamelelerle karşılaşmak durumunda kalmıştır.

İslamofobinin yıllar geçse dahi güncel tutulmasında medyanın da büyük bir rolü olmuştur. Batı medyasının İslam'ı terörle sürekli yan yana anması, radikal İslam söylemlerini sürekli olarak gündemde tutması gibi durumlar Avrupalılarda İslamofobi algısını daha da körüklemiş ve Müslümanlara duyulan düşmanlığı giderek daha da olağanlaştırmıştır. Böylece Avrupalıların zihinlerinde var olan kuşkular daha da artmış, hatta bu kuşkular Müslümanlara ve onların kültürel, dini değerlerine yöneltilen şiddet eylemlerine dönüşmüştür.

Küreselleşme ile birlikte medyanın bu husustaki rolü daha da artmıştır. Bu bağlamda medyanın daha da yaygınlaşması İslamofobi kavramına yeni boyutlar kazandırmıştır. Hayatında hiçbir Müslüman'la tanışıp muhatap olmamış ve İslam hakkında hiçbir bilgisi olmamış insanlar için medya tarafından bir Müslüman imajı çizilmiştir ve günümüzde de çizilmeye devam etmektedir. Özellikle radikal terör örgütlerinin yapmış oldukları eylemler Batı medyasının işini bu hususta kolaylaştırmaktadır. Örneğin Suriye'deki, Filistin'deki veya Orta Doğu'nun başka bir ülkesindeki yaşanan savaşlarda ölen yerel insanlar, insan hakları ihlalleri gibi konular Batı medyasınca çok üzerinde durulmayan ve yayınlarında söz edilmeyen konularken, DAESH' in Suriye'deki eylemleri ise medyada en çok dile getirilen konular arasında yer almış veya İsrail'in Filistinli insanlara saldırıları medyada gösterilmezken buna karşın Filistinlilerin kendilerini savunmak amacıyla İsrail'e yapmış olduğu saldırılar ise

özellikle sık bir şekilde gösterilmiştir. Bu iki hususta da Batı medyasınca asıl vurgulanmak istenen İslam'ın bir "terör dini" olduğu ve Müslümanlarında şiddet yanlısı olduğu imajını vermektir. Hiçbir bilgisi olmayan insanlarda ancak bu Batı medyasından gördükleri kadarıyla bilgi sahibi olabilmektedir. Bu çerçeveden hareketle de Batı medyasında İslam hakkında kötü bir imaj sergilendiği için Avrupalıların zihinlerinde sürekli negatif bir İslam algısı mevcuttur. Bu nedenle de Müslümanlar zihinlerde hep bir tehdit algısı olarak kalmıştır. Giddens bu noktada bir medya emperyalizminden bahsetmekte ve dünyanın en büyük medya holdinglerinin merkezlerinin hepsinin sanayileşmiş ve gelişmiş ülkelerde çoğunun da ABD'de olduğu söylemektedir (Giddens, 2006: 475). Bu çerçeveden hareketle de Batı kökenli medyanın Avrupalıların zihinlerinde yarattığı İslam ve Müslüman imajı, Müslümanların gittikleri Avrupa ülkelerinde daha da yabancılaşmasına ve dışlanmasına neden olmuştur. Kısacası medya yabancı olanın aynı zamanda düşman ve bir tehdit olduğu algısını yaratmakta ve yabancıya karşı geliştirilen bu korku ve nefret üzerinden de İslam karşıtlığı düşüncesini yaymaktadır.

İslamofobi düşüncesine neden olan etmenlerden biri de ekonomik kaygılardır. Avrupalı ülkeler II. Dünya Savaşı sonrasında bozulan ekonomilerini ve sanayilerini tekrardan canlandırılmak amacıyla göçlere ihtiyaç duymuş ve bu doğrultuda ülkelere birçok göç hareketleri olmuştur. Bu dönemlerde özellikle Kuzey Afrika, Türkiye ve bazı Orta Doğu ülkelerinden Müslümanlar bu ülkelere doğru göç hareketlerine katılmışlardır. Başlangıçta olumlu olarak yaklaşılan Müslüman göçmenlere karşı Avrupalıların bakış açıları ise zamanla değişmeye başlamış ve negatif bir tutuma dönüşmüştür. Özellikle ekonomik olarak durgunlukların yaşandığı dönemlerde Avrupalı insanlar arasında, Müslümanlar hakkında bazı kaygılar baş göstermiştir. Bu durum günümüzde de halen devam etmektedir. Özellikle ekonomik durgunluk yaşanan dönemlerde işsizlik sayılarındaki artış, insanlarda ekonomik olarak bir gelecek kaygısı ve ekonomik kaynakların yabancılar ile paylaşılmaması görüşü hâkim olmaktadır. Bu bağlamda sonradan ülkelere gelmiş olan Müslümanlar, Avrupalı toplumlar açısından ekonomik sıkıntılara da yol açabilecek olan potansiyel bir tehdit olarak görülmektedir. Günümüzde de ekonomik olarak dünyada bir kriz olduğunu göz önünde bulundurduğumuz zamanda bu algı halen devam etmekte ve giderek Avrupa'da yayılmaktadır.

Avrupa'nın değişmekte olan demografik yapısı da genel olarak Avrupalı insanlar arasında İslamofobik kaygıların artmasına sebep olabilmektedir. Bilindiği üzere Avrupa'da milyonlarca Müslüman halen yaşamlarını devam ettirmekte ve gün geçtikçe hem kıta ülkelerine yapılan göçler hem de Müslümanların doğum oranlarının yüksek oluşu nedeniyle Avrupa lkelerindeki Müslüman nüfusun gelecekte daha da artması beklenmektedir. Bu durumun ise zaten hâlihazırda doğum hızı düşmekte olan ve giderek yaşlanan bir nüfusa sahip olan Avrupalılar açısından büyük bir tehlike oluşturduğu düşünülmektedir. İnsanlar arasında Avrupa medeniyetinin giderek İslamlaşacağı, Müslümanlaşacağı böylece Hristiyan Avrupalıların yeryüzünden silineceği gibi bir endişe de İslam'a ve Müslümanlara tehdit penceresinden bakılmasına neden olmaktadır.

Avrupalılar tarihten gelen ve kendilerini kültürel olarak farklı gören bir bakış açısında kendilerini konumlandırmaktadırlar. Batı uygarlığı kendisini İslam'ın doğuşundan önceki dönemlerde bile medeni, uygar toplumlar olarak konumlandırmışlardır. O dönemlerde Batı, medeniyetin beşiği olarak görülürken Doğu'daki Persler ve Araplar ise kendilerine göre daha aşağı, ikinci sınıf insanlar olarak görölmüşür. Ayrıca yine o dönemlerde bile Batılılar kendilerini özgür, demokratik olarak adlandırırken Doğu'dakileri ise barbar, despot olarak adlandırmışlardır. Daha sonra Doğu'da İslam'ın ortaya çıkması ve bazı Hristiyan topraklarına kadar yayılmış olması sonrasında ise Müslümanlar ile bir mücadeleye girmişlerdir. Aslında bu kutuplaştırmacılığın temelinde Avrupalıların kendi aralarında bir kimlik oluşturabilme çabalarının yattığı gözlemlenebilmektedir.

Bir kimlik oluşturmak ve oluşturulan bu kimliğin devamını sağlamak amacıyla öncelikle bir farklılığa ihtiyaç duyulmaktadır. İhtiyaç duyulan bu farklılıksa sonradan ötekiye dönüştürölmektedir. Ayrıca bir kimliğin meydana gelebilmesi için de karşı tarafta bulunan başka bir kimlikle etkileşim içinde bulunulması gerekmektedir. Bu bağlamda ötekiyi oluşturma süreci de bu etkileşim ile başlamaktadır. Avrupalı ülkelerde zamanla bir Avrupalı kimliği yaratmışlar ve bu kimliği de dini ve kültürel benzerlikler çevresinde şekillendirmişlerdir. Bu süreçte ihtiyaç duyulan öteki olarak da hem dini olarak hem de kültürel olarak kendilerinden farklı olan İslam Dini ve Müslümanlar belirlenmiştir. Bazı dönemlerde değişmiş olsa da genel olarak İslam, Avrupa'nın en etkili ötekisi olmuş ve Avrupalılar açısından var olması gereken karşıt kimlik unsurunu oluşturmuştur.

Almanya’da ise İslam karşıtlığı genel olarak 20. yy’dan itibaren görünmeye başlamış, özellikle 21. yy ile birlikte zirveye çıkmaya ve yaygınlaşmaya başlamıştır. Almanya özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında yıkılan ekonomisinin tekrardan kalkındırılması açısından büyük bir emek gücüne ihtiyaç duymuş ve bu doğrultuda anlaşmalar yapmaya başlamıştır. Başlangıçta Avrupa’nın güneyinden gelen iş gücü zamanla yeterli olmadığı içinde başka bölgelerden ülkelerle anlaşmalar yapmıştır. Bu doğrultuda da Türkiye, Fas, Arnavutluk, Tunus gibi Müslüman kökenli ülkelerden birçok insan Almanya’ya doğru göç etmeye başlamıştır. Böylelikle Alman toplumu Müslüman topluluklar ile bir arada yaşamaya başlamıştır.

Almanya 1973 yılında yaşanan petrol krizine kadar bu işçi alımlarına devam etmiş, fakat bu krizin yaşanması sonrasında ise göçmen işçilere karşı bakış açısını değiştirmeye başlamıştır. Bu bağlamda da yeni alımları durdurma yoluna gitmeye başlamış, fakat aile birleşimlerinin önüne geçememiştir. Böylece ülkedeki Müslüman nüfusu giderek artmaya da devam etmiştir. Örneğin 1980’lere gelindiğinde Türklerin sayısı 1,5 milyona dayanmıştır.

1990’lı yıllarda ise Almanya’daki Müslüman toplumlar artık daha da ülkede kalıcı bir hale gelmiştir. Almanca bilenlerin ve Alman vatandaşlığına geçenlerin sayısı ise artmış ve toplumun birer parçası haline gelmişlerdir. Böylelikle Alman toplumu arasında Müslümanlar, daha fazla görünür bir hale gelmiştir.

2000’lerin başlaması ile birlikte ise artık Müslüman toplumlara karşı bu kişilerin Alman toplumlarına uyumlarıyla ilgili şikâyetler eskisine oranla daha fazla artış göstermeye başlamıştır. 11 Eylül saldırıları ise zaten var olan önyargıların daha da tetiklenmesine yol açmıştır. Entegrasyon anlamında eleştirdikleri Müslümanları bu saldırılar sonrasında, Batı medyasının da desteğiyle, birde terörle bağdaştırmaya başlamışlardır. Böylelikle zaten ülkelerinde istemedikleri Müslüman toplumlara karşı giderek nefrete ve düşmanlığa dönüşen ırkçı ve milliyetçi bir söylem geliştirmeye başlamışlardır. Özellikle son yıllarda Ortadoğu’da yaşanan gelişmeler ve Avrupa’da meydana gelen terör saldırıları ise Almanya’da İslam’a karşı duyulan karşıtlığı ve Müslümanlara karşı beslenen nefreti ve aşırı sağcı hareketleri daha da arttırmış ve bunları şiddet hareketlerine dönüştürmeye başlamıştır.

6. KAYNAKÇA

- Abadan Unat, N., (2002). *‘‘Bitmeyen G   ’’*, İstanbul Bilgi   niversitesi Yayınları, İstanbul, 2002.
- Acar, M., & Demir,   ., *‘‘Sosyal Bilimler S  zl   ’’*, Adres Yayınları, İstanbul, 2005.
- Adıg  zel, Y., *‘‘G    Sosyolojisi’’*, Nobel Akademik ve Yayıncılık, Ankara, 2018.
- Adıg  zel, Y., *‘‘Almanya’daki Devlet Okullarında İslam Din Dersi Sorunu ve      m Arayışları’’*, Akademik İncelemeler Dergisi, 5 (2), 2010.
- Akbaş, E., *‘‘Sosyal Hizmetlerin Sivil Oluşumu, Berlin’deki G   men Sivil Toplum   rg  tleri   zerine Bir Araştırma’’*, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, 22 (2), 2011.
- Ak  apar, ř. K., *‘‘International Migration and Diplomacy: Challanges and Opportunitiesin the 21st Century’’*, Dergipark, 22 (3), 2017.
- Akdemir, E., *‘‘11 Eyl  l 2001, 11 Mart 2004 ve 7 Temmuz 2005 Ter  rist Saldırılarının Adından İslam’ın Avrupa’da Algılanışı’’*, Ankara Avrupa   alışmaları Dergisi, 8 (1), 2009.
- Akg  nen  , O., *‘‘İslamofobyaya İle M  cadele’’*, Sivas, 2011.
- Aktay, Y., *‘‘K  reselleşme   ok K  lt  rl  l  k ve Sahicilik’’*, Tezkire Yayınları, İstanbul, 2015.
- Aktaş, M., *‘‘Avrupa’da Y  kselen İslamofobi ve Medeniyetler   atışması Tezi’’*, Ankara Avrupa   alışmaları Dergisi, 13 (1), 2014.
- Aky  z, F., *‘‘Batı’da   okk  lt  rl  l  kS  ylemi ve Y  kselen İslamofobia: Kavramlar, Kuramlar, Pratikler’’*, Y  ksek lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt   niversitesi, 2020.
- Aliboni, R., *‘‘The EU, Islamophobia and Migration’’*, Conflict in Focus, 2006.
- Alkan, M. N., *‘‘Avrupa’da Y  kselen Irk  ılık: Pegida   rne  i’’*, Akademik Bakış Dergisi, 8 (16), 2015.
- Araz, B., *‘‘11 Eyl  l Sonrasında Avrupa’da Yabancı D  şmanlı  ı ve İslamofobi’’*, Y  ksek Lisans Tezi, Kocaeli   niversitesi, 2019.
- Arlı, A., *‘‘Oryantalizm-Oksidentalizm ve şerif Mardin’’*, K  re Yayınları, İstanbul, 2018.

Asylumand Migration Glossary 6.0, EC, Brüksel, 2018.

Aşıkoğlu, N. Y., ‘‘Almanya’da Temel Eğitimdeki Türk Çocuklarının Din Eğitimi’’, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2005.

Atikkan, Z., ‘‘Avrupa Benim Batı Avrupa’da Aşırı Sağın Yükselişi’’, Metis Siyah Beyaz Yayınları, İstanbul, 2014

Aydınlı, E.; James N. R., ‘‘Globalization, Security and the Nation State: Paradigms in Transition’’, State University of New York Press, New York, 2005.

Bakır, Z. Z., ‘‘Almanya’da Müslümanlar’’, İnsamer, İstanbul, 2018.

Bayraklı, E., & Hafez, F., ‘‘European Islamophobia Report 2017’’, SETA, 2017.

Beriker, N., ‘‘Çatışmadan Uzlaşmaya: Kuramlar, Süreçler ve Uygulamalar’’, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009.

Bilgin, N., ‘‘Sosyal Psikoloji Sözlüğü, Kavramlar Yaklaşımlar’’, Bağlam Yayıncılık, Ankara, 2007.

Bilgin, P., ‘‘Beyond Statism in Security Studies? Human Agency and Security in the Middle East’’, The Review of International Affairs, 2 (1), 2002.

Bingöl, A. S., ‘‘Almanya ve Hollanda’da Türk Göçmen İşçi Çocuklarına Dönük Eğitim Politikaları ve Uygulamaları’’, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Gazi Üniversitesi, 2006.

Blaut, J., ‘‘The Theory of Cultural Racism’’, Antipode, 1992.

Bolayır, C., ‘‘Amsterdam Anlaşması Bütünleştirilmiş Haliyle Avrupa Birliği Kurucu Anlaşmaları [online]’’, İktisadi Kalkınma Vakfı, <http://www.ikv.org.tr/images/files/A6-tr.pdf> [Ziyaret 10 Aralık 2020].

Bosetta, M., ‘‘Cultural Racism Without Race: An Exploratory Insight Into The Discrimination and Self-Perception of The Sweden Democrats’’, Master Thesis, Lund University, 2012.

Budak, E., ‘‘11 Eylül Olayları Işığında Almanya’da İslam Algısı: Bir Kopuş mu, Süreklilik mi?’’, Değerler Eğitimi Dergisi, 6 (15), 2008.

Bulut, Y., ‘‘Oryantalizmin Kısa Tarihi’’, K re Yayınları, İstanbul, 2014.

Bunyan, T., ‘‘Trevi, Europol and the European State, Statewatching the New Europe [online]’’, <http://www.statewatch.org/news/handbook-trevi.pdf> [Ziyaret13 Aralık2020].

Canbolat, İ., ‘‘Uluslararası Politikada           ’’, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1995.

Canatan, K., ‘‘Avrupa’da M sl man Azınlıklar’’, İnsan Yayınları, İstanbul, 1995.

Canatan, K., ‘‘Batı D nyasında İslamofobi ve Anti İslamizm’’, EskiYeni Yayınları, Ankara, 2007.

Canatan, K., ‘‘Anti-İslamizm ve Anti-Semitizm: Tarihsel ve Kavramsal Farklılıklar ve Benzerlikler. İ inde Batı D nyasında İslamofobi ve Antiİslamizm’’, Eski Yeni Yayınları, Ankara, 2007.

Castles, S., &Miller, M.J., ‘‘The Age of Migration’’, İstanbul Bilgi  niversitesi Yayınları, İstanbul, 2008.

Celep,  ., ‘‘A ırsı Sağ ve Demokrasi’’, Tasam, İstanbul, 2009.

Cerrahoğlu, İ., ‘‘Oryantalizm ve Batı’da Kur’an ve Kur’an İlimleri  zerine Ara tırmalar’’, Ankara  niversitesi İlahiyat fak ltesi Dergisi, 31, 1990.

Ciechanoeitz, A., ‘‘AFD- The Altrvative for Whom?’’, Center of Eastern Studies, 237, 2017.

Cole, S., ‘‘Sosyolojik D   nme Y ntemi’’, Vadi Yayınları, İstanbul, 1999.

Connolly, W. E., ‘‘Kimlik ve Farklılık: Siyasetin A mazlarına Dair Demokratik     m  nerileri’’, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995.

 ağlayan, S., ‘‘G   Kuramları, G   ve G         İli kisi’’, Muğla  niversitesi Sosyal Bilimler Enstit s  Dergisi, 1 (17), 2006.

 akır, M., ‘‘K lt rel Irk ılık Nedir? Kurumsal Bir Değerlendirme’’, Akdeniz  niversitesi Sosyal Bilimler Enstit s  Dergisi, 6, 2019.

 akır, S., ‘‘Geleneksel T rk K lt r nde G   ve Toplumsal Deği  me’’, SD  Fen Edebiyat Fak ltesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24, 2011.

Çam, F., ‘*Avrupa Birliği Göç Politikaları, Makedonya, Bulgaristan, Türkiye*’, Alter Yayınları, Ankara, 2014.

Çolakoğlu, E., ‘*Avrupa’da mülteciler, yükselen Aşırı Sağ ve seçim süreçleri*’, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 33(3), 2019.

Çomak, H., ‘*Avrupa’da Yeni Güvenlik Anlayışları ve Türkiye: Soğuk Savaş Sonrası Avrupa’da Güvenlik Yapılanması Sorunları*’, Tasam Yayınları, İstanbul, 2005.

Dalak, Ö., ‘*Güncel Gelişmeler Işığında AB Göç Politikası*’, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2018.

Decker, F., ‘*The Alternative for Germany: Factors Behind its Emergence and Profile of a New Right-wing Populist Party*’, German Politics and Society, 34 (2), 2016.

Dedeoğlu, B., ‘*Uluslararası Güvenlik ve Strateji*’, Derin Yayınları, İstanbul, 2003.

Delanty, G., ‘*Avrupa’nın İcadı*’, Adres Yayınları, İstanbul, 2014.

Demirkaya, S. N., ‘*İslam Karşıtı Siyasi Partiler ve Seçmen Profili: Almanya ve Fransa Karşılaştırması*’, Yüksek lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2019.

Dikici, E., ‘*doğu-Batı Ayrımı Ekseninde Oryantalizm ve Emperyalizm*’, Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, 3 (2), 2014.

Dostal, J. M., ‘*The Pegida Movement and German Political Culture: Is Right-Wing Populism Here to Stay?*’, The Political Quarterly, 86 (4), 2015.

Duffield, M. R., ‘*New Racism New Realism*’, Radical Philosophy, 1984.

Düvell, F., & Vollmer, B. A., ‘*European Security Challenges*’, Migration Policy Institute, Oxford, 2011.

Ece, E., ‘*Günümüz Avrupa’sında İslamofobi ve Yansımaları: Almanya ve Fransa Örneği*’, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, 2019.

Elmas, F.,& Yılmaz, K., ‘*Avrupa’yı Bekleyen Tehlike: Aşırı Sağın Yükselişi*’, USAK Yayınları, İstanbul, 2011.

- Er, T& Ataman, K., “İslamofobi ve Avrupa’da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 17 (2), 2008.
- Ercan, M., “Küreselleşmenin Terör Boyutu”, Nobel Yayınevi, Ankara, 2010.
- Erdenir, B., “Türkiye- AB Bütünleşmesinin Temelleri: Kimlik, Tarih, Kuram”, Seçkin Yayınları, Ankara, 2017.
- Eryücel, E., “Almanya’da Göç ve Yeni Irkçılık Tartışmaları”, İGÜ SBUİ E-Bülten, 11, 2019.
- Evans, G., “Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, Çev: H. Ahsen Utku”, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul, 2007.
- Geddes, A., “International Migration and State Sovereignty in an Integrating Europe”, International Migration, 39 (6), Sayı:6, 2001.
- Ghaneabassiri, K., “Writing Histories of Western Muslims”, review of Middle East Studies, 46 (2), 2012.
- Giddens, A., “Modernliğin Sonuçları”, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2010.
- Giddens, A., “Ulus Devlet ve Şiddet” Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2008.
- Goldberg, D., “Racist Culture: Philosophy and The Politics of Meanings”, Blackwell, Oxford, 1993.
- Göç Terimleri Sözlüğü, IOM, Cenevre, 2013.
- Göknel, E., “Ötekiden Düşmana”, Kanak Yayınları, İstanbul, 2005.
- Göle, N., “İç İçe Girişler: İslam ve Avrupa”, Metis Yayınları, İstanbul, 2010.
- Göle, N., “Gündelik Yaşamda Avrupalı Müslümanlar: Avrupa Kamusal Alanındaki İslam İhtilafları Üzerine Bir Araştırma”, Metis Yayınevi, İstanbul, 2015.
- Göze, A., “Siyasi Düşünceler ve Yönetimler”, Beta Yayınları, İstanbul, 2005.
- Güllü, İ., “Almanya’da III. Kuşak Türk Gençlerinin Dini Tutum ve Davranışları: Köln Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2003.

Güllüpınar, F., “*Göç Olgusu ve Uluslararası Göç Kuramları*”, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2013.

Güneş, V., “*İnsan Hakları Bağlamında Göç ve Mülteciler*”, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, 2019.

Güvenç, B., “*Türk Kimliği: Kültür Tarihinin Kaynakları*”, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994.

Halhallı, B., “*Batı Avrupa’da Popülist Radikal Sağın Öteli İnşası ve Söylemsel Stratejileri: Hollanda, Avusturya ve Fransa Örnekleri*”, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2020.

Hall, S., “*Introduction: Who Needs „Identity and Difference*”, Questions of Cultural Identity, Londra, 1996.

Hanağası, U. B., “*Alman Milliyetçiliği Bağlamında Aşırı Sağ Hareketlerin Dünü ve Bugünü*”, Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2021.

Haynes, J., “*Religion and International Relations After 9/11. Democratization*”, 12 (3) 2005.

Hazard, P., “*Batı Düşüncesindeki Büyük Değişim, çev. Erol Güngör*”, Ötüken Basımevi, İstanbul, 1994.

Hıdır, Ö., “*Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*”, Eskiyei Yayınları, Ankara, 2007.

Hippler, J., & Lueg, A., “*Einleitung. Feindbild und Versitandigung-Ist Dialog mit dem Islam noch möglich?*”, Konkret Literatur, Hamburg, 2002.

Hitler, A., “*Kavgam*”, Mavi Çatı Yayınları, İstanbul, 2005.

Hudson, N., “*‘Hottentots’ and the Evolution of European Racism. Journal of European Studies*”, 34 (4), 2004.

Huntington, S., “*Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*”, Çev: Mehmet Turhan, Cem Soydemir, Okuyan Yayınları, İstanbul, 2005.

İlgaz, T., ‘‘Avrupa’da Türban Tartışmaları: Avrupa’da Laiklik, Demokrasi, İşlam Tartışmaları’’, Paragraf Yayınevi, Ankara, 2005.

İnanç, H., ‘‘Arap Baharı Sürecinde Arap Kimliğinin Dönüşümü’’, Aılımkıtap Yayınları, İstanbul, 2011.

Kalın, İ., ‘‘İşlamofobi 21.yyda oğlculuk Sorunu’’, İnsan Yayınları, İstanbul, 2015.

Kalın, İ., ‘‘Ben, Öteki ve Ötesi’’, İnsan Yayınları, İstanbul, 2016.

Kalın, İ., ‘‘İşlamofobi ve okkltrllğn Sınırları. İçinde Bir Korku ve Nefret Söylemi Olarak İşlamofobi’’, İnsan Yayınları, İstanbul, 2018.

Kalın, İ., ‘‘İşlam ve Batı’’, İSAM Yayınları, Ankara, 2019.

Karadeli, C., ‘‘Küreselleşme ve Alternatif Küreselleşme’’, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2005.

Karslı, N., ‘‘İşlamofobinin Psikolojik Olarak İncelenmesi’’, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, No:1, 2013.

Kaya, A., ‘‘İşlam, G ve Entegrasyon, Güvenlikleştirme ağı’’, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016.

Kaya, A., ‘‘Refah Devletinden Neoliberal Devlete Geçiş ve İşlamofobizm’’, Sosyoloji Divanı, 3 (6), 2015.

Kaygalak, S., ‘‘Kentın Mlteçileri Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu G ve Kentleşme’’, Dipnot Yayınları, Ankara, 2019.

Keleş, B., ‘‘Almanya’da İşlam ve Mşlmanlar: Bavyera rneği’’, Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, 2012.

Kettani, H., ‘‘Muslim Population in Europe: 1950-2020’’, International Journal of Environmental Science and Development, 1 (2), 2010.

Keyman, E. F., ‘‘Kapitalizm-Oryantalizm Ekseninde Küreselleşmeyi Anlamak: 11 Eylül, Modernite, Kalkınma ve Öteki Sorunsalı’’, Doğu Batı Yayınevi, İstanbul, 2002.

Kılıç, A., ‘‘Avrupa Kimliği İnşa Süreci ve Türkiye AB İlişkileri’’, Yüksek Lisans Tezi, Başkent Üniversitesi, 2019.

- Koçak, O., & Gündüz, R. D., '*Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmesine Etkisi*', Dergipark, 6 (12), 2016.
- Köse, A., '*Avrupa ve İslam*', İz Yayıncılık, İstanbul, 2009.
- Köse, M., & Küçük, M., '*Oryantalizm ve Öteki Algısı*', Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi, 1 (1), 2015.
- Kula, O. B., '*Batı Felsefesinde Oryantalizm ve Türk İmgesi*', Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2005.
- Kumru, C., '*Huntington'un medeniyetler Çatışması Üzerine Değerlendirmeler*', Ulakbilge, 6 (24), 2018.
- Kumrular, Ö., '*İslam Korkusu: Kökenleri ve Türklerin Rolü*', Doğan Kitap, İstanbul, 2012.
- Kundakçı, F. S., '*Heteroseksizm ve Ötekileştirme Eleştirisi*', Liberal Düşünce Dergisi, 71, 2013.
- Levicki, A., '*Almanya'da İslamofobi*', SETA 2016 Ulusal Raporu, 219, 2017.
- Lewis, B., '*İslamın Krizi*', Literatür Yayınları, İstanbul, 2003.
- Lewis, B., '*İslam ve Batı*', Akılçelen Kitaplar, Ankara, 2017.
- Lönnback, L. J., '*Ortak Bir Avrupa İltica ve Göç Polititkasına Doğru*', İsveç Başkonsolosluğu, İstanbul, 2002.
- Maalouf, A., '*Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*', Teos Yayınları, İstanbul, 1998.
- Marranci, G., '*Multiculturalism, Islam and the clash of Civilisations Theory: Rethinking Islamophobia*', Culture and Religion, 5 (1), 2004.
- Martin, N. Marger, M. N., '*Race and Ethnic Relations: American and Global Perspectives*', Wadsworth Publishing Company, USA, 1985.
- Massey, D. D., '*Uluslararası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirmesi*', Göç Dergisi, 1 (1), 2014.

Messina, J., ‘*Job Flow Dynamics and Firing Restictions: Evidence from Europe*’, The Economic Journal, 117 (521), 2007.

Michalak, L.,& Saeed, A., ‘*Anakarasal Ayrışım: Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri’nde İslam ve Müslüman Kimlikler, Müslüman Avrupa ya da Avro-İslam*’, Everest Yayınları, İstanbul, 2004.

Miles, R., ‘*İrkçılık*’, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 2000.

Nahya, Z. N., ‘*İmgeler ve Ötekileştirme: Cadılar, Yerliler, Avrupalılar*’, Atılım Sosyal Bilimler Dergisi, 1 (1), 2011.

Neuman, W.L., ‘*Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*’, Kazmaz Matbaa, İstanbul, 2007.

Okumuş, E., ‘*İnsanlığın İslamofobi İle İmtihanı*’, Eski Yeni Yayınları, Ankara, 2015.

Ortaylı, İ., ‘*Avrupa ve Biz*’, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007.

Özbek, S., ‘*İrkçılık*’, Bulut Yayınları, İstanbul, 2003.

Özdal, I., ‘*Oryantalizm, Görsel İzler ve Günümüz Fotoğraf Sanatı*’, Sanat Tasarım ve Bilim Dergisi, 9, 2013.

Özerim, G., ‘*Avrupa’da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi ve Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa Göç Tarihinde Yeni Bir Dönem mi?*’, Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, Sayı:5 , 2014.

Paçacı, M., ‘*Oryantalizm ve Çağdaş İslamcı Söylem*’, İslamiyet Dergisi, 4, 2001.

Polat, İ., ‘*11 Eylül Terör Saldırıları ve Amerika Birleşik Devletleri’nin Müdahalesi*’, Süleyman Demirel Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2006.

Püsküllüoğlu, A., ‘*Türkçe Sözlük*’, Arkadaş Yayınları, Ankara, 2000.

Rana, J., ‘*The Story of Islamofobia*’, A Critical Journal of Black Politics, Culture and Society, 9 (2), 2007.

Reichmunth, S., ‘*Bild und Gegenbild, Der Islam als Faszination und Herausforderung in Vargengenheit und Gegenwart*’, Morus, Berlin, 1996.

- Sağlam, T. & Yaşar, M., *‘Teoride, Pratikte ve Araştırmalarda Öteki ve Ötekileştirme’*, Turkish Studies, 12 (3), 2017.
- Said, E. W., *‘Oryantalizm, Sömürgeciliğin Keşif Yolu’*, Pınar Yayınları, İstanbul, 1989.
- Said, E. W., *‘Haberlerin Ağında İslam’*, Babil Yayınları, İstanbul, 2000.
- Said, E.W., *‘Şarkiyatçılık: Batı’nın Şark Anlayışları’*, Metis Yayınları, İstanbul, 2017.
- Said, E. W., *‘Medyada İslam’*, Metis Yayınları, İstanbul, 1981.
- Salzborn, S., *‘Renaissance of the New Right in Germany: A Discussion of the New Right Elements in German Right Wing Extremism Today’*, German Politics and Society, 34 (2), 2016.
- Sarrazin, T., *‘Deutschland Schaff Sich Ab’*, Verlagsgruppe Random House, München, 2010.
- Schierup, C. U., *‘Nigration, Citizenship and the European Welfare State’*, European Societies, Oxford, 2006.
- Sevinç, B., *‘Bir Öteki Yaratmak’*. Toplum Bilimleri Dergisi, 4(7), 2010.
- Simmel, G., *‘Bireysellik ve Kültür’*, Metis Yayınları, İstanbul, 2009.
- Songülen İnanç, Z., & Çetin, S., *‘Avrupa’nın Kendine Dönen Silahı: Dışlayıcılık ve Ayrımcılık’*, Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE), İstanbul, 2011.
- Spohn, M., *‘500 Jahre Vorurteile der Deutschen über die Europas’*, Universitat Oldenburg, Oldenburg, 1993.
- Sucu, S., *‘Korku ve Nefretin Öteki Adı: İslamofobi’*, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 2016.
- Süphandağı, İ., *‘Batı ve İslam Arasında Oryantalizm’*, Gelenek Yayınları, İstanbul, 2004.
- Şahinöz, C., *‘Avrupa’da İslam Gurbette Müslümanlar ve Türkler’*, Çizgi Yayınları, Konya, 2013.

- Şemşit, S., '*Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye'ye Yansımaları*', Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2008
- Şenel, A., '*İrk ve İrkçilik Düşüncesi*', Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1984.
- Taş, M., '*Avrupa'da İrkçilik*', İmge Kitabevi, Ankara, 1999.
- Tatar, H. C., '*Batının Kimlik İnşasında Ötekinin Yeri*', Karadeniz Sosyal Bilgiler Dergisi, 4, 2014.
- Tekeli, İ., '*Göç ve Ötesi*', Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2008.
- Thiel, G., '*Repräsentative Wahlstatistik zur Bundestagswahl 2017*', Der Bundeswahlleiter, 2018.
- Tosun, S., '*Avrupa'da İslamofobi Üzerine Tartışmalar ve Polonya Örneği*', Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2016.
- Turner, B., '*Oryantalizm, Postmodernizm ve Globalizm*', Anka Yayınları, İstanbul, 2003.
- Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü, TDK, Ankara, 2000.
- Türkoğlu, O., '*Mülteciler ve Ulusal/Uluslararası Güvenlik*', Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 30 (2), 2011.
- Türkyılmaz, M., '*Çocuk Edebiyatıyla Ötekileştirme*', Education Sciences, 10 (4), 2015.
- Uçarer, E., '*Managing Asylum and European Integration: Expanding Spheres of Exclusion*', International Studies Perspectives, 2, 2001.
- Utan, M. Ö., '*Avrupa Birliği'nde İstenen Göçmen Profili Analizi: Ekonomik Göçmen mi, Politik Göçmen mi ?*', Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22, 2017.
- Uzun, N., '*Avrupa'da İslamofobi İngiltere Örneği*', Pınar Yayınları, İstanbul, 2012.
- Ünalın, T., '*Türkiye'de İç Göçe İlişkin Veri Kaynaklarının Değerlendirilmesi*', Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.
- Vural, H. S., '*Avrupa'da Radikal Aşırı Sağın Yükselişi*', İletişim Yayınları, İstanbul, 2005.

Yalçın, C., ‘‘Göç Sosyolojisi’’, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004.

Yalçın, N., ‘‘Avrupa’da Aşırı Sağ ve Nefret Söylemi: Fitna(Fitne) ve Submission (Teslimiyet) Filmleri Örneği’’, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2019.

Yardım, M., ‘‘Avrupa’nın İslam ve Müslüman Korkusu’’, Diyanet Dergisi, (270), 2013.

Yardım, M., ‘‘İşid’ten Pegida’ya Avrupa’da Artan Cami Saldırıları’’, Diyanet Dergisi, (290), 2015.

Yavuz, H., ‘‘Modernleşme, Oryantalizm ve İslam’’, Bûke Yayınları, İstanbul, 2000.

Yavuzcan, H., ‘‘Almanya’da İslamofobi’’, Eskiyei Yayınları, Ankara, 2007.

Yıldırım, S., ‘‘Avrupa Kimliği ve Yükselen Aşırı Sağ Bağlamında Avrupa Entegrasyonu’’, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 2020.

Yılmaz, F., ‘‘Avrupa’da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı: AB Politikalarının Etkisizliği’’, USAK, Ankara, 2008.

Yılmaz, H., ‘‘İslam Korkusunun Oluşmasında Cihat Algısının Rolü’’. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,1, 2012.

Yiğit, S., ‘‘Almanya’da İslam ve İslam’ın Kurumsallaşması’’, Beyan Yayınları, İstanbul, 2005.

Yurdusev, A. N., ‘‘Avrupa Kimliğinin Oluşumu ve Türk Kimliği’’, İmge Kitap Evi, Ankara, 1997.

Yüceşahin, M. M., ‘‘Uluslararası Göç, Kimlik ve Mekânsal Kümelenme-Ayrışma’’, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22, 2017.

Zengin, H. K., ‘‘Almanya’da İslam Din Öğretimi Modelleri’’, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2007.

Zenginoğlu, S., ‘‘Avrupa’nın Dönüşümü, Tarih, Kimlik, Politika’’, Literatürk Akademia, Konya, 2018.

Waller, C., ‘‘Warum gibt es Feindbilder?’’, Konkret Literatur, Hamburg, 2002.

Wallerstein, I., '*Modern Küresel-Sistem*', Pınar Yayınları, İstanbul, 2005.

